

INFOSFERA

DIN CUPRINS:

- *„Smart power” și puterea discursului în politica internațională (I)*
- *Geopolitica emoțiilor. Cum devine religia sursa unui conflict*
- *Puncte de vedere privind termenul și conceptul de Intelligence*
- *Utilizarea navigației prin satelit în operațiunile militare*
- *Cyber defense - strategii naționale și perspective la nivel internațional*

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare
Direcția Generală de Informații a Apărării

Anul III nr. 3 / 2011

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Direcția Generală de Informații a Apărării

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC

Academician Dan Berindei

Academician Florin Constantiniu

Cercetător științific gr. I dr. Napoleon Pop

Prof. univ. dr. Ioan Mircea Pașcu

Gl. (r) prof. univ. dr. Sergiu Medar

Gl. lt. prof. univ. dr. Teodor Frunzeti

Gl. lt. ing. conf. univ. dr. Gheorghe Savu

Prof. univ. dr. Vasile Pușcaș

Prof. univ. dr. Ilie Bădescu

Prof. univ. dr. Vasile Secăreș

Gl. mr. (r) prof. univ. dr. Adrian Pârlog

Prof. univ. dr. Teodor Repciuc

Col. (r) prof. univ. dr. Constantin Hlihor

Dr. Liviu Mureșan

Conf. univ. dr. Iulian Chifu

REDACȚIA

Director onorific: Prof. univ. dr. Teodor REPCIUC

Redactor-șef: dr. Marius-Andrei DIAMESCU

Redactori: Cătălin ANDRONIC

Tatiana NEGARĂ

Ion NIȚU

Anca Monica POPA

Andrei RADU

Oana UNGUREANU

Adresa redacției

*Bulevardul Vasile Milea nr. 7B, cod 061342, sector 6,
București*

Tel. / fax (+40) 021 316 58 05

E-mail: redactia.infosfera@agat.ro

CUPRINS

„Smart power” și puterea discursului în politica
internățională (I) 3

Constantin HLIHOR

Cyber defense – strategii naționale și perspective la nivel
internățional 15

Mircea MOCANU

Geopolitica emoțiilor. Cum devine religia sursa unui conflict 28

Iulian CHIFU

Puncte de vedere privind termenul și conceptul de Intelligence 39

Tiberiu TĂNASE

Utilizarea navigației prin satelit în operațiunile militare..... 46

Dorian LUPARU

Aspecte relevante din istoria activității structurilor de
contrainformații militare 52

Dan PRISĂCARU

Parteneriatul franco-britanic în domeniul apărării. Posibile
implicații asupra Politicii de Securitate și Apărare Comună a
Uniunii Europene 60

Valentin MATEIU

Balkanii de Vest – perspective de integrare europeană și
euro-atlantică 66

Stelian TEODORESCU

Strategia de securitate internă a Uniunii Europene – un pas
înainte către “fortăreața Europa” sau un “rău” necesar? 75

Monica OPROIU

Rolul centralei nucleare-electrice de la Cernavodă pentru
securitatea energetică a României..... 81

Andrei GOICEA

„SMART POWER” ȘI PUTEREA DISCURSULUI ÎN POLITICA INTERNAȚIONALĂ (I)

Prof. univ. dr. Constantin HLIHOR*

*Putere. Nimic nu exercită o mai mare atracție asupra
ființelor umane decât acest cuvânt magic.*

Nimic nu trezește pasiuni mai durabile și legături mai strânse¹.

Puterea este pentru multe dintre școlile de gândire din teoria relațiilor internaționale un concept cheie pentru înțelegerea comportamentului actorilor pe scena politică. Este, însă, și o realitate care a preocupat, dintotdeauna, oamenii politici deoarece a fost și va fi, fără îndoială, suportul/vectorul principal în promovarea intereselor unei comunități în raport cu alți actori statali sau non-statali.

Multă vreme, elementul central al puterii a fost forța armată și arsenalul ei de distrugere, acestea fiind cheia victoriei în război și impunerea unei mari puteri pe scena internațională. Astăzi, lucrurile par să nu se mai desfășoare după această schemă, devenită deja clasică. Observând aceste schimbări, analistul francez François-Bernard Huyghe consideră că nu războiul clasic, ci „*les technologies de communication redéfinissent frontières, institutions, normes, et critères de puissance*”² [tehnologiile de comunicare redefinesc frontiere, instituții, norme și criterii de putere. n.r.].

Apariția mijloacelor de distrugere în masă și dezvoltarea fără precedent a mijloacelor de comunicare au făcut ca războiul să nu mai fie un instrument al politicii și, în acest mod, o întreagă filosofie a războiului, generată de viziunea lui Carl von Clausewitz, avea să intre în istorie. Analisti și teoreticieni în studii de securitate și apărare au constatat că, încă de la prima mare conflagrație a secolului trecut, strategii au făcut apel la *arma cuvântului*, prin utilizarea sa sub forma propagandei de război³.

Conflictele ulterioare au adus noi perfecționări și mutații în folosirea cu eficiență a acestui tip de armă prin apariția altor forme de

exprimare, de la operații psihologice (PSYOPS) până la comunicare strategică (*strategic communication*).

Informația în procesele de comunicare își modifică funcțiile tradiționale de informare și dezvoltare a cunoașterii umane. Așa se explică de ce forțele armate, din majoritatea statelor, acordă o atenție sporită informației în strategiile pe care le pregătesc. Premisa este una simplă: „*Par son acquisition, son altération ou sa propagation, l'information produit un dommage et contribue à une puissance*”⁴ [Dobândirea, modificarea sau propagarea informației produce pagube și conferă putere. n.r.].

Puterea și rolul ei în relațiile internaționale

Teoriile și conceptele care au definit puterea în relațiile internaționale sunt foarte diverse și, uneori, reciproc contestate. Astfel, în cercetarea academică s-au conturat „școli” și curente de gândire care au promovat viziuni diferite, uneori total opuse. Realistii susțin ideea potrivit căreia un stat/actor non-statal trebuie să utilizeze *hard power* în promovarea intereselor sale în raporturile cu alți actori, ceea ce înseamnă că aplicarea violenței mecanice asupra adversarului este legitimă⁵. În promovarea interesului național, susțin aceștia, statul trebuie să facă eforturi pentru creșterea puterii militare și realizarea unei balanțe de putere favorabile pe scena internațională. Idealiștii, pe de altă parte, sunt adepți ai teoriei *soft power*⁶, care presupune utilizarea mijloacelor non-militare și repudierea forței brute. Din acest punct de vedere, Charlotte Epstein afirmă că: „(...) *this reduction of power to its physical and manipulative dimensions overlooks the generative, facilitative, strategic aspects of power operating from the bottom up, in short, a productive*

*Constantin HLIHOR este decanul Facultății de Istorie din cadrul Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”.

*power that constitutes the very meanings and social relations it regulates*⁷. [reducerea puterii la dimensiunile sale fizice și manipulatorie trece cu vederea aspectele generatoare, facilitatoare și strategice care funcționează de jos în sus, mai exact puterea productivă, cea care reglementează scopurile și relațiile sociale. n.r.].

Puterea soft a unei națiuni trebuie să se bazeze pe trei tipuri de resurse: o cultură

trebuie să se bazeze pe o îmbinare a celor două tipuri ale puterii - *hard* și *soft*. Referindu-se la acest aspect, Joseph Nye Jr. aprecia că „*now it is very rare that people use entirely soft power or entirely hard power. I suppose Dalai Lama uses entirely soft power, but most of the actors end up using a combination of hard and soft power and the ability to combine hard and soft power (...) is what I call smart power. So an effective strategy of using power resources both hard and*

capabilă să conducă la o bună înțelegere a lumii sociale și politice în care trăim; valori politice și ideologice larg împărtășite, care să confere legitimitate morală unui grup/elite politice pentru a administra o societate în mod eficient și în folosul majorității cetățenilor acesteia; o politică externă care să nu se bazeze exclusiv pe strategii militare clasice și pe utilizarea brută a forței. De exemplu, în timpul Războiului Rece, SUA au avut inteligența de a face din studiourile cinematografice Hollywood o armă de *massive distraction*⁸, care nu numai că a fost mai eficientă decât acțiunea blindatelor și a armelor nucleare, dar a indus milioanele de oameni ideea că *american lifestyle* este modelul potrivit pentru o societate modernă.

Joseph Nye Jr., reputat profesor și teoretician al relațiilor internaționale, consideră că succesul unei diplomații, în secolul XXI,

*soft is smart power*⁹ [astăzi, rareori sunt utilizate complet puterea *soft* sau puterea *hard*. Poate că Dalai Lama se folosește numai de puterea *soft*, însă cei mai mulți actori sfârșesc prin a utiliza o combinație între resursele *hard* și *soft*, iar abilitatea de a le combina este ceea ce numim *smart power*. Astfel, o strategie eficientă a utilizării resurselor puterii, *soft* și *hard*, este puterea inteligentă – *smart power*. n.r.].

Administrația George W. Bush, deși nu a aplicat strategii clasice, inspirate din școala realistă, în rezolvarea crizelor din Orientul Mijlociu, a susținut politici care s-au încadrat în viziunea realiștilor. Rezultatele nu au fost cele așteptate, nici în lupta contra organizațiilor teroriste, nici în războiul dus în Irak¹⁰. Din această perspectivă, schimbarea făcută de secretarul de stat al Administrației Obama și apelul la *smart power* pare să fie o soluție

pentru rezolvarea complicatului ghem de probleme din Orientul Mijlociu și Asia de Sud-Est. Referindu-se la acest aspect, Hillary Clinton afirma, în februarie 2009, în Senatul american: „*We must use what has been called smart power, the full range of tools at our disposal - diplomatic, economic, military, political, legal and cultural - picking the right tool or combination of tools for each situation. With smart power, diplomacy will be the vanguard of foreign policy.*”¹¹ [Trebuie să utilizăm ceea ce numim *smart power*, adică întreaga gamă de instrumente de care dispunem – diplomatice, economice, militare, legale și culturale – alegând instrumentul sau combinația de instrumente adecvate fiecărei situații. Cu *smart power*, diplomația va deveni avangarda politicii externe. **n.r.**].

Modul în care UE s-a impus în relațiile internaționale, viziunea acesteia cu privire la rezolvarea unor probleme grave ale lumii contemporane prin utilizarea a ceea ce specialiștii numesc *normative power* arată că această cale ar putea fi, la rândul ei, o altă soluție la construirea unei lumii stabile și pașnice. Grijă statelor față de propria imagine pe scena politică internațională a condus la o mai mare preocupare pentru respectarea regulilor și principiilor de conduită în raporturile dintre ele. Acest lucru nu înseamnă că statele nu trebuie să se îngrijească de puterea lor militară, ci să nu excludă utilizarea altora, cum ar fi *word power*¹².

Unii denumesc acest tip de putere *normative power*, cu accent pe respectarea normelor internaționale, iar alții *civilian power*¹³, plecând de la ideea potrivit căreia nu normele/regulile sunt importante, ci natura lor. Normele și principiile trebuie să conducă la un comportament al statelor în care drepturile omului, forța legii și principiile democrației să fie repere pentru toți actorii scenei politice internaționale. Referindu-se la acest aspect, un distins analist se exprima metaforic: „*civilian power works like water on stone, not like napalm in the morning.*”¹⁴ [puterea civilă acționează ca apa asupra pietrei, nu ca napalmul dimineața. **n.r.**].

Civilian power [puterea civilă] se bazează pe seducția pe care o exercită cuvântul și ideea

încorporată în regulile care stau la baza comportamentului. Din această perspectivă, limbajul și formele sale de manifestare în viața colectivităților joacă un rol important în elementele constitutive ale *soft power* pe scena internațională.

Între *putere* și *discurs* există o legătură de tip cauzal, atât în relațiile dintre indivizi, cât și între state sau alte tipuri de actori implicați în dispute sau cooperare. Confruntarea dintre URSS și SUA în timpul Războiului Rece, pentru controlul statelor africane, nu s-a materializat în forme clasice ale confruntării militare. Fiecare, prin forța discursului politic, a încercat să „împingă” frontiera ideologică în detrimentul celuilalt. Nici atunci când războiul a fost inevitabil confruntarea dintre superputeri n-a fost directă, ci s-a practicat ceea ce specialiștii Războiului Rece au numit „*conflictul prin procură*”.

Cuvântul și comunicarea, pe fondul dezvoltării fără precedent a tehnologiei comunicațiilor, au căpătat o importanță crucială în evoluția societății contemporane. Iann Manners afirma, pe bună dreptate, că: „*In other words, the distribution of power among actors, the forms of power on which actors can draw, and the types of actors that may exercise power in a given situation are constituted by discourse and are, at a particular moment, fixed. Over time, however, discourses evolve as this system of power privileges certain actors, enabling them to construct and disseminate texts. Depending on the dynamics of their transmission and consumption, these texts may influence the broader discourse and shape the discursive context over time.*”¹⁵. [Cu alte cuvinte, distribuirea puterii între diferiți actori, formele de putere pe care actorii le pot exercita și tipurile de actori care pot exercita puterea într-o situație dată sunt reprezentate de discurs și sunt stabilite la un moment particular. Oricum, în timp, discursurile evoluează spre un sistem al puterilor privilegiate al câtorva actori, ceea ce le permite să construiască și să disemineze texte. În funcție de dinamica transmiterii și consumării lor, aceste texte pot influența, în timp, granițele discursului și forma contextului discursiv. **n.r.**].

Referindu-se la acest aspect, Manuel Castells sublinia, la rândul său, că în prezent, „*the fundamental battle being fought in society is the battle over the minds of the people. (...) While coercion and fear are critical sources for imposing the will of the dominants over the dominated, few institutional systems can last long if they are predominantly based on sheer repression. Torturing bodies is less effective than shaping minds*”¹⁶. [principala bătălie dusă în societate este cea cu mințile oamenilor. În timp ce coerciția și frica sunt sursele critice de impunere a voinței clasei dominante asupra celei dominate, sistemele instituționale pot dura mult dacă sunt fundamentate pe represiune. Este mai eficientă modelarea minții decât tortura trupului. n.r.].

Acest lucru este posibil deoarece omul, ca ființă socială, trăiește într-o lume plină de sensuri. Pentru el, problema sensului nu se pune, sensul există, se impune ca evidență, ca „sentiment de a înțelege”, în mod firesc¹⁷. Traducerea lumii și a obiectelor ei în semne și capacitatea omului de a acorda semnificație se pot realiza prin intermediul limbajului. Omul este limbajul său, deoarece *cultura nu este altceva decât sistemul sistemelor de semne*. Chiar atunci când crede că vorbește, *omul este*

vorbit de către regulile care guvernează semnele pe care le folosește. A cunoaște aceste reguli înseamnă cu siguranță a cunoaște societatea, mai înseamnă și a cunoaște determinările semiotice a ceea ce altădată se numea „res cogitans”: determinațiile care ne instituie ca gândire¹⁸ și, care astfel, ne ajută să deslușim și pârghiile prin care omul poate să fie controlat sau manipulat.

Toate aceste lucruri ne fac să înțelegem modul în care *cuvântul capătă forță în procesele de comunicare* în societate. Comunicarea și politica sunt co-substanțiale. Raporturile de comunicare sunt inseparabile de raporturile de putere, care depind, prin forma și conținutul lor, de puterea materială sau de cea simbolică, acumulate de instituțiile politice și de agenții angajați în aceste raporturi. Cele mai des utilizate forme de comunicare în acest scop sunt discursul și propaganda sub toate formele și cu toate substitutele lor. *Discursul politic permite găsirea acordului între oameni/popoare*. Dar nu trebuie uitat că același tip de comunicare *poate conduce și la apariția conflictului și a discordiei* în societatea internă și internațională. Propaganda explică/justifică un conflict, dar poate și mobiliza un popor aflat în dificultate din cauza agresiunii altuia.

Nu trebuie să exagerăm rolul personalităților care, prin discurs, au influențat destinul istoric al unor popoare, dar credem că are dreptate profesorul canadian Jean François Lisée să se întrebe dacă nu cumva Germania, fără discursurile incendiare ale lui Hitler, nu ar fi încercat să își ia revanșa altfel față de puterile învingătoare din Primul Război Mondial¹⁹. Șirul întrebărilor ar putea continua. Cum ar fi arătat Europa Centrală și de Sud-Est după prima conflagrație mondială fără ca președintele american W. Wilson să fi rostit celebrul discurs, din ianuarie 1918, care a legitimat lupta pentru unitate statală a popoarelor asuprite din imperiile austro-ungar, țarist și otoman?

Analiza acestor teorii și viziuni asupra puterii în relațiile internaționale contemporane ne arată că, în fapt, *percepția puterii* și, mai ales, *a politicii de putere* nu este aceeași²⁰. Unii teoreticieni ai relațiilor internaționale au cercetat fenomenul centrând analiza pe capacitate, structură și formele în care acestea se pot manifesta²¹. Alții s-au axat pe evidențierea modalităților de exercitare a puterii în sistemul internațional²². Nu poate fi eludată nici opinia celor care centrează studiul puterii pe „capacitatea statului de a mobiliza și organiza societatea pentru a extrage sau produce resursele și puterile interne necesare pentru a răspunde la constrângerile externe”²³. Gerard Dussouy consideră că nu trebuie să mai percepem astăzi puterea ca pe un bloc monolitic, ci în capacități multiple²⁴. De altfel și Susan Strange afirmă că studiul relațiilor internaționale ar trebui să ia în calcul „*patru structuri de putere distincte analitic, anume puterea de a influența ideile altora* [structura de cunoaștere], *puterea de a influența accesul la credite* [structura financiară], *puterea de a influența viitorul securității lor* [structura de securitate], *puterea de a influența șansele lor la o viață mai bună în calitate de producători și consumatori* [structura de producție]”²⁵. La rândul său, Gianfranco Poggi distinge, în relațiile internaționale contemporane, trei forme de manifestare a puterii: politică, economică și ideologică sau normativă²⁶.

Peter Morris a definit puterea plecând de la răspunsul pe care l-a dat la întrebarea de ce îi trebuie unui actor putere? El a observat că actorii au nevoie de putere din cel puțin trei

perspective: a practicii, a moralei și a evaluării contextului în care acționează²⁷. Din punct de vedere al practicii, actorul trebuie să știe dacă are capacitatea de a-și valorifica oportunitățile în disputa cu alții actori. În planul moralei trebuie să cunoască ce valori potențiază acțiunile sale, iar în cel al contextului trebuie să evalueze natura sistemului social²⁸. Viziunea lui Peter Morris se apropie de cea a lui K. Deutsch, care afirma că, în relațiile internaționale, a judeca doar puterea statului, ca atare, nu este relevant. La aceasta trebuie să se adauge și capacitatea sa de a „manipula interdependențele”²⁹. Se poate realiza acest lucru fără să se facă apel la comunicare, indiferent sub ce formă s-ar realiza în mediul internațional contemporan? Alvin Toffler consideră că „*puterea implică folosirea violenței, averii și cunoașterii* (în sensul cel mai larg) *pentru a face oamenii să acționeze într-un sens dat*”³⁰, în timp ce Robert A. Dahl vede în putere „*abilitatea de a face pe alții să facă ceea ce altminteri nu ar face*”³¹.

Școala neomarxistă a relațiilor internaționale definește puterea în termenii confruntării economico-sociale. Ea este rezultatul confruntării care există în sistemul relațiilor internaționale între „centru”, care are tendința de a se manifesta hegemonic, și „periferia” care îi contestă dominația³².

La începutul deceniului zece al secolului trecut, Edward Luttwak atrăgea atenția asupra schimbărilor esențiale care vor interveni în conținutul și trăsăturile puterii, ca urmare a mutațiilor petrecute în societatea contemporană. În contextul globalizării, afirma Luttwak, „*the languages and logics of inter-state rivalry are increasingly predicated on “the grammar of commerce”*”³³. [În rivalitatea dintre state, limbajul și logica devin din ce în ce mai mult gramatica schimbului. n.r.]. Eminentul profesor și sociolog Ulrich Beck, la rândul său, atrăgea recent atenția că, în situația creșterii interdependențelor economice și accentuării proceselor de globalizare, trebuie să regândim puterea ca fenomen și trăsătură a actorului clasic și non-clasic pe scena internațională. În aceste condiții, „*l'économie mondiale représente une sorte de méta puissance par rapport à l'État ; elle peut changer les règles nationales et internationales*”³⁴. [Economia mondială

reprezintă un fel de meta-putere prin raportarea la stat. Ea poate modifica regulile naționale și internaționale. n.r.]. Această meta-putere nu trebuie percepută și nici judecată în tipare clasice. Când un stat recurgea la forță pentru a-și impune/apăra interesele, acesta se raporta la legitimitatea și legalitatea utilizării potențialului de putere. Ulrich Beck ne avertizează că „*le méta-pouvoir n'est ni illégal, ni illégitime; il est translégal, et il modifie les règles des systèmes nationaux et internationaux. Le pouvoir de ne pas investir existe partout. La globalisation n'est pas un choix. Personne ne l'oblige. Personne ne la dirige, personne ne l'a lancée, et personne ne peut l'arrêter. C'est une sorte d'irresponsabilité organisée. On cherche sans cesse un responsable, quelqu'un auprès de qui se plaindre. Mais il n'y a personne au bout du fil, pas d'adresse e-mail*”³⁵. [Despre meta-putere nu putem spune că este ilegală, nici că este nelegitimă. Ea este trans-legală reușind să modifice regulile sistemului național și internațional. Puterea de a nu investi este pretutindeni. Globalizarea nu este o alegere. Nimeni nu o impune. Nimeni nu o dirijează, nimeni nu a lansat-o și nimeni nu o poate opri. Este un fel de lipsă de responsabilitate organizată. Căutăm neîncetat un responsabil, cineva căruia să ne plângem. Dar nu e nimeni la capătul firului, nici o adresă de e-mail.” n.r.].

Această scurtă trecere în revistă a opiniilor privind natura și conținutul puterii ne arată că suntem departe de un consens în această privință. Iată de ce considerăm că o analiză a puterii și a modului cum aceasta se manifestă pe scena internațională din perspectiva proceselor comunicaționale poate aduce noi nuanțe și poate deschide alte căi de înțelegere a rolului acesteia în lumea contemporană.

Indiferent de natura actorului clasic/stat sau corporație trans/multinațională (non-clasic), puterea se manifestă ca relație socială deoarece acesta se află într-o permanentă competiție economică sau de altă natură cu ceilalți actori. Astfel, fiecare dorește să-l influențeze pe celălalt și să-și impună punctul de vedere/interesele. Aceste interese sunt afirmate în documente oficiale ale unui stat, în declarații politice sau discursuri prilejuite de diferite evenimente, în negocieri sau tranzacții economice. Prin urmare, acestea sunt

comunicate/negociate direct sau indirect tuturor actorilor care sunt parte a unor procese de cooperare/comerciale, a unor relații de prietenie/cooperare sau de altă natură, inclusiv conflictuală. Din această perspectivă, *puterea* poate fi definită prin următoarea formulă relațională: un actor A (stat sau actor non-statal) are capacitatea de a-l constrânge pe un altul B să

facă ceea ce nu și-ar dori sau nu ar avea interes. Acest lucru înseamnă ca actorul A are control asupra lui B și poate să își impună voința politică, dar și valorile, aspirațiile și propria sa imagine despre lume³⁶. Acest tip de actor are capacitatea de a face regulile jocului pe scena internațională și să impună sistemul normativ internațional. Poate să modifice, dacă interesele sale i-o cer, regulile, normele și principiile care reglementează comportamentul actorilor în câmpul geopolitic și, implicit, legitimitatea exercitării puterii. Cu alte cuvinte, în acest tip de putere acțiunea nu vizează constrângerea fizică pentru impunerea voinței, ci mecanisme psiho-sociale extrem de fine care acționează asupra minții actorului respectiv. Puterea se manifestă sub forma unei influențe politice, doctrinar-ideologice sau culturale³⁷. Acest lucru a devenit cu atât mai posibil astăzi, în comparație cu societatea secolului trecut, deoarece a crescut rolul mass-media, mai ales al televiziunii. Unii autori consideră că „*what does not exist in the media does not exist in the public mind, even if it could have a fragmented presence in individual minds*”³⁸. [Ceea nu există în mass media nu există în mintea publicului, chiar dacă există fragmentat în mințile indivizilor. n.r.].

În acest tip de putere acțiunea exercitată de un actor (statal sau non-statal) asupra altuia nu mai este de tip clasic - constrângere/ distru-

gere fizică, ci non-clasică, concretizată în procese comunicaționale prin care se urmărește modificarea și controlul a ceea ce specialiștii americani numesc „harta mentală” (*mental map*). Controlul hărții mentale se obține prin utilizarea *armei cuvântului*. În acest scop sunt utilizate forme ale comunicării cu mare putere de influențare, de la cea mediatică până la cele cu caracter special, de tip propagandă, diplomatie publică (*public diplomacy*) sau comunicare strategică (*strategic communication*)³⁹. Sunt acele forme ale comunicării de masă prin care se impun valorile, normele, dar și principiile care reglementează raporturile dintre actorii mediului internațional. Profesorul

Teun A. Van Dijk, de la Universitatea din Amsterdam, consideră că exercitarea acestui tip de putere presupune un „*ideological framework*”. „*This framework, which consists of socially shared, interest-related fundamental cognitions of a group and its members, is mainly acquired, confirmed, or changed through communication and discourse.*”⁴⁰ [Acest cadru (ideologic) care constă în convingerile fundamentale, distribuite social, ale unui grup și ale membrilor săi este dobândit, confirmat sau modificat, în principal, prin comunicare și discurs. n.r.].

Cercetările în acest sens s-au materializat în ceea ce specialiștii au definit ca fiind *puterea simbolică*. Potențialul în acest tip de putere este format din însăși esența cunoașterii umane și se materializează în patrimoniul de cultură și civilizație. Unul dintre cei mai cunoscuți specialiști ai domeniului, referindu-se la puterea simbolică, aprecia: „ (...) *as instruments of knowledge and communication 'symbolic structures' can exercise a structuring power only because they themselves are structured.*

Symbolic power is a power of constructing reality and one which tends to establish a knowledge (gnoseological) order: the immediate meaning of the world.”⁴¹ [ca instrumente de cunoaștere și de comunicare, structurile simbolice pot exercita o putere structurată doar în condițiile în care ele însele sunt structurate. Puterea simbolică este puterea de a construi realitatea și de a stabili o ordine a cunoașterii (gnoseologică): sensul imediat al lumii. n. r.].

Informația ținută cu precizie prin intermediul mass-media este la fel de importantă ca și exercitarea puterii prin mijloacele clasice⁴². De exemplu, deciziile în perioada Războiului Rece au fost determinate de „pușca” încărcată cu imagini/informație. Dacă Nicolae Ceaușescu ar fi înțeles impactul revoluției în mijloacele de informare în masă și ar fi studiat rolul mass-media în răsturnarea lui Ferdinand Marcos în Filipine⁴³, poate că și în România ar fi avut loc o „revoluție de catifea”, ca în majoritatea țărilor fost comuniste⁴⁴. Atunci când a decis să țină un discurs în fața mulțimii aduse cu forța, în centrul Capitalei, nu a înțeles că acesta nu putea să aibă nici *puterea* și nici *efectul* discursului din august 1968, cu prilejul condamnării invaziei sovietice în Cehoslovacia. În cei 20 de ani, contextul internațional se schimbase profund, în sensul modificării esențiale a hărții valorilor politice de pe scena politica internațională. Valori considerate sacre în mentalul colectiv în deceniile trecute - *suveranitate, independență, neamestec în treburile interne ale unui alt stat etc.* - se erodaseră fiind înlocuite de altele. Lumea occidentală în confruntarea cu regimurile totalitare de tip comunist câștigase *războiul informațional* și pe cel *imagologic*⁴⁵. Harta mentală a cetățeanului din România anulului 1989 era profund modificată în raport cu cea din vara anulului 1968. În aceste tipuri de confruntări victoria nu s-a mai obținut prin eliminarea fizică sau supunerea adversarului și ocuparea spațiului său de suveranitate, ci prin „*ocuparea minții lui*” cu acele reprezentări și convingeri care să-l facă din adversar, aliat⁴⁶. Iată una din posibilele explicații ale faptului că discursul lui Ceaușescu, centrat pe ideea *infiltrării agenturilor străine*, nu a avut nici o rezonanță. În mentalul colectiv românesc se produsese o uriașă răsturnare de imagine a binomului

dușman-prieten, rezultat al exercitării puterii soft de către adversarii lumii comuniste.

Conștientizarea acestui fapt a determinat guvernele marilor puteri, dar nu numai, să investească mult în dezvoltarea mijloacelor de comunicare internațională și să dezvolte strategii adecvate în domeniu⁴⁷. Christian Salmon observa că fenomenul este conștientizat de tot mai mulți specialiști: „*historiens, juristes, physiciens, économistes et psychologues ont redécouvert le pouvoir qu'ont les histoires de constituer une réalité*”⁴⁸. [istorici, juriști, economiști și psihologi au redescoperit puterea poveștilor de construire a unei realități. n.r.] Miza este una foarte mare pentru o epocă în care mass-media sunt sau au tendința de a deveni globale și vizează controlul fluxului de informații care intră, și câteodată care ies, din anumite țări sau regiuni. Văzută din acest punct de vedere, **puterea comunicării este chiar mai mare decât puterea informației** deoarece ea este cea care determină eficacitatea informării prin forța argumentării raționale. Se apreciază de către unii specialiști că astăzi, în spațiul public, avem de-a face cu „*une bataille des histoires, et non le débats sur des idées*”⁴⁹. [Bătălia poveștilor și nu dezbateri de idei. n.r.]. De exemplu, la doar câteva zile după atentatele din 11 septembrie 2001, la Institute of Creative Technologies, din Los Angeles, a avut loc o întrunire a șefilor de la Pentagon cu scenariști de la Hollywood pentru a pune la cale o strategie de refacere a imaginii SUA, afectată de atentate. Potrivit lui Karl Rove, unul dintre artizanii acestei întâlniri, scopul reuniunii a fost „*ce que les terroristes avaient détruit, les architectes de la stratégie de Shéhérazade sauraient le reconstruire en proposant une contre-narration*”⁵⁰. [ceea ce distruseseră teroriștii, arhitecții strategiei Șeherezadei ar fi știut să reconstruiască propunând o contra-poveste. n.r.]

Astfel, fenomenul *storytelling* pare să devină unul de masă acoperind practic întreaga sferă publică, de la publicitate și comerț, administrarea puterii și „bătălii electorale” până la războiul non-clasic și reconstrucția post-război⁵¹. Robin Melo, de la University of Wisconsin-Whitewater, crede că *storytelling*-ul este cea mai veche formă de comunicare prin care oamenii și-au împărtășit ideile și imaginile

ca rod al experienței sociale sau de altă natură⁵². Iată de ce, în relațiile internaționale, această tehnică de comunicare are o putere mare atât pe timp de pace, dar și de criză. Referindu-se la puterea pe care o poate avea tehnica *storytelling* pentru reabilitarea post-conflict a unei societăți ieșite din război, Grace Kyoon consideră că: „*storytelling is one strategy for peace building that has the capacity to transcend cycles of violence and reach into the forgotten recesses of the human heart to appeal for peace. Stories have the powerful quality that they are non-threatening in nature and can step into a tense situation without having to put actors in a conflict in an awkward position*”⁵³. [storytelling-ul este o strategie de construire a păcii care are capacitatea de a transcende violența și de a ajunge în zonele uitate ale sufletului uman făcând apel la pace. Prin natura lor, poveștile nu au o natură amenințătoare și pot intra într-o zonă de încordare fără a pune actorii în conflict în situații jenante. n.r.].

Robert Guy McKee a cercetat efectul *storytelling* asupra zonelor de criză, luând ca exemplu o regiune din Republica Democratică Congo. „*Storytelling for peace-building in Mangbetu (northeastern Democratic Republic of Congo) is used to sketch and illustrate a simple model of the indigenous knowledge-sustainable development relationship*”⁵⁴. [Storytelling-ul de construire a păcii în Mangbetu, nord-estul Republicii Democrate Congo, este utilizat pentru a schița și pentru a ilustra un model simplu de relaționare care să aibă corespondent în cunoașterea băștinașilor. n.r.].

Este posibil să asistăm la un asemenea fenomen ca urmare a dezvoltării tehnologiilor media, dar și a multiplicării studiilor de psihologie socială. În acest mod, nu a fost greu să se ajungă la o concluzie firească: dintre toate formele de influențare de către un om a atitudinilor și conduitelor altui om, *argumentarea* este singura care respectă demnitatea, autonomia și integritatea spirituală a interlocutorului. Ea nu umilește și nu constrânge prin forță, nu corupe și nu amenință, ci supune liberului arbitru al conștiinței umane, o idee, o teză, o atitudine, o decizie sau un program. Argumentarea se adresează rațiunii și sufletului, propune interlocutorului temeuri sau suporturi

pentru acceptarea unei teze, a unui program sau a unei judecăți de valoare. Ea este o formă de comunicare inter-umană, un transfer de idei sau credințe prin intermediul discursului, al viului grai sau al cuvântului scris și așteaptă din partea adresantului formularea liberă a propriei sale opinii.

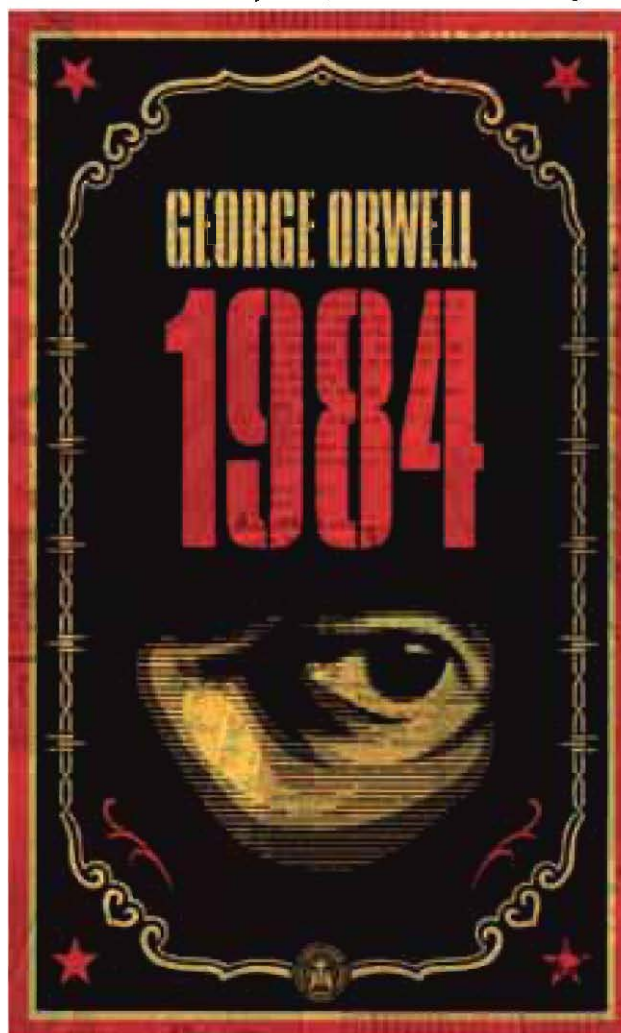
Cuvintele au o putere deosebită în configurarea și înțelegerea realității⁵⁵. John Locke credea că nu se poate realiza o bună cunoaștere dacă nu utilizăm cuvintele potrivite. Mai mult, *„imperfecțiunea cunoașterii poate avea drept cauze, printre altele, utilizarea inconstantă a cuvintelor, interpretarea greșită, aplicarea cuvintelor vechi la fenomene noi și neobișnuite, întrebuințarea retorică a cuvintelor, greșeli și neglijențe intenționate, precum și folosirea cuvintelor fără a avea idei clare și distincte”*⁵⁶. Prin discursul public, dictatorii, de stânga sau de dreapta, nu utilizau cu măiestrie o limbă ce conținea cuvinte golite de sensul lor intrinsec, pentru a le da un sens diferit de cel real? Este ceea ce a sesizat și George Orwell, care pune în gura lui „Big Brother” sloganul „sclavia este libertate”⁵⁷.

Comunicarea în spațiul politic ajută la reprezentarea realității în mentalul individual sau colectiv cu ajutorul limbajului. Referindu-se la rolul limbii în societate, Emile Durkheim constata că aceasta *„modelează ambientul social al individului exercitând o presiune irezistibilă asupra sa”*⁵⁸. Dată fiind influența pe care o au cuvintele asupra modului în care oamenii clasifică și gândesc fenomenele, ele afectează și modul în care oamenii își reprezintă realitatea. În anumite situații, puterea semantică a cuvintelor poate deveni omnipotentă. Din acest punct de vedere, M. Douglas susține că *„anumite tipuri de imagini, evocate de unele cuvinte, nu le permit oamenilor să le rostească din teama că înseși cuvintele ar putea produce calamități”*⁵⁹, iar Gabriel Thoveron, din perspectiva rolului avut de cei care decid, afirmă că *„de îndată ce apare vreo dificultate între ei și aceia care îi mandatează, aceasta este număidecât considerată o problemă de comunicare - de a-i convinge pe cetățeni de temeiul actelor ori deciziilor lor”*⁶⁰.

Extrapolând aceste opinii putem afirma că limba joacă un rol important în reprezentările/percepțiile pe care le avem despre scena politică

internațională. Ea nu descrie o realitate preexistentă, ci prezintă calea prin care este „creată” realitatea numită relații internaționale și modalitatea de înțelegere a lumii internaționale.

În consecință, puterea pe care un actor o exercită în mediul internațional nu derivă din limbaj, dar limbajul poate fi folosit pentru a provoca, submina sau schimba distribuția și balanța de putere pe termen lung sau scurt. Este și mai importantă această concluzie dacă avem în vedere faptul că, pentru a înțelege evoluțiile din mediul internațional, trebuie să cunoaștem

tipul de limbaj și, mai ales, metaforele care alcătuiesc, la un moment dat, substanța știrilor internaționale. Oficialii din guvern, dar și cetățenii obișnuiți din state situate în Africa, America Latină sau alte regiuni ale lumii adesea acuză agențiile mari de știri internaționale – rețeaua internațională de cablu, posturile TV globale și presa occidentală cu acoperire globală – că se concentrează asupra știrilor negative despre țările lor. Se pare că majoritatea știrilor răspândite despre țări din regiunea denumită

generic astăzi *Sud* sunt despre catastrofele naturale sau provocate de om, despre corupție și crimă. Acestea sunt redactate în logica unui principiu niciodată acceptat de lumea academică sau politică dar, se pare, valabil în practica jurnalistică internațională: *bad news are good news*. Acest fapt are mare importanță în ceea ce privește valoarea și intensitatea cu care circulă spre aceste țări capitalul financiar internațional, are importanță în credibilitatea guvernelor lor de a susține proiecte și cauze în politica internațională etc.

Din această perspectivă, putem afirma că analiza limbajului și a mesajelor care circulă având limba ca *vehicul* în sistemul internațional contemporan, studierea tipului de discurs care domină agenda politică internațională, la un moment dat, sunt din punctul nostru de vedere, cruciale pentru înțelegerea și explicarea comportamentului politic și militar, economic și cultural, comercial și financiar al actorilor, dar și pentru înțelegerea forței de atracție a regimurilor politice și a valorilor specifice unei țări asupra oamenilor din alta. Referindu-se la acest aspect, Erik Ringmar, profesor de științe sociale și culturale la National Chiao Tung University din Taiwan, sublinia că: „*Many of the stories concern the role of the state in world politics. People tell themselves what kind of a state they live in and what a state such as theirs is likely to do. There are myths of national destinies and sacred missions; some states need Lebensraum, others have an “expanding frontier”; they carry “the white man’s burden” or try to ensure that “democracy will take root in the Middle East”. Some states see themselves as superpowers, others as great powers, as revisionists, revolutionaries or as neutrals. They resent the distribution of power in the world; they oppose treaties on global warming, or lament the cultural and intellectual predominance of the West. They have traditional allegiances and “special partnerships”; they are members of international organizations and alliances. But they also have traditional enemies: they hate the people across the border, people with a different language and a different faith*”⁶¹. [Multe dintre povești privesc rolul statului în politica mondială. Oamenii își spun în ce fel de stat trăiesc și care sunt așteptările de la un astfel de stat. Există mituri ale destinului

naționale și misiunilor sacre, unele state au nevoie de spațiu vital, altele de extinderea frontierelor; ei poartă povara omului alb sau încearcă să se asigure că democrația va prinde rădăcini în Orientul Mijlociu. Unele state se autopercep ca fiind superputeri, altele ca mari puteri, altele ca revizioniste, revoluționare sau ca neutre. Ele redistribuie puterea în lume. Ele se opun tratatelor privind încălzirea globală sau reclamă supremația culturală și intelectuală în Occident. Ele au supuși tradiționali și parteneriate speciale; ele sunt membre ale organizațiilor internaționale și ale unor alianțe. Dar au și adversari tradiționali; ele urăsc popoarele de dincolo de granițe, popoarele cu limbi diferite și cu credințe diferite. **n.r.**].

Distinsul profesor spune că nu îi este clar care este sursa acestor povestiri de autodefinire a statelor în relațiile internaționale, dar nu exclude ca una dintre ele să fie „*embedded in well-established national discourses*”⁶² [încastate în discursurile naționale bine stabilite. **n.r.**].

Puterea cuvântului, indiferent de metoda sau tehnica prin care se exercită, nu poate fi materializată în relațiile internaționale în afara proceselor de comunicare. „*Oamenii*, afirma specialistul în socio-lingvistică M.M. Bahtin, *înțeleg lumea în funcție de ceilalți și întreaga existență a sinelui este orientată către limba și lumea celorlalți*”⁶³.

În comunicarea internațională forța cuvântului și puterea mesajului sunt ingrediente ale diplomației moderne, iar înțelegerea acestora este indispensabilă pentru a avea o imagine/reprezentare cât mai adecvată a realităților politice din această lume tot mai complicată și complexă.

¹ José Nivaldo Junior, *Machiavelli, Puterea. Istorie și Marketing*, Editura Economică, București, 2001, p. 24.

² François Bernard Huyghe, *L’ennemi à l’ère numérique: chaos, information, domination*, http://www.huyghe.fr/livre_6.htm

³ Anne Morelli, *Principes élémentaires de propagande de guerre*, Groupe Labor, 2006; Călin Hentea, *Arme care nu ucid*, Nemira, București, 2004; Mioara Anton, *Propagandă și război. Campania din est, 1941-1944*, Editura Tritonic, București, 2007.

⁴ François Bernard Huyghe, *op. cit.*, în *loc. cit.*

⁵ A se vedea și John Mearsheimer, *Tragedia politicii de forță - Realism ofensiv și lupta pentru putere*, Editura Antet, 2003; Ben Mor, *Hard Power and Strategic Communication in Grand Strategy*, Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association 48th Annual Convention, Hilton Chicago, Chicago, IL, USA, Feb 28, 2007, online http://www.allacademic.com/meta/p179796_index.html; Christian Wagner, *From Hard Power to Soft Power? Ideas, Interaction, Institutions, and Images in India's South Asia Policy*, German Institute for International and Security Affairs, Berlin, Working Paper No. 26, March 2005; Vasile Pușcaș, *Relații internaționale-transnaționale* (ediția a II-a), Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2007.

⁶ Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, 2004, p. x; Joseph S. Nye, Jr., „Soft Power”, *Foreign Policy*, No. 80 (Autumn 1990), pp.153-171; Joseph S. Nye, Jr., „The Decline of America's Soft Power”, *Foreign Affairs* (May/June 2004); Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, Jr., „Power and Interdependence in the Information Age”, *Foreign Affairs* (September/October 1998); Joseph S. Nye, Jr., „US Power and Strategy After Iraq”, *Foreign Affairs* (July/August 2003); Joseph S. Nye, Jr., „Soft Power and American Foreign Policy”, *Political Science Quarterly*, Vol. 119, No. 2, July 2004, p. 255-270.

⁷ Charlotte Epstein, *The Power of Words in International Relations. Birth of an Anti-Whaling Discourse*, online <http://mitpress.mit.edu/books/chapters/0262050927chap1.pdf>

⁸ François Bernard Huyghe, *Contrer et prolonger la puissance: prestige, diplomatie publique, soft power*, http://www.huyghe.fr/actu_407.htm

⁹ „Joseph Nye on Smart Power in Iran-U.S. Relations”, interviu acordat la Belfer Center în iulie 2008, online http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/18420/joseph_nye_on_smart_power_in_iran_us_relations.html

¹⁰ A se vedea, „Villepin stigmatise l'échec américain en Irak”, <http://www.liberation.fr>; L. Carl Brown, „The Dream Palace of the Empire: Is Iraq a Noble Failure?” in *Foreign Affairs*, <http://www.foreignaffairs.com>; Thomas L. Friedman, „The Real U.S. Failure in Iraq”, online <http://friedman.blogs.nytimes.com/2005/11/18/the-real-us-failure-in-iraq/>

¹¹ Cheryl Pellerin, „Foreign Policy's Smart Power Gives Science Diplomacy a New Role Integrated military-civilian strength invests in partnerships, exchanges” online <http://www.america.gov>

¹² Jean Francois Lisée, *Les pouvoirs du mots*, prefața la vol. Hervé Broquet, Catherine Lanneau, Simon Petermann, eds., *Les 100 discours qui ont marquées le XXe siècle*, <http://www.cerium.ca/Le-Pouvoir-des-Mots>

¹³ Tanja A. Börzel and Thomas Risse, *Venus Approaching Mars? The EU as an Emerging Civilian World Power*, Freie Universität Berlin, Berlin Working Paper on European Integration, no.11, April 2009.

¹⁴ Iann Manners, *The Concept of Normative Power in World Politics*, Danish Institute for International Studies, mai 2009, online, www.diid.dk/ima; a se vedea și Kalypso

Nicolaïdis, *This is my EUtopia: Narrative as Power*, in JCMS 2002, Vol.40, Number, 4., p. 767-92 http://www.jeanmonnetprogram.org/hauser/RHowseKNicolaïdis_HauserS04_06.pdf

¹⁵ Cynthia Hardy, „The Power of Discourse”, Keynote Presentation Second International Conference on Discourse, Communication and the Enterprise (DICOEN 2003) Vigo, Spain, November 12-14, 2003.

¹⁶ Manuel Castells, „Communication, Power and Counter-power in the Network Society”, în *International Journal of Communication*, no.1, 2007, p. 238-266; online <http://ijoc.org>.

¹⁷ A. J. Greimas, *Despre sens*, Editura Univers, București, 1975, p. 27.

¹⁸ Umberto Eco, *Le signe. Histoire et analyse d'un concept*, Editions Labor, Bruxelles, 1988, p. 255.

¹⁹ Jean Francois Lisée, *op. cit.*, în *loc. cit.*

²⁰ Constantin Hlihor, *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane*, Editura UNAP, București, 2006, p. 175-191.

²¹ A se vedea pe larg, Stefano Guzzini, *op.cit.*, p. 63- 71; Idem, *Power in International Relations: Concept Formation between Conceptual Analysis and Conceptual History*, în <http://www.isanet.org>; Mark Rupert, *Class Powers and the Politics of Global Governance*, în <http://www.maxell.sgr.edu>; Bertrand Russell, *Idealurile politice. Puterea*, ed. Antaios, București, 2002.

²² Reinoud Bosch, *Exposing the Concept of Power*, online http://www.Sase.org/conf.2004/papers/bosch_reinaud.pdf.

²³ Apud, Ionel Nicu Sava, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2005, p. 157.

²⁴ Gerard Dussouy *op. cit.*, p. 56.

²⁵ Susan Strange, *Political Economy and International Relations*, în vol.Martin Griffiths *op. cit.*, p. 84.

²⁶ Gianfranco Poggi, *Forms of power*, Polity Press, Oxford, 2001, p. 23.

²⁷ Peter Morris, *Power. A Philosophical Analysis*, Manchester University Press, Manchester, 1987, p. 37-42.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ www.geostrategie.ens.fr/international/CR-005/Compte-rendu.Sabatie.pdf.

³⁰ Alvin Toffler, *Powershift/Puterea în mișcare*, București, 1995, p. 24.

³¹ Robert A. Dahl, *Who Governs? Democracy and Power in an American City*, Yale University Press, 1961; Apud Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 11.

³² *Ibidem*.

³³ Apud. Matthew Sparke, „Geopolitical Fears, Geoeconomic Hopes and the Responsibilities of Geography”, *Annals of the Association of American Geographers*, 1997, no. 2, p. 338-349, <http://faculty.washington.edu/sparke/FearHope.pdf>

³⁴ Ulrich Beck, „Repenser le pouvoir dans un monde globalisé”, în *Constructif*, no. 19, feb. 2008, http://www.constructif.fr/Article_37_65_463/Repenser_le_pouvoir_dans_un_monde_globalise.html.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Steven Lukes, *Power: A Radical View*, McMillan, London, 1974, p. 34.

³⁷ Apud Felix Berenskoetter, *Unity in Diversity? Power in World Politics*,

<http://archive.sgir.eu/uploads/Berenskoetter-turin%20paper%20power.pdf>.

³⁸ Manuel Castells, *op. cit.*, în *loc. cit.*

³⁹ Constantin Hlihor, Ecaterina Capăţană, *Comunicare în conflictele internaţionale*, Ed. Comunicare.ro, Bucureşti, 2008, p. 112; Gilbert Rist, éd., „Les mots du pouvoir. Sens et non-sens de la rhétorique internationale”, în *Nouveaux Cahiers de l'IUED*, no. 13, PUF, 2002 Paris, Genève.

⁴⁰ Teun A. Van Dijk, „Structures of Discourse and Structures of Power”, *Communication Yearbook* 12, p. 18-59.

⁴¹ Apud, *Geopolitics of Information Technology*, <http://www.idi.ntnu.no/~letizia/eit2007/reports/product%20report2.pdf>

⁴² Alvin şi Heidi Toffler, *op. cit.*, p. 203.

⁴³ *Ibidem*, p. 347-348.

⁴⁴ Constantin Hlihor, *România. Căderea comunismului şi naşterea democraţiei. 1989-2000*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2006, p. 37-45.

⁴⁵ Loup Francart, *La guerre du sens – Pourquoi et comment agir dans les champs psychologiques*, Ed. Economica, 2001, Georges Soutou, „*Quel renseignement pour le XXIe siècle?*” co-operative work, Lavauzelle, 2001; Jacques Baud, *La guerre asymétrique ou la défaite du vainqueur*, Editions du Rocher, 2003.

⁴⁶ Steven Lambakis, „Space Control in Desert Storm and Beyond”, *Orbis*, vol. 39, no. 3 (Summer 1995), <http://www.dtic.mil>; „The United States in Lilliput: The Tragedy of Fleeting Space Power” în *Strategic Review*, Vol. 24, nr. 1, Winter 1996.

⁴⁷ Christian Salmon, *Storytelling. La machine à fabriquer des histoires et à formater les esprits*, Ed. La Découverte, 2008.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 10-11.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 122.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 163.

⁵¹ Evan Cornog, *The Power and the Story. How the Crafted Presidential Narrative Has Determined Political Success from George Washington to George W. Bush*, The Penguin Press, New York, 2004; Dan Bar-On, eds. *Bridging the Gap: Storytelling as a way to work through political and collective hostilities*. Korber-Stiftung, 2000; Jessica Senehi, „Constructive storytelling: Building Community, Building Peace”, *Peace and Conflict Studies Journal*, 2002; Robert Guy McKee, *Storytelling for Peace-Building: Toward Sustainable Cultural Diversity*, <http://www.gjal.edu/GIALens/vol3-1/McKee-Storytelling.pdf>.

⁵² Robin Melo, *The Power of Storytelling: How Oral Narrative Influences Children's Relationships in Classrooms*, <http://www.ijea.org/v2n1/index.html>

⁵³ Grace Kyoon, „Storytelling and the Moral Imagination: Mothering Peace”, http://www.monitor.uceace.org/archive.cfm?id_article=583

⁵⁴ Robert Guy McKee, „Storytelling for Peace-Building: Toward Sustainable Cultural Diversity”, <http://www.gjal.edu/GIALens/vol3-1/McKee-Storytelling.pdf>.

⁵⁵ François Debrix, Ivana Markova, *Dialogistica şi reprezentările sociale*, Ed. Polirom, Iaşi, 2004, p. 184-185

⁵⁶ Apud, Ivana Markova, *op. cit.*, p. 36.

⁵⁷ Francis Dessart, *Reconquista. Eseuri şi studii de geopolitică spirituală europeană*, CARPATHIA PRESS, 2005, p. 7.

⁵⁸ Ivana Markova, *op. cit.*, p. 184.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 276.

⁶⁰ Gabriel Thoveron, *Comunicarea politică azi*, Ed. Antet, Oradea, 1996, p. 17.

⁶¹ Erik Ringmar, *The International Politics of Recognition*, online <http://ringmar.net/toomany mangoes/wp-content/uploads/2009/03/erik-ringmar-international-politics-of-recognition.pdf>.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Ivana Markova, *op. cit.*, p. 131.

CYBER DEFENSE – STRATEGII NAȚIONALE ȘI PERSPECTIVE LA NIVEL INTERNAȚIONAL

Mircea MOCANU*

Domeniul cibernetic – o nouă dimensiune a războiului modern

Evoluțiile înregistrate în domeniul informațional deschid noi perspective pentru dezvoltarea societății, însă dependența de tehnologia modernă prezintă și o serie de vulnerabilități. Societatea modernă se bazează foarte mult pe funcționarea rețelelor informaționale critice. Prin urmare, este esențial

planificatorii militari o acordă unui nou concept, cel al apărării cibernetice.

Domeniul cibernetic constituie un nou spațiu al războiului, după spațiile aerian, terestru, maritim și cosmic. Alocarea unor resurse importante, precum și acordarea, de către marile puteri tehnologice, de prerogative serioase unor structuri specializate în războiul cibernetic, confirmă faptul că marile puteri se

ca accesul la spațiul virtual să fie nu numai facil, dar să se realizeze și în condiții de securitate. Astfel, protecția infrastructurii informaționale critice¹ trebuie abordată în contextul schimbărilor pe care spațiul digital le-a impus domeniului militar și al creșterii importanței pe care factorii politici și

află în plină cursă a înarmării cibernetice.

În același timp, lipsa reglementărilor internaționale în noul spațiu de luptă cibernetic, definițiile încă neclare în domeniul operațiilor cibernetice, precum și lipsa de entuziasm a principalilor actori globali de a normaliza și include aceste norme în legislația internațională asigură un larg și flexibil spațiu de manevră actorilor ostili în dezvoltarea și folosirea

*Analist în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

capabilităților de atac cibernetic. Capabilitățile cibernetice existente sunt suficient de puternice pentru a fi considerate, în sensul militar, arme².

Se preconizează că toate conflictele militare vor avea o componentă cibernetică. Aceasta ar urma să preceadă, în principiu, acțiunile militare clasice sau s-ar putea constitui într-o agresiune de sine stătătoare, fără a fi urmată de acțiuni armate sau de alte forme de agresiune. Ca urmare, o schimbare, distorsionare sau alterare a mediului cibernetic al unui stat constituie un important indicator privind apariția unui conflict militar sau poate fi percepută ca o agresiune în sine.

Un atac cibernetic poate viza reducerea activității sau oprirea echipamentelor informatice, schimbarea modului de prelucrare a datelor sau prejudicierea și distrugerea datelor. Deși termenul de atac cibernetic se poate referi la spionaj/război cibernetic, terorism cibernetic sau criminalitate cibernetică, pentru a clasifica în mod adecvat un atac cibernetic este necesar să se ia în considerare ce rezultat dorește să obțină autorul și care este motivația acestuia. Din păcate, pe baza conceptelor actuale ale științei militare, evenimentele cibernetice constatate nu sunt suficiente pentru a evalua cu certitudine motivația autorului.

Amenințările cibernetice reprezintă o nouă generație de provocări la adresa securității, care vizează capacitatea de apărare a statelor, precum și securitatea personală a cetățenilor. În acest sens, în timp ce componentele de contrain-

formații și de securitate rămân de o importanță vitală pentru protecția informațiilor, serviciile de informații externe (militare sau civile) au responsabilitatea de a identifica în timp util amenințările cu atacuri cibernetice, precum și pe autorii acestora și să acționeze preventiv împotriva lor. Prin urmare, serviciile de informații au misiunea de a percepe, din timp și obiectiv, totalitatea evenimentelor și proceselor care, direct sau indirect, pun în pericol interesele naționale fundamentale și securitatea statului.

Actori, acțiuni și factori care favorizează amenințările cibernetice

Autorii atacurilor cibernetice pot fi clasificați în patru categorii (entități statale, non-statale organizate, non-statale neorganizate și individuale), fiecareia fiindu-i caracteristice anumite tipuri de acțiuni.

Rareori statele sunt implicate în acest gen de activități, deoarece anonimatul nu poate fi garantat, iar demascarea lor ar deteriora semnificativ relațiile bilaterale și ar pune sub semnul întrebării credibilitatea autorului pe plan internațional. Cu toate acestea, în rândul **actorilor statali** pot fi incluse acele agențiile guvernamentale care prin capabilitățile lor (militare sau civile) colectează informații prin exploatarea rețelelor de calculatoare. Activitățile acestor subiecți se pot manifesta prin operații psihologice sau atacuri cibernetice de amploare.

Entitățile non-statale organizate reprezintă cea mai gravă amenințare la adresa securității cibernetice. În această categorie sunt incluse, în primul rând, organizațiile teroriste și de crimă organizată cu ierarhie solidă, capabile să comită atacuri complexe asupra infrastructurii informaționale critice. Metodologiile activităților acestor grupuri sunt, în esență, foarte asemănătoare, principala diferență fiind motivația atacurilor. Astfel, terorismul cibernetic presupune executarea sau amenințarea cu executarea unor atacuri asupra rețelelor de calculatoare, pentru a intimida guvernele sau populația și a le forța să facă anumite concesii. Pe de altă parte, criminalitatea cibernetică este motivată și de intenția de obținere de câștiguri materiale. Aceste două tipuri de atacuri sunt frecvent interconectate, membrii grupurilor teroriste organizând atacuri cibernetice pentru obținerea de finanțare a altor activități, în timp ce folosesc spațiul cibernetic

și ca mijloc de comunicare, organizare și propagandă. În consecință, serviciile de informații sunt obligate să își adapteze activitățile pentru a fi în măsură să contracareze nu numai acțiunile cibernetice îndreptate împotriva sistemelor militare, dar și, în general, pe cele îndreptate împotriva infrastructurii informaționale critice naționale, datorită interconectării sistemelor informaționale guvernamentale.

În general, la originea atacurilor cibernetice de intensitate mică se află **grupurile neorganizate și persoanele fizice** animate fie de motive personale, obținerea de câștiguri materiale sau chiar de convingerea ideologică a atacatorului (*hacktivism*). Practic, atacurile efectuate de către membrii acestor grupuri nu pot provoca daune majore, dar există pericolul ca ei să fie recrutați de servicii de informații ostile sau de organizații criminale. În ceea ce privește metodologia desfășurării activităților, atacurile efectuate de aceste grupuri și indivizi nu diferă în mod esențial de cele desfășurate de către grupurile organizate, cu excepția faptului că ele nu sunt direcționate către provocarea de pagube, serioase și pe termen lung, infrastructurii critice.

În pofida măsurilor luate la nivel mondial, se remarcă o serie de **factori care favorizează amenințările de natură cibernetică**:

- cererea³ tot mai mare de tehnologie informațională și de comunicații, precum și creșterea numărului persoanelor/sistemelor care depind de ele fac din problema securității cibernetice⁴ un aspect important al securității naționale;
- dezvoltarea dinamică și complexitatea crescândă a tehnologiilor informaționale și de comunicații generează multiplicarea și diversificarea amenințărilor cibernetice; astfel, au apărut o serie de aplicații ostile, cum ar fi *spyware*, *troieni* și *virusi*. Metodele de atacuri cibernetice sunt din ce în ce mai complexe (Denial of Service - DoS⁵, Distributed Denial of Service – DDoS, Botnet⁶), iar agresorii combină mai multe tehnici cu scopul de a dezactiva sistemele actuale de protecție;
- absența unei culturi solide de securitate cibernetică atât în sectorul privat, cât și în cel de

stat, inclusiv în cadrul organizațiilor care au acces la informații confidențiale; având în vedere nivelul relativ redus al implicării utilizatorilor în activități din sfera apărării cibernetice, pe viitor se preconizează o intensificare a atacurilor de acest gen;

- reducerea diferențelor între puterea diversilor actori prezenți în spațiul cibernetic facilitează producerea de daune oricărui subiect prezent în acest spațiu; asimetria cauzată de costurile reduse necesare pentru pregătirea și executarea de atacuri, precum și consecințele dramatice și daunele cauzate ca un număr tot mai mare de actori non-statali, în special grupurile teroriste și criminale, să se orienteze către acest gen de acțiuni;

- infrastructura critică a multor state depinde, mai mult sau mai puțin, de nivelul tehnologiilor informaționale și de comunicații; cresc astfel posibilitățile ca persoane rău intenționate sau grupuri teroriste să pună în pericol funcționarea acestora.

Noile amenințări cibernetice conduc la schimbarea treptată a paradigmei tradiționale de securitate și impun necesitatea ca această problemă să fie luată în considerare în cadrul serviciilor de informații.

Natura securitară a problemelor legate de securitatea cibernetică plasează aceste activități sub incidența activității serviciilor de contrainformații, care trebuie să asigure stabilitatea datelor și securitatea sistemelor informatice. Pe de altă parte, natura neconvențională a agresiunii cibernetice și necesitatea avertizării timpurii privind potențialii agresori externi transferă problematica într-un context mai larg, extins dincolo de competența serviciilor de informații militare.

Țintele vizate de atacurile cibernetice sunt destul de diverse. În domeniul militar, primele sisteme atacate sunt cele care deservesc legăturile critice între puterea politică, de decizie și armată, între statele majore și unitățile militare, apoi între diverse comandamente. Sistemele militare C4I sunt vizate datorită importanței și locului pe care-l ocupă. De aceea, protejarea lor trebuie să constituie un element central în cadrul doctrinelor militare.

Eficacitatea forțelor de atac cibernetic ale adversarului nu poate fi măsurată fără documentarea atacurilor, iar multe dintre atacuri nu sunt detectate. Singura măsură rezonabilă de determinare a eficacității forțelor agresoare implică identificarea atacurilor, interpretarea fișierelor create de programele de protecție și analiza datelor obținute. De aceea, este necesară o abordare de tip multi-strat a sistemelor de apărare cibernetică, în concordanță cu gravitatea consecințelor negative ale unui atac reușit. Succesul operațiilor cibernetice împotriva sau în sprijinul structurilor naționale este clasificat la cel mai înalt nivel, iar în momentul detectării unui atac asupra sistemelor informatice proprii, se impune protejarea imediată a următoarelor ținte posibile.

Pe același plan se situează serverele instituțiilor guvernamentale și cele ale diverselor agenții de securitate și informații, organisme și instituții guvernamentale. Motivul îl constituie, desigur, riscul îngreunării pe cât posibil a traficului prin asemenea servere și, în cel mai fericit caz pentru atacatori, blocarea ori chiar scoaterea completă din uz.

Pe de altă parte, sunt atacate site-uri sau doar pagini web ale organizațiilor amintite, cărora li se adaugă și ținte din sectorul politic și civil: parlament, partide politice, organizații civice, organizații neguvernamentale, instituții financiare, mass-media. Scopul acestor din urmă atacuri îl constituie, în primul rând, propaganda, deoarece mass-media vor reacționa imediat și vor da atacului o amploare mult mai mare decât cea avută în realitate.

Printre alte consecințe posibile ale atacurilor cibernetice se numără întreruperea alimentării cu energie și a funcționării sistemelor de comunicații de voce și date, perturbarea traficului aerian, distrugerea unor date esențiale pentru funcționarea sistemelor respective, explozii sau scurgeri în instalațiile agenților economici ce manipulează materiale de tip NBC, perturbarea activității instituțiilor guvernamentale sau afectarea imaginii statului sau instituțiilor sale. Gravitatea consecințelor unui astfel de atac depinde de extinderea interconexiunilor și securizarea lor în relațiile cu mediul extern.

Preocupări de securitate cibernetică în plan internațional

În Statele Unite, în contextul intensificării atacurilor cibernetice asupra rețelelor naționale, autoritățile de la Washington au dat publicității, pe 12.05.2011, o propunere de revizuire a legii securității cibernetice. În cadrul documentului⁷, se menționează, printre altele:

- necesitatea raportării pierderilor de date personale, de către persoanele afectate;
- necesitatea clarificării legii cu privire la sancțiunile prevăzute pentru infracțiunile în domeniul cibernetic;
- recomandarea ca autoritățile locale să solicite sprijin atunci când se confruntă cu probleme legate de securitatea cibernetică; acestea sunt, totodată, obligate să raporteze autorităților centrale apariția de noi tipuri de viruși de calculator, precum și aspecte referitoare la incidentele și pericolele din spațiul virtual.

La data de 14.07.2011, Pentagonul a publicat „Strategia Departamentului Apărării pentru operarea în spațiul cibernetic”, care are la bază cinci inițiative strategice:

- tratarea spațiului cibernetic ca un domeniu operațional;
- dezvoltarea și implementarea de noi concepte pentru protejarea rețelelor și sistemelor care aparțin Departamentului Apărării;
- intensificarea parteneriatului în domeniul cibernetic pe care Pentagonul îl are cu alte structuri guvernamentale sau din sectorul privat, în vederea implementării unei strategii ciber-netice unitare la nivel guvernamental;

- realizarea unor relații robuste cu aliații SUA și dezvoltarea acestora în vederea asigurării securității cibernetice colective;
- facilitarea realizării unei forțe cibernetice și dezvoltării tehnologice.

La rândul lor, autoritățile din **Marea Britanie** au stabilit⁸ că amenințările cibernetice reprezintă un pericol major la adresa securității naționale și au demarat un efort coerent de dezvoltare a unor structuri și capacități având ca scop atât contracararea acestor activități, cât și dezvoltarea unor capacități ofensive, care să stimuleze oportunitățile oferite de utilizarea militară a spațiului cibernetic. Ministerul britanic al Apărării a înființat Grupul de operațiuni pentru apărare cibernetică, având rolul de a genera o concepție unitară pe acest subiect nu numai la nivel ministerial, ci și la nivelul altor structuri responsabile cu protejarea infrastructurii critice, inclusiv de natură privată, în fața actualelor și, mai ales, a viitoarelor amenințări din spațiul cibernetic.

În acest sens, a fost elaborată „Viziunea Cyber Defence pentru anul 2015”, care include obiectivele propuse până la acel orizont și în care se anticipează că operațiile cibernetice vor fi integrate și vor deveni complementare procesului de planificare a operațiilor militare convenționale.

În **Germania**, având în vedere creșterea criminalității cibernetice și numărul tot mai mare de atacuri electronice asupra autorităților guvernamentale, Cabinetul federal de la Berlin a adoptat, pe 23.02.2011, „Strategia de securitate cibernetică” și a înființat Centrul Național de Apărare Cibernetică. Această nouă structură are ca principale misiuni colectarea datelor și informațiilor privind atacurile cibernetice, analiza amenințărilor, emiterea de avertizări oportune referitoare la încercările de atac informațional, precum și declanșarea contramăsurilor de protecție și combatere corespunzătoare. Ca și în cazul viziunii promovate în Marea Britanie atât infrastructurile critice, cât și firmele germane de stat sau private vor beneficia de protecția oferită de noul sistem.

Italia⁹ are în vedere înființarea unei structuri de coordonare, subordonată președintelui Consiliului de Miniștri, sau delegarea unei autorități naționale care să reanalizeze actualele competențe și responsabilități ce revin atât

instituțiilor de stat, cât și celor private. Viitoarea structură cu atribuțiuni în combaterea amenințărilor și a atacurilor cibernetice va trebui să urmărească, prioritar, definirea explicită a tipurilor de amenințări potențiale din spațiul virtual și elaborarea unui document de securitate națională referitor la protecția infrastructurilor critice materiale și non-materiale, cât și a unui plan de acțiune care să stabilească perimetrul italian de securitate cibernetică, detaliind rolurile și sarcinile tuturor instituțiilor responsabile pentru securitatea informatică națională.

În **Turcia**, Consiliul de Cercetare Științifică și Tehnologică este structura guvernamentală ce coordonează prima etapă din cadrul programului „Politica Națională de Securitate a Mediului Virtual”, care prevede informarea tuturor instituțiilor cu privire la amenințările cibernetice la scară mondială și dezvoltarea cooperării cu instituțiile internaționale de profil. În luna mai a.c., forțele armate turce au înființat o structură specializată în războiul cibernetic, după model american, care este capabilă să desfășoare atât acțiuni de apărare, cât și de atac cibernetic.

În **Federația Rusă**, majoritatea infracțiunilor cibernetice sunt de natură financiară, precum clonarea de carduri bancare, phishing, etc. De asemenea, este prezentă și accesarea sau distrugerea unor sisteme informatice din motivații politice („*hack-tivism*”), acest tip manifestându-se prin vandalizarea unor site-uri sau atacuri de tip „Denial of Service”. Majoritatea infracțiunilor cibernetice au ca țintă instituții străine, în special cele financiare occidentale, atacul asupra acestora crescând importanța hackerilor în societatea rusă și făcând dificilă pedepsirea lor de către poliție.

Există informații conform cărora crima organizată rusă este implicată foarte mult în infracțiunile cibernetice. Coordonarea, strategia, gradul de sofisticare și țintele alese indică faptul că atacurile sunt executate de grupuri de hackeri care dispun de o finanțare generoasă. De obicei, structurile ruse de impunere a legii depun eforturi pentru oprirea acestor activități, atunci când acestea sunt îndreptate împotriva unor instituții ale Federației Ruse.

În ultimii ani, Federația Rusă a fost acuzată de executarea de atacuri cibernetice și terorism cibernetic împotriva principalilor oponenți. Guvernul rus a negat orice implicare în aceste atacuri, specificând că, deși atacurile pot fi urmărite până în F. Rusă, ele nu sunt legate de agenții sau calculatoare guvernamentale. În schimb, aceste atacuri erau considerate incidente de tip „hacktivism”, executate de cetățeni anonimi din patriotism. Chiar dacă atacurile ar putea fi legate de calculatoare guvernamentale, acest lucru nu ar fi o dovadă relevantă, având în vedere că în atacuri au fost folosite rețele „bot”. Astfel, guvernul rus ar putea afirma că respectivele calculatoare au fost infectate anterior, devenind calculatoare „bot”.

Guvernul **eston** a aprobat, la începutul anului 2011, amendamentul la legea din domeniul apărării, prin care a fost înființată „Unitatea de Apărare împotriva Atacurilor Cibernetice” (Cyber Defence Unit), subordonată Ministerului Apărării și încadrată cu specialiști IT în dezvoltarea capacităților de prevenire, combatere și eliminare a atacurilor îndreptate împotriva sistemelor informatice. Unitatea va coopera cu agențiile de stat și private din domeniul securității cibernetice, precum și cu celelalte structuri ale securității naționale.

Pe data de 02.05.2011, la sediul Ministerului **ungar** al Apărării a fost organizată o conferință a Președinției UE privind securitatea cibernetică, manifestare cu titlul „Cyber Security: provocări și politici”. Tema principală a dezbaterilor a constituit-o modul în care comunitatea internațională poate să răspundă amenințărilor din spațiul virtual, care devine un teatru independent de război.

În discursul susținut în cadrul conferinței, ministrul ungar al apărării, Csaba Hende, a subliniat că problema securității cibernetice a devenit unul dintre subiectele cheie în discursurile internaționale privind politica de securitate. Oficialul ungar a evidențiat importanța dezvoltării unor tehnologii adecvate și a unor echipe specializate de experți,

precum și a unei cooperări extinse, bazate pe o abordare mai largă.

Uniunea Europeană și NATO se pot completa reciproc în promovarea obiectivelor comune de securitate cibernetică. În timp ce NATO asigură apărarea colectivă și gestionarea crizelor din domeniul securității naționale, UE poate oferi instrumentele de reglementare, politicile, mecanismele de organizare și resursele necesare pentru creșterea rezistenței infrastructurilor critice civile. În cazul Uniunii Europene, politica în domeniul cibernetic este concentrată pe aspecte economice, pornind de la natura și preocupările organizației, care vizează nu numai protecția rețelelor sistemelor informatice, ci și sancționarea diferitelor aspecte ale criminalității informatice. Într-un domeniu interconectat, care nu respectă delimitările civil-militar, este imperativ ca NATO să coopereze cu UE pentru a spori securitatea rețelelor de comunicații pe care se bazează ambele instituții.

Politica NATO în domeniul securității cibernetice

În urma dezvoltării accentuate a sistemelor de lucru, comunicare și informare electronice în societatea modernă, precum și a dependenței crescute față de operarea cu aceste sisteme, NATO a evaluat noile riscuri și vulnerabilități derivate din acest domeniu și consideră că este vitală protejarea și menținerea în condiții de siguranță a accesului la mijloacele și tehnologia informațiilor utilizate în mod curent pentru exercitarea comenzii și controlului, cât și pentru preluarea, prelucrarea, transmiterea și stocarea informațiilor.

Structurile de specialitate ale Cartierului General al NATO au remarcat o creștere a gradului de complexitate a atacurilor executate împotriva infrastructurii critice și a sistemelor informatice ale Alianței (pătrundere, spionaj, alterarea bazelor de date etc.). Atacurile de tip cibernetic pot ajunge în viitor la un asemenea nivel de dezvoltare încât să amenințe prosperitatea¹⁰, stabilitatea și securitatea națională a statelor membre, precum și securitatea la nivel euro-atlantic.

Protejarea sistemelor informatice și de comunicații a fost introdusă, pentru prima dată, pe agenda politică cu prilejul Summit-ului de la Praga, din anul 2002, și a revenit în atenție după atacurile cibernetice asupra instituțiilor publice și private din Estonia, din anul 2007. Dacă până atunci eforturile în domeniu ale NATO se concentrau, în principal, asupra sistemelor de comunicații, evenimentele din Estonia au dus la extinderea eforturilor și în privința protejării sistemelor informatice.

Potrivit Conceptului Strategic al NATO, adoptat la Summit-ul de la Lisabona (2010), „NATO va descuraja orice amenințări și se va apăra împotriva oricăror provocări care pun în pericol securitatea fundamentală a fiecăruia dintre statele membre sau a Alianței ca organizație”. În context, șefii de state și de guverne ale statelor membre au însărcinat Consiliul Nord-Atlantic (NAC) să dezvolte o politică de apărare cibernetică, până în luna iunie a.c. și să pregătească un plan de acțiune pentru punerea sa în aplicare. În luna martie 2011, miniștrii apărării din statele membre ale NATO au aprobat Conceptul NATO de apărare cibernetică, document care reprezintă baza conceptuală pentru revizuirea actualei politici de apărare împotriva atacurilor cibernetice.

Obiectivul major al politicii NATO de apărare cibernetică este creșterea nivelului de

protecție a Alianței împotriva amenințărilor de acest tip, aflate într-o continuă dezvoltare. Pentru a îndeplini sarcinile principale de apărare colectivă și de gestionare a crizelor, NATO depinde de capacitatea de răspuns a statelor membre atât la nivel individual, cât și colectiv, mai ales în privința activităților de prevenire a atacurilor și de adaptare la dinamica acestora.

Pentru a asigura funcționarea sistemelor de comunicare și a celor informaționale critice, Alianța își propune să implementeze mecanisme solide în domeniul apărării cibernetice. Aspectele referitoare la apărarea împotriva atacurilor cibernetice vor fi pe deplin integrate în cadrul procesului de planificare a apărării NATO. Este esențial ca măsurile care vor fi luate să fie actualizate constant și să fie aplicate în toate domeniile, pentru ca Alianța să-și îndeplinească misiunile fundamentale de apărare și descurajare. De asemenea, NATO va intensifica activitățile din cadrul proceselor de gestionare a crizelor și planificare a urgențelor civile, astfel încât sistemul NATO de răspuns la crize să țină seama de dezvoltarea rapidă și de diversificarea amenințărilor cibernetice.

Principiile pe baza cărora NATO și aliații săi realizează o abordare coordonată a apărării cibernetice sunt următoarele:

- **prevenția și adaptabilitatea:** volumul și complexitatea în creștere a activităților ostile,

precum și viteza de producere a evenimentelor în spațiul virtual evidențiază necesitatea punerii unui accent mai mare pe faza de prevenire decât pe cea de reacție; astfel, se impune dezvoltarea unei game solide de capacități defensive cibernetice, capabile să întârzie acțiunile atacatorilor și să permită depistarea din timp, prin instrumente de avertizare și supraveghere timpurie;

- **unicitatea:** NATO își propune să evite dublarea efortului global și suprapunerea mijloacelor și acțiunilor la nivel internațional, regional sau național; există o multitudine de organizații regionale și internaționale ale căror practici, informații și instrumente de securitate s-au dovedit eficiente în protejarea infrastructurilor critice și pe care Alianța poate să le exploateze;

- **complementaritatea:** cele mai multe activități din domeniul apărării cibernetice se bazează pe capacitățile tehnice de detecție și răspuns la atacurile efectuate; cerințele din domeniul apărării cibernetice, inclusiv aspectele de prevenire și adaptabilitate sunt definite într-o serie de directive și orientări elaborate de către NATO (aceste cerințe au fost implementate și luate în considerare de către inginerii de sistem ai Alianței atunci când sistemele de comunicare și cele informaționale naționale au fost conectate la sistemele aparținând NATO);

- **securitatea:** atât la nivelul NATO, cât și la cel al statelor membre, informațiile din sfera apărării cibernetice sunt clasificate, manipulate și accesate în mod corespunzător; schimbul de informații din acest domeniu nu poate avea loc decât într-un mediu sigur și de încredere.

În cazul în care un stat membru al Alianței este vizat de un atac cibernetic, Alianța va oferi răspunsul adecvat, prin evaluarea consecințelor diferitelor tipuri de atacuri cibernetice, în conformitate cu deciziile politice luate la nivelul NAC.

Într-un asemenea caz, statele membre pot înainta Alianței o solicitare pentru furnizarea de asistență, printr-o comisie specializată, care, luând în considerare caracterul atacului, va informa imediat NAC. Pentru a asigura o reacție unitară la amenințările cibernetice, NATO va îmbunătăți mecanismele de consultare, care vor viza estimarea situației,

luarea unei decizii rapide și acordarea de sprijin statelor membre, la cererea acestora. Modalitățile de asistență pentru apărarea împotriva atacurilor cibernetice, consultările și coordonarea între NATO și statele membre vor fi stabilite în cadrul unor memorandumuri de înțelegere cu autoritățile naționale civile și militare responsabile de domeniul apărării cibernetice. Statele care nu sunt direct vizate de atac trebuie să își protejeze rețelele proprii, pentru ca acestea să nu poată fi folosite de către atacatori.

Politica de apărare cibernetică a NATO are în vedere protejarea propriilor rețele și includerea acestora într-un sistem centralizat de protecție. În viitorul apropiat se va stabili o arhitectură de apărare, va fi întărită supravegherea și se vor implementa o serie de proceduri și capacități de securitate. Pe termen lung, Alianța va dezvolta un sistem mai sofisticat de apărare, bazat pe o rețea extinsă de monitorizare și anticipare a riscurilor cibernetice. Între principalele **direcții** ale acestui efort se numără următoarele:

- facilitarea indicațiilor politice ale NAC, urmare a unor rapoarte regulate prezentate în acest sens de structuri care se vor ocupa cu problema apărării cibernetice;
- tranziția de la arhitectura existentă¹¹ la un management centralizat de apărare cibernetică pentru toate structurile de comandă NATO, inclusiv agențiile, sub o autoritate unică de management al apărării cibernetice;
- atingerea, până în anul 2012, a capacității operaționale finale pentru capabilitatea de răspuns la incidente cibernetice;
- stabilirea unui sistem de autentificare NATO pentru a accesa și utiliza rețelele Alianței;
- monitorizarea în mod permanent a lucrului în rețelele NATO pentru evaluarea gradului de respectare a procedurilor și standardelor în vigoare;
- dezvoltarea unui „concept de operații” pentru modulele informatice dislocabile și integrarea lecțiilor învățate din operațiile în desfășurare în procesul de planificare operațională privind dislocările modulelor informatice în teatrele de operații;
- explorarea, schimbul de informații și analiza comună a problemelor de apărare cibernetică, pentru a maximiza utilizarea eficientă a

resurselor analitice între aliați și evitarea dublării eforturilor.

Vulnerabilitățile în spațiul cibernetic nu respectă frontierele de stat, iar pentru a diminua riscul reprezentat de amenințările cibernetice, NATO trebuie să angajeze consultări și să depună eforturi de prevenire mai ample în rândul comunității internaționale. În toate aceste demersuri, NATO va coopera cu statele membre, organizații internaționale, reprezentanți ai sectorului privat și mediului academic, pentru a asigura securitatea globală a Alianței.

Cooperarea regională în sfera securității cibernetice

Pentru statele situate în regiuni mai puțin dezvoltate tehnologic, activitatea grupurilor de crimă organizată constituie principala amenințare la adresa securității cibernetice. Această amenințare este oarecum diminuată de faptul că infrastructura statelor din astfel de regiuni nu este conectată în întregime la sisteme avansate de supraveghere, control și preluare de date, cum sunt cele care funcționează în țările dezvoltate. Mai mult decât atât, în prezent, grupurile de crimă organizată consideră că țintele cele mai profitabile pentru executarea unor atacuri cibernetice sunt companiile private și cele din sectorul bancar.

Pe de altă parte, este puțin probabil ca infrastructura critică din regiuni cum sunt, de exemplu, Balcanii, să fie pusă în pericol de activitățile grupurilor teroriste și extremiste. Această evaluare se bazează pe datele actuale referitoare la organizațiile extremiste regionale care, pentru moment, folosesc spațiul virtual ca mediu de comunicare și promovare a activităților lor. De asemenea, faptul că organizațiile extremiste regionale nu dispun de infrastructura informațională necesară executării cu succes a unui astfel de atac, capacitățile organizatorice defectuoase și lipsa de pregătire a personalului, precum și tendința de a angaja forme de acțiune tradiționale se regăsesc printre principalele motive care fac ca posibilitatea de escaladare regională a terorismului cibernetic să fie puțin probabilă.

Deoarece amenințările cibernetice au, în cele mai multe cazuri, caracter transnațional, statele trebuie să depună eforturi pentru intensificarea cooperării pe linia serviciilor de informații în domeniul securității cibernetice.

Mai mult decât atât, pe lângă alte instituții importante, inclusiv comunitatea academică, ministerele cu atribuții în domeniul securității, precum și alte componente ale structurilor de securitate și informații, dezvoltarea cooperării în acest domeniu între serviciile de informații ar putea reprezenta un impuls pentru intensificarea cooperării în lupta împotriva amenințărilor cibernetice, având în vedere rolul și importanța implicării acestora în asigurarea stabilității regionale.

Printre formele de cooperare regională în domeniul securității informațiilor se pot imagina:

- întâlniri între experți, în vederea dezvoltării de metodologii comune pentru evaluarea amenințărilor cibernetice, inclusiv elaborarea unor evaluări comune;
- schimbul de informații periodice referitoare la autorii amenințărilor cibernetice și activitățile potențiale care vizează structura informațională critică din regiune;
- cooperarea între serviciile de informații, pentru monitorizarea permanentă și localizarea țării de unde provine atacul cibernetic (în cazul în care atacul a fost redirecționat, astfel încât acesta este executat de pe teritoriul statelor din regiune) și pentru stabilirea unor standarde profesionale în domeniul securității cibernetice;
- instruirii comune ale membrilor serviciilor de informații, în domeniul securității cibernetice, eventual sub egida unor forumuri mai largi, cu capacități și programe corespunzătoare.

Apărarea cibernetică în România

În conformitate cu tendințele la nivel mondial și regional, caracteristice activităților din sfera securității cibernetice, și în țara noastră au fost inițiate și se desfășoară demersuri pentru armonizarea legislației și integrarea în cadrul eforturilor colective regionale și ale NATO. Aceste demersuri sunt sincronizate, integrate și coordonate cu activitățile desfășurate de Alianța Nord-Atlantică, conform calendarului stabilit de Comitetul NATO pentru Politica de Apărare și Planificare.

Astfel, la nivelul structurilor componente ale Comunității Naționale de Informații (CNI)¹² au avut loc mai multe runde de consultări și s-au purtat discuții preliminare

necesare dezvoltării la nivel național a conceptului de securitate cibernetică, sub toate aspectele sale. În cursul discuțiilor preliminare inter-agenții, s-a decis includerea amenințărilor cibernetice în rândul principalelor amenințări de natură neconvențională ce pot afecta siguranța națională a României și a fost convenită necesitatea clarificării în comun a conceptelor de bază, identificarea intereselor, valorilor și a obiectivelor naționale de securitate în acest domeniu, precum și a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților de natură cibernetică la adresa securității naționale.

De asemenea, CNI a stabilit principalele direcții de acțiune pentru elaborarea documentelor fundamentale din domeniul securității cibernetice: **legislație** (este în lucru o „Lege a Securității Cibernetice”); **strategie** (autoritățile lucrează la „Strategia de securitate cibernetică a României”); **doctrină**; **instituții** (s-a avansat propunerea de înființare a unei structuri care să coordoneze efortul național în domeniul securității cibernetice, după modelul luptei împotriva terorismului).

Pe 20.06.2011 a avut loc deschiderea oficială a Centrului național de răspuns la incidente de securitate cibernetică (CERT-RO), ca structură independentă de expertiză și cercetare-dezvoltare în domeniul protecției infrastructurilor cibernetice. Acest centru va gestiona un sistem de alertă timpurie și informare în timp real privind incidentele cibernetice și este condus de un director general, numit prin ordinul ministrului comunicațiilor pentru un mandat de cinci ani și de un director general adjunct, sprijiniți de Comitetul de Coordonare¹³. CERT-RO reprezintă un punct național de contact cu structurile de tip CERT care funcționează în cadrul instituțiilor sau autorităților publice ori a altor persoane juridice de drept public sau privat, naționale sau internaționale¹⁴.

Această structură realizează și administrează un portal propriu, dedicat securității cibernetice, prin care sunt publicate noutăți din domeniu, alerte privind amenințările cele mai probabile, precum și cele mai bune practici de protecție recomandate. Centrul ar urma să ofere, printre altele, servicii publice de tip preventiv, reactiv și de consultanță.

Principalele obiective ale structurii sunt:

- constituirea unui centru național pentru diseminarea de informații privind instrumentele de securitate și ghiduri de „bună purtare” în mediul virtual pentru diferitele categorii de utilizatori;
- constituirea unor baze de date privind incidentele de securitate în care este implicată România, în vederea identificării măsurilor optime de contracarare și limitare a prejudiciilor;
- constituirea unei infrastructuri de comunicații și baze de date privind securitatea mediului IT, ca nucleu de coagulare a unei comunități de specialiști în domeniu.

La data de 27.05.2011, pe site-ul Ministerului Comunicațiilor și Societății Informaționale, a fost postat pentru consultare publică proiectul „Strategiei de Securitate Cibernetică a României”. Strategia are rolul de a fundamenta obiectivele, principiile și direcțiile de acțiune într-o manieră coerentă și unitară în vederea cunoașterii, prevenirii și contracarării riscurilor și amenințărilor la adresa securității cibernetice a României.

Potrivit proiectului, România își propune asigurarea stării de normalitate în spațiul cibernetic, reducând riscurile și valorificând oportunitățile specifice, prin îmbunătățirea cunoștințelor, capacităților și a mecanismelor de decizie, focalizând eforturile pe următoarele direcții de acțiune:

1. Stabilirea cadrului conceptual, organizatoric și acțional necesar asigurării cibernetice:

- constituirea și operaționalizarea unui Sistem Național de Securitate Cibernetică;
- completarea și armonizarea cadrului legislativ național în domeniu, inclusiv stabilirea și aplicarea unor cerințe minimale de securitate pentru infrastructurile cibernetice naționale;
- dezvoltarea unui parteneriat public-privat, inclusiv prin stimularea schimbului reciproc de informații, privind amenințări, vulnerabilități, riscuri, precum și incidente și atacuri cibernetice.

2. Dezvoltarea capacităților naționale de management al riscului în domeniul securității cibernetice și de reacție la incidente cibernetice în baza unui program național, vizând:

- consolidarea potențialului de cunoaștere,

prevenire și contracarare a riscurilor asociate utilizării spațiului cibernetic, la nivelul autorităților competente potrivit legii;

- asigurarea unor instrumente de dezvoltare a cooperării cu sectorul privat în domeniul securității cibernetice, inclusiv pentru crearea unui mecanism eficient de avertizare și alertă, respectiv de reacție la incidentele cibernetice;
- stimularea capabilităților naționale de cercetare-dezvoltare și inovare în domeniul securității cibernetice;
- creșterea nivelului de reziliență a infrastructurilor cibernetice;
- dezvoltarea entităților de tip CERT.

3. Promovarea și consolidarea culturii de securitate în domeniul cibernetic:

- derularea unor programe de conștientizare a populației, a administrației publice și a sectorului privat cu privire la vulnerabilitățile, riscurile și amenințările specifice utilizării spațiului cibernetic;
- formarea profesională adecvată a persoanelor care își desfășoară activitatea în domeniul securității cibernetice și promovarea pe scară largă a certificărilor profesionale în domeniu;
- includerea unor elemente referitoare la securitatea cibernetică în programele de formare și perfecționare profesională a managerilor din domeniul public și privat.

4. Dezvoltarea cooperării internaționale în domeniul securității cibernetice:

- cooperarea la nivel internațional pentru îmbunătățirea capacității de răspuns în cazul unor atacuri cibernetice majore;
- participarea la programe internaționale care vizează domeniul securității cibernetice;
- promovarea intereselor naționale de securitate cibernetică în formatele de cooperare internațională.

Concluzii

Extinderea și intensitatea atacurilor din domeniul cibernetic au determinat majoritatea țărilor și structurilor suprastatale să adopte măsuri legislative pentru a preveni, combate și contracara aceste amenințări. În contextul adoptării unor măsuri de protecție a infrastructurii critice, a informațiilor și sistemelor de transmitere a acestora, există temeri potrivit cărora inițierea unor astfel de legi va determina începutul „cenzurării” mediului virtual.

Cu toate acestea, riscul sabotării sistemelor informatice ale entităților economice, financiare sau ale serviciilor publice ale unui stat este real și materializabil, iar acțiunile preventive nu sunt doar necesare, ci imperative. În prezent, atacurile cibernetice sunt evidente, însă este aproape imposibil să acuzi o țară de folosirea lor, întrucât pot fi mascate prin programe de folosire a unor servere și conexiuni care vor induce faptul că atacul a venit din altă parte sau care disipează sursa atacului.

Pentru a sublinia importanța acordată domeniului, războiul cibernetic a început să fie introdus și în conceptele doctrinare militare, sub forma celei de-a cincea dimensiuni a războiului, putând deveni o opțiune de temut la îndemâna oricărui stat nedemocratic. În același timp, accesibilitatea Internetului și a cunoștințelor necesare pentru utilizarea instrumentelor de declanșare a unui atac cibernetic pot crea oportunități nebănuite organizațiilor teroriste sau grupărilor anarhice.

În contextul în care o parte semnificativă a activității infracționale în spațiul virtual provine de la actori non-statali, se impune o mai mare cooperare atât între guverne, cât și între acestea și organizațiile internaționale, pentru a realiza, împreună, o monitorizare supranațională.

Spre exemplu, strategiile NATO și ale Uniunii Europene în domeniu au abordări diferite, în primul rând, datorită specificului celor două organizații. Astfel, NATO vizează, în principal, protejarea sistemului de comandă și control, aflat în relație directă cu protecția rețelelor informatice. În cazul UE, abordarea este concentrată pe aspecte economice, vizându-se nu numai protecția rețelelor sistemelor informatice, ci și sancționarea diferitelor aspecte ale criminalității informatice. Cu toate acestea, ambele strategii depind în egală măsură de o cooperare eficientă cu statele membre și se doresc pro-active și operaționale.

În România, în prima parte a anului 2011, s-au întreprins demersuri semnificative de consolidare instituțională la nivel național, în vederea pregătirii societății românești pentru contracararea amenințărilor de natură cibernetică.

Bibliografie

1. BINNENDIJK, Hans, *Transforming America's Military*, Center for Technology and National Security Policy, National Defense University Press, Washington DC, august, 2002
2. CARR, Jeffrey, *Inside Cyber Warfare*, O'Reilly, 2010
3. FLOURNOY, Michele A., „Strategy Driven Choices for America's Security”, *Quadrennial Defense Review*, National Defense University Press, Washington DC, SUA, 2001
4. FRENCH, Geoffrey S., Kim Jin, „Acknowledging the Revolution: The urgent need for Cyber counterintelligence”, *National Intelligence Journal*, SUA, vol. 1, 2009
5. GEORGE, Roger Z., Robert D. Kline, *Intelligence and the National Security Strategist: Enduring Issues and Challenges*, National Defense University Press, Washington DC, SUA, august, 2002
6. SCHREIER, Fred, Barbara Weekes, Theodor H. Winkler, *Cyber Security: The Road Ahead*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), 2011
7. *** *Carta Albă a Securității și Apărării Naționale*, București, 2004
8. *** *Proiectul Strategiei Naționale de Securitate Cibernetică*, București, 2011
9. *** *Strategia Națională de Apărare a României*, București, 2000
10. *** *Hotărârea de Guvern nr. 494/2011*, publicată în MO (Partea I) nr. 388/02.06.2011
11. *** *Quadrennial Defense Review Report*, Department of Defense, Washington DC, SUA, februarie 2006
12. *** *The National Military Strategy of the United States of America*, 2011
13. *** *Concept on NATO's Cyber Defence*, C-M (2011) 0020, 09.03.2011
14. *** *Cyber Security Two Years Later*, Center for Strategic & International Studies, Washington DC, SUA, ianuarie 2011
15. *** *NATO Policy on Cyber Defence*, AC 281-N (2011) 0075 –REV3 (05.05.2011)
16. www.hungariandefence.com
17. www.sabah.com.tr
18. www.whitehouse.gov
19. http://dataclonelabs.com/security_talkworkshop/papers/25550091-Proj-Grey-Goose-report-on-Critical-Infrastructure-Attacks-Actors-and-Emerging-Threats.pdf
20. <http://www.criticalthreats.org/russia/russia-and-cyber-threat>
21. <http://www.nautilus.org/info-policy/workshop/papers/denning.html>

¹ Infrastructura critică se referă în primul rând la totalitatea sistemelor fizice și virtuale, precum și a mijloacelor semnificative pentru un stat, în măsura în care scoaterea din funcțiune sau distrugerea acestora ar provoca consecințe dramatice în domeniile apărării, economiei, protecției sănătății și securității. Infrastructura critică este formată din instituțiile publice și private din domeniul agricol, industria alimentară, serviciile de protecție a sănătății, serviciile de urgență, guvernul, sistemul de apărare, de informații și sectorul de telecomunicații, sectorul energetic, de trafic, sectorul bancar și finanțe, sectorul managementului materialelor chimice periculoase, oficiile poștale și de transport.

² Amintim virusul STUXNET - o aplicație informatică de tip vierme proiectată pentru sisteme de operare Windows, identificată în luna iulie 2010. Este un virus complex creat special pentru a ataca produse software ce rulează pe sisteme industriale.

³ Dacă în anul 2000 au fost înregistrați 361 milioane de utilizatori de Internet în toată lumea, numărul acestora a crescut la 1,46 miliarde în anul 2008, ceea ce reprezintă o creștere de peste 300% în doar opt ani.

⁴ Interpretarea cea mai comună a securității cibernetice presupune protecția rețelilor de calculatoare și a informațiilor pe care acestea le conțin. Deoarece calculatoarele și tehnologiile informaționale și de comunicații sunt esențiale pentru funcționarea zilnică a administrației de stat și reprezintă un segment important din viața de zi cu zi a tuturor cetățenilor, este clar că activitățile ostile în acest domeniu pot provoca daune importante oricărei țări.

⁵ Atacul „Denial of Service” reprezintă o încercare explicită din partea făptuitorului de a împiedica utilizatorul legitim al unui serviciu de a folosi acel serviciu, prin unul dintre următoarele moduri: „inundarea” unei rețele, împiedicând astfel traficul normal din rețeaua respectivă; întreruperea conexiunilor dintre două sisteme, având ca rezultat întreruperea accesului la un serviciu; împiedicarea accesării serviciului de către o anumită persoană; întreruperea serviciului către o anumită persoană.

⁶ Un calculator „bot” este infectat anterior cu viruși, viermi sau alt software care programează calculatorul să participe la un atac de tip DDos la comanda unui server de control.

⁷ Planul a fost elaborat la inițiativa senatorului Harry Reid (democrat, Nevada) în colaborare cu șase comisii din Senatul american și beneficiază și de sprijinul președintelui Barack Obama.

⁸ În cadrul documentului intitulat „Strategic Defence and Security Review” (noiembrie 2010).

⁹ În anul 2010, parlamentul italian a dezbătut documentul „Raport privind posibilele implicații și amenințări la adresa securității naționale cauzate de utilizarea spațiului cibernetic”.

¹⁰ Principalele ținte vizate de atacurile cibernetice sunt: site-uri oficiale (guvern, președinție, parlament, etc.); site-uri ale forțelor armate; rețele informatice aparținând forțelor armate; rețele informatice aparținând unor companii strategice (rețeaua de electricitate, rețeaua de distribuție a apei, centrale atomo-electrice, spitale, etc.); site-uri folosite pentru informarea publicului (în scopul dezinformării sau prezentării trunchiate a adevărului); site-uri ale formațiunilor politice; rețele de socializare (pentru culegerea de informații).

¹¹ Rețele informatice multiple și independente care își asigură în mod individual protecția.

¹² Serviciul Român de Informații (SRI), Serviciul de Informații Externe (SIE), Direcția Generală de Informații a Apărării (DGIA), Direcția Generală de Informații și Protecție Internă (DGIPI) din cadrul Ministerului Administrației și Internelor (MAI), Serviciul de Protecție și Pază (SPP) și Oficiul pentru Informații Integrate (OII).

¹³ Comitetul de coordonare este format din reprezentanți ai Ministerului Comunicațiilor și Societății Informaționale, MApN, MAI, SRI, SIE, STS, SPP, Oficiului Registrului Național al Informațiilor Secrete de Stat (ORNISS) și Autorității Naționale pentru Administrare și Reglementare în Comunicații (ANCOM).

¹⁴ Extras din Hotărârea de Guvern nr. 494/2011 privind înființarea CERT-RO.

GEOPOLITICA EMOȚIILOR. CUM DEVINE RELIGIA SURSA UNUI CONFLICT

Iulian CHIFU*

Identitate și emoții

În decursul istoriei, lumea a fost dominată de emoții, individuale și de grup. De exemplu, procesul formării statelor a avut la bază doi factori: *răzbumarea* și *cucerirea*. Mai târziu, au intervenit valorile cavalerilor, *onoarea* și *mândria*, care au justificat prima ordine mondială. Revoluțiile din 1789 au fost declanșate de *răzbumare*, *pasiunile naționale* s-au concretizat în perioada de până în 1918, iar după 1917 au predominat *conflictele ideologice* care au persistat până la căderea Zidului Berlinului (1989).

După 1989, pentru popoarele nesigure în privința identității, locului și perspectivelor lor în lume, *căutarea identității naționale* a înlocuit ideologia ca motor al istoriei. În consecință, emoțiile au început să conteze și mai mult într-o lume în care mass-media joacă un rol foarte important. Emoțiile - fie ideologice sau religioase, fie pur personale - au contat întotdeauna, ajungându-se ca, în prezent, cele mai importante să fie cele circumscrise sentimentului de încredere - credibilitatea constituind factorul definitoriu pentru modul în care națiunile și oamenii abordează provocările cu care se confruntă, precum și modul în care aceștia se leagă unii de alții.

Cele trei emoții primare strâns legate de încredere sunt *frica*, *speranța* și *umilința*. Frica este lipsa de încredere și aduce grija prezentului și a viitorului. Speranța este, prin contrast, o expresie a încrederii, bazată pe convingerea că în viitor va fi mai bine decât în trecut și în prezent. Umlința este generată de pierderea speranței și prevalează atunci când contrastul

dintre trecutul idealizat și glorios și prezentul frustrant devine prea mare. Aceste emoții exprimă nivelul de încredere în sine. Iar încrederea este vitală pentru națiuni și civilizații, precum și pentru indivizi, deoarece permite proiectarea sinelui în viitor, pentru îndeplinirea sau chiar depășirea capabilităților.

Emoțiile, individuale sau de grup, nu sunt pure, ci sunt mai mult un amestec de sentimente. În plus, evenimentele și crizele ar putea determina schimbări în emoții, deoarece teama nu este niciodată departe de speranță și, mai mult, teama este foarte aproape de umilință, care ar putea fi, de asemenea, în anumite circumstanțe, un element de sprijin pentru speranță.

Cuantificarea gradului de încredere este posibilă prin măsurarea percepțiilor: de exemplu, încrederea națională este dată de indicatori precum nivelul de încredere a populației în instituții, autoritate și guvern, modele de cheltuieli și nivelul investițiilor. Rata natalității ar putea fi un indicator, dar este mult mai complexă și înșelătoare deoarece există și alte mecanisme decât încrederea care ar putea avea o influență asupra sa. În relațiile internaționale sau în relațiile dintre state, putem lua în considerare, ca măsuri sau niveluri de încredere, numărul și calitatea acordurilor dintre anumiți actori.

Lista susținătorilor *teoriei emoției*, relevanți pentru teoria relațiilor internaționale, începe cu Platon, Hobbes, Kant și Hegel, ajungând, în zilele noastre, până la Raymond Aron, Stanley Hoffmann și Pierre Hassner. Cartea cea mai cuprinzătoare pe acest subiect, *The Geopolitics of Emotion*, a fost scrisă de Dominique Moïsi (2009), ca rezultat al extinderii eseului său „The Clash of Emotions” (publicat în revista Foreign Affairs la începutul anului 2007).

---

*Dr. Iulian CHIFU este profesor la Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București și director al Centrului pentru Prevenirea Conflictelor și Early Warning, București, specialist în analiza conflictelor, decizia în criză și spațiul post-sovietic.

Identitatea, emoțiile și globalizarea. Un mecanism pentru conflictele contemporane.

Faimoasa metaforă a lui Thomas Friedman privind globalizarea devine cheia teoriei: „*globalizarea poate să fi aplatizat lumea*”! Fenomenul a făcut lumea mai pasională decât oricând și înțelegerea emoțiilor devine indispensabilă pentru descifrarea complexității lumii în care trăim. Amplificate de mass-media, emoțiile reflectă și reacționează la globalizare (identificată, uneori, datorită perioadei în care am perceput procesul, cu „americanizarea”, chiar dacă Războiul Rece a fost perioada când, pe bază de ideologii, cele două blocuri au devenit cu adevărat globale și integrarea a devenit realitate).

După Războiul Rece, globalizarea fără un fundament ideologic și fără echilibrul terorii (care menținea coeziunea și ordinea bazată pe capacitatea reciprocă de distrugere) a dus la insecuritate și a pus problema identității - deoarece obiectivul superior de apărare a ideologiei și amenințarea inamicului au dispărut

Într-o lume globalizată, lipsită de limite și cenzură pe criterii ideologice, *accesul la informații*, datorat avansului tehnologic, a devenit un atribut constant. Într-o lume transparentă, săracii devin conștienți de lumea celor bogați, iar bogații pierd privilegiul de a nega dreptul la aceste beneficii. Astfel, lumea devine din ce în ce mai greu de gestionat. În timpul Războiului Rece, inamicul era unul singur, ușor de identificat, analizat și descurajat. În prezent, într-o lume complexă post-modernă, natura difuză și fluidă a inamicului (deseori un actor non-statal care poate fi în același timp prieten, partener sau competitor, transformând un conflict extern și cu o limită clară într-unul intern, în care inamicul este în rândul cetățenilor) creează o amenințare teroristă invizibilă, cu un grad ridicat de incertitudine, nesiguranță, vulnerabilitate și, în cele din urmă, frică.

În acest context, chiar și terorismul global, personificat de Al-Qaeda după atacurile de la 11 septembrie 2001, s-a dovedit a fi doar o etichetă

și, de asemenea, cele două sisteme contradictorii au încetat a mai exista.

Întrebarea „cine suntem și care este locul și rolul nostru?” a devenit și mai relevantă într-o lume în continuă schimbare, fără frontiere. Acest lucru a determinat *căutarea unor noi principii și identități* - cele naturale, genuine, spre deosebire de cele construite - și reconsiderarea tuturor tipurilor de identități, toate strâns legate de încredere și emoții, în special cele de frică, speranță și umilință.

care a facilitat desemnarea și definirea inamicului, mai degrabă decât identificarea clară a acestuia. În cazul în care critica conceptului „războiului global împotriva terorismului” este parțial corectă - motiv pentru care chiar și George W. Bush a renunțat la acest termen în timpul celui de-al doilea mandat - de fapt aceasta este doar o metodă de simplificare a modelului în conformitate cu schimbările din epoca post-globală.

Procesul de globalizare, complexitatea amenințărilor și schimbările în natura inamicului, coroborate cu dispariția ideologiilor ca principiu de coeziune și cu era afirmării individualității, după căderea imperiului comunist, au condus la nevoia de a găsi legături comunitare în identități. Prin urmare, a devenit din ce în ce mai importantă afirmarea individualității și identității.

Identitatea este definită mai puțin de convingeri politice și idei decât de percepția esenței noastre, câștigată din respectul primit din partea altora. Emoțiile sunt oglinda noastră. Ele sunt reciproce și aici intervin caracteristicile grupului. O femeie musulmană modernă, bine educată, alege să poarte o eșarfă în Occident datorită nevoii de a fi percepută într-un anumit fel în ochii grupului din care face parte, din nevoia de a aparține unui astfel de grup/comunitate, din nevoia de identitate. Este vorba de emoții strâns legate între ele, dependente reciproc, care sunt esențiale pentru înțelegerea lumii noastre dominate de identitate.

Frica, umilința și speranța sunt ingrediente naturale vitale pentru ființa umană, iar sănătatea vine dintr-un echilibru între ele. Speranța și teama sunt foarte importante, după cum a arătat filozoful olandez Spinoza, pentru relația cu incertitudinea asupra a ceea ce va aduce viitorul. Dar toate trei sunt importante pentru viață: teama/frica sunt necesare pentru supraviețuire, speranța aprinde „motorul vieții”, umilința, în doze mici, poate stimula îmbunătățirea și

dezvoltarea personalității cuiva, în cazul în care vine de la cineva care știe mai bine și este un prieten sau o parte neinteresată. Dar umilința fără speranță este distructivă și prea multă frică și prea multă umilință, fără suficientă speranță, constituie cea mai periculoasă dintre combinațiile sociale, care duc la cea mai mare instabilitate și tensiune.

Identitate și conflict

Identitatea joacă un rol vital în conflictele sociale, în general, pentru că este un element cheie pentru modul în care indivizii și colectivitățile văd și își înțeleg rolul în conflict. Identitățile delimitează cine suntem „noi”, de cine sunt „ei”, mobilizând indivizi și colectivități, oferind legitimitate și justificare pentru aspirațiile individuale și de grup. Dar, cel mai important, identitățile sunt ele însele motive pentru conflicte și lupta socială.

Conflictele identitare sunt printre cele complicate și dificil de rezolvat datorită caracterului simbolic și atributelor emoționale ale prestigiului și ale statutului pe care oamenii au tendința de a le atribui propriei persoane sau grupului din care fac parte.

Identitățile capătă semnificație, sens și valoare în contexte specifice, iar culturile ajută oamenii să înțeleagă cine sunt ei ca indivizi, ca ocupanți ai unor roluri speciale, ca membri ai grupurilor specifice. Există două tipuri de identități: personală sau de auto-identitate – care se concentrează pe sentimentul individului de a fi o persoană unică, autonomă, și de grup sau

socială - care se referă la aspectele legate de imaginea cuiva și care derivă din apartenența la un grup.

Identitatea individuală

Există trei teorii care abordează diferite aspecte ale proceselor de identificare și implicațiile lor asupra relațiilor sociale și a conflictelor sociale: în primul rând, identitățile sociale sunt sentimente narative care integrează simboluri din trecut, prezent și viitor, create din interacțiunile sociale (ele umplu nevoia de conștientizare a rolului pe care o persoană îl are în viața socială). A doua se referă la comparația socială, legată de modul în care identitățile se formează și se construiesc, de modul în care grupurile recurg la asemănări și deosebiri în a gestiona implicațiile sociale și consecințele unor categorii specifice, de modul în care indivizii negociază reconstituirea și reprezentarea identității prin vorbe și interacțiuni sociale. Ce-a de-a treia perspectivă se concentrează pe probleme de preeminență: când și cum devin identitățile semnificative pentru indivizi și colectivități, modul în care indivizii gestionează intersecția mai multor identități și modul în care aceștia negociază limitele și granițele din categoriile de identitate.

La nivel academic, în literatura de specialitate, asistăm la ample dezbateri privind implicațiile impactului identității în cadrul conflictelor. În primul rând, ne referim la rolurile sociale de identitate, ca urmare a necesității individului de a se înțelege pe sine,

pe baza apartenenței la un grup. În al doilea rând, este vorba de problemele individuale de identitate în conflict, prin concepte ca nevoi, sensul de sine, identitatea și imaginea publică a fiecărui individ. Când interacțiunile nu răspund nevoilor de identitate apar probleme care sfidează, diminuează sau amenință identitatea. Oamenii ar putea face sacrificii uriașe privind chestiunile de fond pentru a restabili un sentiment pozitiv de sine.

Identitatea grupului, identitatea socială

Există foarte multă literatură de specialitate care discută comportamentul uman în colectivități, de la potențialul schimbărilor sociale la capacitatea devastatoare pe care o pot avea conflictele de această factură. Subiectele includ etnocentrismul, percepția selectivă, eroarea de atribuire, utilizarea de identități colective pentru a justifica discriminarea și inegalitatea, polarizarea, imaginarea dușmanului și genocidul. Conflictul în cadrul grupului, datorat identității sociale - sau conflictul identitar - se explică prin încercarea colectivă de a crea, a defini, a dezvolta și a proteja identitățile sociale cheie și de a satisface nevoile de identitate.

Nevoile umane de bază legate de identitate sunt nevoi esențiale, universale și non-negociabile. În înțelegerea conflictelor violente sociale sunt implicate trei dintre aceste nevoi: dezvoltarea personală, siguranța și recunoașterea substanței și a caracteristicilor specifice ale identității. Atunci când sistemul de stat nu satisface nevoile de identitate, apar lupte etnonaționale. Deoarece aceste nevoi de bază sunt universale și imuabile, oamenii vor face aproape orice pentru a le satisface. În plus, în cazul în care la baza conflictelor se află negarea uneia din aceste nevoi, metodele tradiționale de soluționare a conflictului eșuează adesea.

La nivelul identităților colective și de grup, nevoile de bază includ: capacitatea de a dezvolta o identitate colectivă; recunoașterea acestei identități de către alții și accesul echitabil la sistem și la structurile de sprijin; definirea condițiilor care permit realizarea și construirea identității.

În cazul în care statul nu a reușit să satisfacă nevoile colective sociale ale cetățenilor, inegalitatea duce la frustrare, fragmentare, lipsă de legitimitate a sistemului și,

în cele din urmă, la conflict. Este în interesul statului de a avea identitatea susținută și reprezentată cât mai mult, deoarece aceasta este un combustibil important pentru coeziunea societală. Anomia unei societăți indistinct formate de către persoane fizice care nu sunt organizate în mai multe grupuri sociale și colectivități, în ciuda unei conduceri puternice și autocratice, poate conduce la riscul de anarhie și la existența unui stat eşuat.

Politizarea identității

Teoriile conflictelor identitare dau mai multe detalii cu privire la modul în care acțiunea comunității este mobilizată, prin intermediul unei identități colective, pentru scopuri politice. Mobilizarea de categorii de identitate este un element cheie pentru a explica politizarea identității și interacțiunile dintre identitățile și contextele ce dau naștere la conflict. Există trei tipuri de asumare a unei identități colective: (1) identitatea este definită și aleasă de către persoane sau grupuri; (2) este impusă de cei cu poziții de autoritate; (3) este constituită prin interacțiunile sociale. Acest lucru atrage diferite căi și roluri ale identității în conflicte.

Angajamentul și puterea legată de identitate sunt adesea folosite de politicieni în mai multe moduri: în primul rând, în procese și mecanisme care formează și definesc „noutatea”, „renașterea” sau „redescoperirea” identității sociale; în al doilea rând, în eforturile de a crea identități diferite și de a contribui la apariția și / sau escaladarea conflictelor sociale și, în al treilea rând, la mobilizarea sau crearea, cu ajutorul conflictului, a unei noi identități sociale. Dar toți teoreticienii au fost obligați să recunoască faptul că identitățile diferențiate nu ar putea conduce la conflicte în absența resurselor.

Mecanismele de politizare a identităților sunt alimentate de agravarea problemelor identitare, atunci când se referă la incertitudine economică și socială, care oferă posibilitatea de a pune la îndoială legitimitatea și credibilitatea instituțiilor sociale dominante atunci când există sărăcie relativă, când securitatea este în joc din cauza unui grup cu identitate colectivă (ex.: cazuri de rromi). Politizarea intervine în situații de identități puternice și durabile cultural, cu fundații solide, unde este ușor să se mobilizeze colectivități, precum și în comunitățile care simt că au mult de pierdut. Și violența a devenit din

ce în ce mai posibilă atunci când aceasta este ușor de aplicat pentru cei care utilizează politizarea identităților pentru a arăta unei comunități că recunoașterea unei alteia îi pune în pericol propria-i identitate.

Teoria identității sociale și categorisirea

Teoria identității sociale, elaborată de Henri Tajfel în perioada 1970 - 1984, analizează aspecte ale conflictelor între grupuri. Teoria se bazează pe modul în care problemele identitare și nevoile schimbă competiția, conflictele și societatea din care face parte grupul.

Comparația care duce la o situație nesigură pentru un grup sau la o percepție de sine negativă poate stimula strategii pentru creșterea valorii grupului. Aceste modele de situații dificile existente alimentează revizionismul statu-quo-ului. Atunci când acest lucru duce la presiuni pentru a schimba structura generală în sine, în încercarea de a se muta într-o poziție de grup dominant sau într-una mai apreciată, poate apărea conflictul: grupul dominant sau fostul grup dominant percepe acest lucru ca pe un pericol pentru statutul său.

Identitățile sunt instabile și volatile în cazul statelor slabe sau în cazul unor state cu un nivel scăzut al coeziunii sociale și al colectivităților. În colectivități democratice moderne, cu soluții la problemele de identitate și recunoaștere a unității diversității societale, identitățile mai fixe și stabile sunt mai utile pentru menținerea continuității în timp. Aici provocările provin din imigrație și impactul noilor identități în raport cu societatea sau din schimbări care nu sunt recunoscute și gestionate sau sunt neașteptate și mai puțin observate și ale căror rezultate iau prin surprindere elitele conducătoare.

Religia și conflictele. Violența motivată religios.

Rolul religiei într-un conflict poate avea rațiuni diverse. În primul rând, conflictele identitare sunt o parte importantă a conflictelor legate de prestigiu și de status, o categorie foarte importantă de principii identitare reprezentând-o cea legată de identitatea religioasă. Avem de-a face cu o varietate și complexitate de conflicte identitare care necesită elaborarea unor mecanisme și instrumente pentru a gestiona astfel de conflicte – legate de apariție, transformarea lor în conflicte violente și soluționare.

Dar există, de asemenea, elemente speciale determinate de religie, din perspectiva atitudinii și practicii religioase, care introduc o complexitate ce creează noi mecanisme și modalități pentru a da naștere unui conflict violent, elemente legate exclusiv de religie.

teoria „războiului just” fiind extrem de importantă în fiecare religie. Este vorba despre etica și directivele spirituale care promovează ideea că războiul este uneori necesar, precum și despre opțiunea de a duce sau nu un război. În unele religii există o cultură a răzbunării bazată

Pe măsură ce religia devine mai importantă în viața a sute de milioane de oameni, acest tip de angajament consacră și generează o putere importantă care este atractivă pentru acei actori care au jucat acest joc.

Toate religiile promovează înțelegerea, toleranța și iubirea, prin urmare, pacea și coexistența. Pe de altă parte, îndeplinirea experienței religioase presupune existența stării de pace și liniște, cadru propice care oferă condiții pentru introspecție și meditație. Dar experiența religioasă este percepută diferit de credincioși pentru care ritualurile umplu distanța dintre ceea ce percep aceștia și semnificația reală, pentru elite, a sentimentelor religioase. Aici credința este înlocuită cu încredere „oarbă” în lideri religioși sau lideri pseudo-religioși; astfel, de exemplu, discursul unui Ayatollah poate deveni mai important decât spiritul și substanța ideilor din Coran sau Biblie.

Tema care leagă religia de conflict trebuie să înceapă cu legitimitatea conduitei unui credincios sau a unui apărător al credinței,

pe necesitatea ducerii unui război în legitimă apărare. Putem afirma că practicile etice, experiențele spirituale, legile și codurile inerente vieții religioase sunt abandonate atunci când vine vorba despre războiul just și, cu atât mai mult, când războiul devine realitate.

Miturile și simbolismul sunt alte cauze „pure” ale conflictelor religioase, în sensul că motivațiile din spatele conflictelor legate de aceste principii nu țin de mecanismele accesului la putere sau resurse din cadrul angajamentului religios și nici nu sunt legate de componenta identitară, generată de sentimentele religioase, ci sunt motive legate intrinsec de caracteristicile religiei însăși. Într-un caz este vorba de punerea la îndoială a credinței prin atacarea, contestarea sau modificarea miturilor fondatoare ale religiei în cauză. Acest lucru ar putea veni din partea religiilor concurente sau, cel mai adesea, din partea diferitelor secte și componente ale aceleiași religii. În celălalt caz, este vorba despre gesturi care sfidează sau marchează voit lipsa de respect sau chiar despre gesturi sau

acțiuni distructive în ceea ce privește simbolurile externe sau persoanele importante pentru religia respectivă, precum monumente, biserici sau lăcașuri de cult și de venerare, sau lideri ai cultului și religiei respective.

Așa cum am subliniat mai sus, oamenii nu gândesc în termenii credințelor biblice pe care le reprezintă, chiar dacă motivul pretins al conflictelor violente îl reprezintă însăși apărarea religiei întemeiate pe Cartea sfântă, ale cărei povești sunt astfel ignorate. Dar în zona conflictelor religioase, suntem interesați să vedem cum, când și de ce *violența este generată chiar de oameni credincioși*.

Conflictul violent care are la bază motive religioase poate fi abordat din perspectiva dezbaterilor despre „războiul just” - care conține etica și standardele globale ale religiei de raportare la război și modul de depășire a opoziției față de război (care e prezentă în toate religiile). Evocarea standardelor, valorilor și comportamentelor împărtășite la scară universală reprezintă o agendă bună pentru menținerea și revenirea la pace, dar prin punerea în prim-plan a exemplelor obișnuite de societăți multi-religioase care coexistă nu putem ignora complet specificul cultural sau caracterul unic al exprimării religioase. Rezultatul este identificarea și utilizarea preventivă a specificului religios, a tradițiilor și a practicilor care propovăduiesc pacea și toleranța în fiecare religie în parte.

Din păcate, violența de sorginte religioasă, ca mod de abordare preventivă și pro-activă, este mult mai puțin prezentă în viața reală decât violența justificată prin recursul la prevederile și tradițiile religiilor. Fenomenele conștiinței și angajamentului religios pot fi utilizate în procesul de polarizare într-un conflict, dar, de asemenea, pot alimenta motoarele violenței prin chiar preceptele religiei.

Alte resorturi ale impactului dintre religie și conflict pot fi obținute prin utilizarea abordărilor religiilor față de război și pace, coexistența interreligioasă și prin încercarea de a interpreta soluționarea conflictelor drept o experiență religioasă în sine. Acest lucru a dezvoltat, de asemenea, un anumit domeniu al comunicării trans-culturale legate de dialogul interconfesional, în vederea adaptării relațiilor pre-existente între religii - excomunicarea

reciprocă, războaiele religioase istorice și procedurile de deochi și blestem al dușmanului, ritualuri care afectează valorile sau simbolurile altor religii.

Religia este inclusă în ciclurile violenței, care sunt alimentate de noțiunile de identitate și diferență. Dar conflictul religios ar putea fi și produsul disonanței cognitive între reprezentanții diferitelor religii sau credințe care coexistă în același loc și care sunt angajate în lupta dintre convingerile, comportamentele și condițiile de mediu, așa cum sunt și cum ar trebui să fie. Ura veche, cu rădăcini istorice, se poate adăuga la aceasta, așa cum poate să intervină și tentația de a ierarhiza diferitele religii – care-i mai justă, care-i calea corectă, care duce mai aproape de Dumnezeu, care are caracteristicile de sofisticare suficient de importante pentru a produce sentimentul religios cel mai puternic și coeziv sau legătura cea mai strânsă a individului cu religia în cauză.

Sursele conflictelor ar putea apărea, de asemenea, din angajamentele normative ale grupurilor în cauză, în funcție de modul în care sunt ele reflectate sau apreciate de religiile concurente în același spațiu. Noțiunile de puritate în cadrul grupului și de viciu în afara grupului ar putea fi adăugate, cum este cazul pentru narațiunile mitice, logica acțiunii și modele de diferențe între grupurile care se regăsesc incluse în învățăturile religiei. Practic toate elementele unei religii, care au trecut la viața reală, sau elementele, comportamentele, simbolurile legate de ordine și limitările care sunt legate de prevederile religioase, ar putea reprezenta motive pentru conflictele de tip religios, atunci când tind să separe regulile, normele, comportamentele sau stilul de viață al indivizilor între sacru și profan sau când fac referire la încălcarea ordinii morale sau cosmice.

Extremismul religios și conflictele

În această privință, există o mulțime de exemple de extremism alimentat pe aceste baze. Extremiștii se luptă să-și păstreze identitatea lor de grup și evidențiază modul în care își închipuie sau percep religia ei înșiși (sau sunt conduși de predicatori falși care au aceeași interpretare extremă a religiei). Această luptă cosmică între forțele răului și ale binelui este recurentă în conflictele religioase și acțiunile lor violente

reprezintă răspunsurile necesare la adresa celor contra cărora luptă – fapt care este, de asemenea, un rezultat al unei judecăți de valoare extremiste și nu rezultatul unei evaluări obiective.

În această situație, pentru Bin Laden, Jihadul era reprezentat de „lupta împotriva forțelor nedrepte și viciate”, Hamas vedea eliberarea Kuweitului în 1991 ca fiind „un atac direct asupra întregii civilizației islamice”, care reprezintă „un alt episod al luptei între bine și rău”, iar Mohammad Sidique Khan, responsabil pentru atentatele de la Londra din 7 iulie 2005, s-a proclamat soldat „în lupta contra guvernului responsabil pentru atrocitățile comise împotriva poporului său”, prin „poporul său” înțelegându-se „nu tot Islamul, ci numai musulmanii care împărtășesc identitatea sa politico-religioasă”, în sensul felului lui de a vedea Islamul. Din această perspectivă, orice crimă ar putea fi scuzată, fără nicio măsură rațională, argument sau explicație obiectivă.

Nu există nici o religie extremistă în esență și, în același timp, nici o religie nu ar putea fi lipsită de interpretări extreme. Este vorba despre crearea valorilor antagonice de bine și rău, virtuți și vicii, și apoi atribuirea acestor valori grupurilor proprii și externe. Acest proces se numește „axiologia colectivă a identității”, definit prin simplificarea generalității colective la o singură caracteristică esențială pentru întregul grup. De exemplu, aderentul la interpretarea fundamentalistă a religiei tinde să se bazeze pe un nivel ridicat de generalități colective. Această dependență este evidentă în narațiunile comune în cadrul grupurilor care sunt asociate cu tradiții de luptă apocaliptice împotriva forțelor răului.

Excesele merg și mai departe, cu angajamentele la nivelul valorilor, care se extind până la nivelul stabilirii acțiunilor care ar trebui să fie interzise și a celor care ar trebui să fie obligatorii. Mai mult, în conflictele religioase, actele de răzbunare sunt legate de promisiunile de glorie spirituală, intrarea în cele mai sfinte zone ale spiritualității asociate religiei în cauză, care sunt rezervate pentru personalitățile sacre, inițiate, în paralel cu demonizarea inamicului, dezumanizarea sa – care permite ulterior actul de crimă. Acesta este modul în care acționează cei care, de exemplu, prezintă Jihadul ca pe o luptă împotriva necredincioșilor (adepti ai altor

religii sau a altor ramuri sau secte din cadrul aceleiași religii) și nu ca pe o luptă cu tine însuși și cu impuritățile și păcatele tale, potrivit semnificației din Coran.

Soluțiile pentru aceste tipuri de conflicte includ explicația din cărțile sfinte și semnificația reală a percepțelor religioase, care nu sunt cunoscute de credincioșii de rând, ci doar de liderii religioși, încurajarea unei atitudini moderate și democratizarea unei părți dintre adeptii Islamului, pentru a crea termen de comparație. Religiozitatea nu trebuie să se exprime prin antagonism cu o altă credință - și cărțile sfinte nu pretind acest lucru -, ci prin comportamentul uman față de toate ființele vii. Umanizarea inamicului este, de asemenea, un bun pas înainte, acest efort ajutând în practică la creșterea sprijinului public pentru un proces de pace care adună toate religiile dintr-un spațiu dat.

Evaluarea posibilelor conflicte religioase violente

În această secțiune propunem o metodologie de analiză care permite urmărirea și prevenirea conflictelor sau aplicarea unor metode adecvate de intervenție pentru rezolvarea unui conflict. Modelul prezentat este utilizat de către Oficiul pentru coordonarea stabilizării și reconstrucției, sub numele de ICAF (Interagency Conflict Assessment Framework), din cadrul Departamentului de Stat al SUA.

Din perspectiva procesului diagnozei conflictului, identificăm patru pași pe care îi vom analiza în cele ce urmează: 1) evaluarea contextului conflictului; 2) înțelegerea problemelor de bază și a rezilienței social-instituționale; 3) identificarea cauzelor și a factorilor atenuanți; 4) descrierea oportunităților de amplificare sau de diminuare a conflictului.

1) Evaluarea contextului conflictului

Pentru a stabili elementele care au precedat dinamica conflictului, echipa de evaluare ar trebui să urmeze o serie de etape de analiză. În primul rând, ar trebui să evalueze și să descrie aspectele cheie contextuale ale mediului conflictului. Contextul nu provoacă un conflict, dar descrie de multe ori condiții de lungă durată rezistente la schimbare. Acest context poate crea pre-condiții de conflict prin consolidarea liniilor de falie dintre comunități sau poate contribui la prezentarea violenței

drept un mijloc mai atractiv pentru promovarea intereselor acestora. De asemenea, contextul poate forma percepțiile grupurilor și poate fi utilizat de către actorii-cheie pentru a manipula și mobiliza persoanele de rând. Contextul include, de exemplu, condițiile de mediu, sărăcia, istoria recentă a conflictelor sau tendințele populației tinere.

Toate măsurile ICAF încep cu analizarea contextului unui conflict. Într-o reprezentare grafică, acest lucru se materializează prin plasarea fiecărei sarcini de analiză într-un oval mai mare, etichetat „context”. Săgețile care merg în și din cercuri concentrice, triunghiul și dreptunghiul reamintesc analistului faptul că acest context afectează și este afectat de fiecare dintre celelalte componente.

2) *Înțelegerea problemelor de bază și a rezilienței social - instituționale*

Echipa trebuie să înțeleagă, să fie de acord și să comunice conceptele de bază și reziliența social-instituțională în felul în care sunt definite mai jos, în cadrul situației specifice care este evaluată.

Problema de bază: percepția diferitelor grupuri dintr-o societate că nevoile lor de securitate fizice, mijloacele de trai, interesele sau valorile le sunt amenințate de către unul sau mai multe alte grupuri și / sau instituții sociale.

Surse de reziliență social-instituțională: percepția diferitelor grupuri dintr-o societate că, în ceea ce privește relațiile lor sociale, există structuri și procese care vor furniza o soluție pentru dispută și vor asigura nevoile de bază prin mijloace pașnice.

În pasul 2, echipa de evaluare trebuie:

- să descrie grupuri identitare care cred că există alte grupuri care le amenință identitatea, siguranța sau traiul (grupurile identitare sunt grupuri de oameni care se identifică unii cu alții, deseori pe baza caracteristicilor utilizate de cei din afara grupului pentru a-i descrie - de exemplu, etnie, rasă, naționalitate, religie, afiliere politică, vârstă, sex, activitate economică sau statut socio-economic; grupurile identitare sunt înclinate să intre în conflict atunci când percep că alte grupuri concurează cu ele și le pun în pericol identitatea, securitatea sau alte interese fundamentale).
- să articuleze felul în care modelele din societate consolidează lipsurile percepute,

diferențele dintre grupuri și cum promovează buna înțelegere și rezolvarea pașnică a disputelor dintre grupuri: modelele sociale asociate cu conflictul consolidează diferențele dintre grupuri; de exemplu, elitismul, excluderea, corupția, deficitul cronic în ceea ce privește capacitatea statului (stagnarea economică sistematică, deficitul de resurse necesare, regiuni care nu sunt sub controlul guvernului), și așteptările nesatisfăcute (lipsa unui dividend de pace, problemele proprietății funciare, deziluzia și alienarea). Impactul modelelor sociale include adesea consecințe economice negative pentru grupurile dezavantajate.

- să explice modalitatea în care performanța instituțională, bună sau proastă, agravează sau contribuie la soluționarea conflictului: performanța instituțională studiază structurile sociale formale (guverne, sisteme juridice, organizații religioase, școlile publice, forțele de securitate, băncile și instituțiile economice) și informale (mecanismele tradiționale de soluționare a litigiilor, de familie, clan / trib, grupările armate și patrimonialism) pentru a vedea dacă acestea funcționează prost sau bine și dacă acestea contribuie la conflict și instabilitate sau îl gestionează/atenuază; în evaluarea performanței instituționale, este important să se facă distincția între rezultate și percepții - rezultatele instituționale sunt cele care pot fi măsurate în mod obiectiv, în timp ce percepțiile sunt judecări de valoare a acestor rezultate (înțelegerea modului în care rezultatele sunt percepute de către diferite grupuri în cadrul unei societăți, în special în ceea ce privește eficacitatea și legitimitatea lor, este o componentă importantă în ceea ce privește diagnoza conflictului).

Pasul 2 se încheie prin listarea problemelor de bază și a surselor de reziliență social-instituțională.

3) *Identificarea cauzelor și a factorilor atenuanți*

Echipa ar trebui să înțeleagă și să enumere **cauzele conflictului și factorii care îl atenuază** și, totodată, să enumere cauzele specifice situației evaluate. Cauzele conflictului: situația dinamică care rezultă din mobilizarea, prin intermediul actorilor cheie, a grupurilor sociale din jurul problemei de bază. Aceste cauze pot fi înțelese drept energie activă, pe

când problemele de bază sunt energie potențială. Factori atenuanți: situația dinamică ce rezultă din mobilizarea grupurilor sociale în jurul surselor de reziliență social-instituțională. Acești factori atenuanți pot fi înțeleși ca acea energie cinetică produsă atunci când actorii cheie mobilizează energia potențială.

Echipa de evaluare identifică actorii-cheie responsabili de producerea, perpetuarea sau schimbarea modelelor sociale sau instituționale de performanță identificate la pasul 2. În continuare, trebuie să afle dacă actorii-cheie sunt motivați să mobilizeze populația de rând spre inflamarea sau atenuarea conflictelor violente și ce mijloace au la dispoziție.

Astfel, **identificarea actorilor-cheie** presupune răspunsul la întrebările esențiale: cine, unde, ce și cum.

Cine - persoane, organizații sau grupuri care, datorită abilităților lor de conducere și / sau de putere (de exemplu, poziția politică, autoritatea morală, carisma, banii, armele):

- au un impact asupra performanței instituționale/modelelor sociale;
- pot să modeleze percepțiile și acțiunile și să mobilizeze oamenii din jurul problemei centrale;
- sunt în măsură să furnizeze mijloacele (bani, arme, informații) pentru a sprijini alți actori-cheie, care mobilizează oamenii din jurul problemei de bază sau a rezilienței social-instituționale.

Unde trebuie să caute actorii-cheie:

- în poziții de conducere care reglementează organizații sociale sau profesionale sau rețele (fie în cadrul sau în afara unui stat/teritoriu), inclusiv în sectorul privat, organizații religioase, poziții guvernamentale (inclusiv, forțele de poliție, sistemul judiciar și militar), structuri informale și ilicite de putere, mass-media și instituțiile academice.

Ce și cum - înțelegerea motivației și a mijloacelor actorilor cheie:

- ce motivează actorii-cheie să exercite o influență pe fiecare din cele 3 paliere (politic, economic, de securitate) dintr-o țară/regiune;
- cum își exercită influența (de exemplu, capacitatea de conducere, autoritatea morală, carisma, banii, accesul la resurse sau la arme, rețele sau conexiuni).

Urmează, după cum am afirmat mai sus, identificarea obiectivelor și resurselor de care dispun actorii-cheie.

- **Obiectivele** actorilor-cheie care promovează violența sau alternativele pacifiste;
- **Mijloacele și resursele** la dispoziția acestora pentru a-și îndeplini obiectivele:
  - capacitatea de a apela la violență/intimidare;
  - resurse financiare (inclusiv taxe de protecție, sprijin din exterior);
  - resurse de bază (forță de muncă, informații, minerale, produse forestiere etc.);
  - control asupra mass-media;
  - sprijinul maselor.

Se trece apoi la redactarea unui rezumat în care se explică „de ce” și „cum” mobilizează actorii-cheie populația din jurul problemei de bază și, separat, în jurul surselor de reziliență social-instituționale. Fiecare declarație referitoare la problema centrală devine o intrare în lista de cauze ale conflictului și fiecare declarație referitoare la sursele de reziliență social-instituțională devine un paragraf în lista de factori atenuanți.

Echipa de evaluare termină pasul 3 al analizei listând cauzele și factorii atenuanți ai conflictului, în ordinea puterii impactului asupra conflictului.

4) *Descrierea oportunităților de amplificare sau de diminuare a conflictului*

Echipa ar trebui să precizeze evenimente pe termen scurt sau ocazii de natură să provoace schimbări negative sau pozitive în statu-quo. În metodologia ICAF, aceste evenimente sunt denumite „ferestre de vulnerabilitate” și „ferestre de oportunitate”. *Ferestrele de vulnerabilitate* sunt momentele în care evenimentele amenință să schimbe, rapid și fundamental, balanța puterii politice sau economice. Alegerile, descentralizarea puterii și modificările legislative sunt exemple de posibile ferestre de vulnerabilitate. Actorii-cheie pot folosi aceste momente pentru a mări efectul cauzelor. *Ferestrele de oportunitate* sunt momente în care identitățile grupurilor majoritare au devenit mai importante decât identitățile sub-grupurilor, de exemplu, atunci când catastrofele naturale au loc și necesită un răspuns unificat.

În această fază a analizei, echipa de evaluare ar trebui să identifice:

- situațiile potențiale care ar putea contribui la creșterea numărului de conflicte violente.

Ferestrele de vulnerabilitate sunt situații care ar putea declanșa escaladarea conflictului (de exemplu, prin contribuția la confirmarea percepțiilor care stau la baza problemei centrale) și, adesea, rezultă din răspunsuri la scară mare pentru: creșterea incertitudinii în timpul alegerilor sau în urma unui asasinat; excluderea partidelor de la evenimente importante, cum ar fi negocieri sau alegeri; sau marginalizarea adeptilor nemulțumiți;

- situațiile care ar putea oferi oportunități pentru reducerea conflictelor violente și promovarea stabilității. *Ferestrele de oportunitate* descriu situații care ar putea permite progrese semnificative în direcția păcii stabile (de exemplu, prin condițiile în care problema de bază poate fi rezolvată), cum ar fi cele în care identitățile generale au devenit mai importante pentru grupurile care sunt implicate într-o dispută; cazurile dezastrelor naturale unde impactul asupra grupurilor identitare necesită un răspuns unic sau moartea unui lider cheie care este implicat în conflict.

Echipa de evaluare completează pasul 4 prin luarea în considerare a ferestrelor de vulnerabilitate, a ferestrelor de oportunitate și

prioritizarea factorilor și a cauzelor identificate în pasul trei.

Statele și guvernele ar trebui să acționeze rațional, iar emoțiile să fie ținute la distanță din cauza elementului suplimentar de iraționalitate pe care îl aduc, într-o lume aflată deja într-o stare naturală de dezordine. Însă statele sunt influențate de emoțiile indivizilor, plasați în poziții cheie în procesul decizional, și ale diferitelor grupuri.

Bibliografie

- GOPIN, Marc, *Between Eden and Armageddon. The future of World Religions, Violence and peace making*, Oxford University Press, New York, 2000
- JEONG, Ho-Won, *Understanding Conflict and Conflict Analysis*, Sage publications Ltd, Los Angeles-London-New Delhi-Singapore, 2008
- JEONG, Ho-Won, *Conflict Management and Resolution. An Introduction*, Routledge, London and New York, 2010
- MOÏSI, Dominique, *The Geopolitics of Emotions*, Radom House, New York, 2010
- SANDOLE, Dennis J.D., Sean Byrne, Ingrid Sandole-Staroste and Jessica Senehi, *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*, Routledge, London and New York, 2009
- *** ICAF - *Interagency Conflict Assessment Framework*, US Department of State, 2010

PUNCTE DE VEDERE PRIVIND TERMENUL ȘI CONCEPTUL DE INTELLIGENCE

Tiberiu TĂNASE*

Termenul de *Intelligence*, din limba engleză, poate fi tradus cu mai multe sensuri și semnificații: *abilitatea de a gândi și a învăța (inteligentă), informații și colecție de informații secrete, culegători de informații secrete (agenți/spioni) sau spirit inteligent* (în sensul entității capabile de gândire rațională)¹.

O definiție centrată pe termenul *Intelligence* ar putea fi utilă în elaborarea unei teorii a informației, sporind, totodată, și înțelegerea sferei sale semantice. În speranța că se va putea progresa în abordarea acestui subiect, prezentăm, în cele ce urmează, o serie de definiții concise ale termenului de *Intelligence*, definiții care, în opinia noastră, se disting fie prin sursa lor, fie prin claritate. De asemenea, având în vedere toate aceste semnificații, preluarea acestui termen în limba română este argumentată de necesitatea definirii conceptului de *Intelligence*. Termenul de „informații” nu face referire la domeniul extins și cuprinzător al activității de informații, necesitând precizări suplimentare în definirea conceptului pentru care este utilizat (în cazul nostru, activitatea de informații).

În SUA, documentul care a definit, inițial, tipul de *Intelligence* care ne interesează a fost „Legea privind securitatea națională”, din anul 1947. Astfel, sintagma „informație externă” reprezintă informația referitoare la capacități, intenții sau activități ale altor guverne sau elemente ale acestora, organizații ori persoane din exterior².

Comisiile de studiere, desemnate să controleze Comunitatea de Informații, au folosit vreme îndelungată o terminologie similară.

Astfel, Grupul operativ Clark al Comisiei Hoover a decis, în 1955, că domeniul *Intelligence* abordează toate aspectele ce trebuie cunoscute anterior inițierii unui anume curs al acțiunii.

În raportul Comisiei Brown - Aspin³, document cu un impact important la mijlocul anilor '90, se sublinia faptul că ar trebui ca termenul *Intelligence* să fie definit, simplu și generic, drept informație despre „aspecte din exterior” - oameni, locuri, lucruri și evenimente - de care guvernul are nevoie pentru a-și exercita funcțiile.

Șefii Marelui Stat Major Interarme sunt deopotrivă utilizatori și consumatori de informații, drept urmare este necesar să ne referim și la aceștia. Cel mai recent dicționar în domeniu, Dicționarul de termeni militari și lexic conex⁴, definește *Intelligence* astfel:

„1. *Produsul rezultat din colectarea, procesarea, integrarea, analiza, evaluarea și interpretarea informațiilor existente, referitoare la alte țări ori regiuni;*
2. *Informații și date despre un adversar, obținute prin observare, investigare, analiză sau raționament*”.

Din perspectiva CIA, a fost avansată următoarea definiție: „Într-o exprimare simplă, prin *Intelligence* se înțelege cunoașterea și cunoașterea anticipată a lumii care ne înconjoară - etapă preliminară luării deciziei de către factorii decizionali în materie de politică din SUA, precum și a acțiunilor desfășurate de aceștia”⁵.

În toate aceste definiții se pune mai mult accentul pe aspectele „informaționale” circumscrise domeniului *Intelligence* decât pe aspectele „organizatorice” - o turnură ironică a situației, îndeosebi dacă ținem cont de faptul că toate aceste definiții sunt date de organizații care produc și utilizează informații.

---

*Dr. Tiberiu TĂNASE, ofițer de informații (r), este în prezent coordonatorul rubricii Istoria Intelligence-ului din revista INTELLIGENCE, editată de Serviciul Român de Informații.

Încercări ale unor specialiști de definire a conceptului de Intelligence

Cei care scriu despre *Intelligence* în scopuri editoriale, pur comerciale, par să se bucure de o mai mare libertate și flexibilitate, comparativ cu aceia care elaborează proiectele de declarații oficiale guvernamentale. Cu toate acestea, multe autorități neimplicate în acest demers afirmă că *Intelligence* semnifică, în esență, „informație”.

Astfel, unul dintre primii teoreticieni în

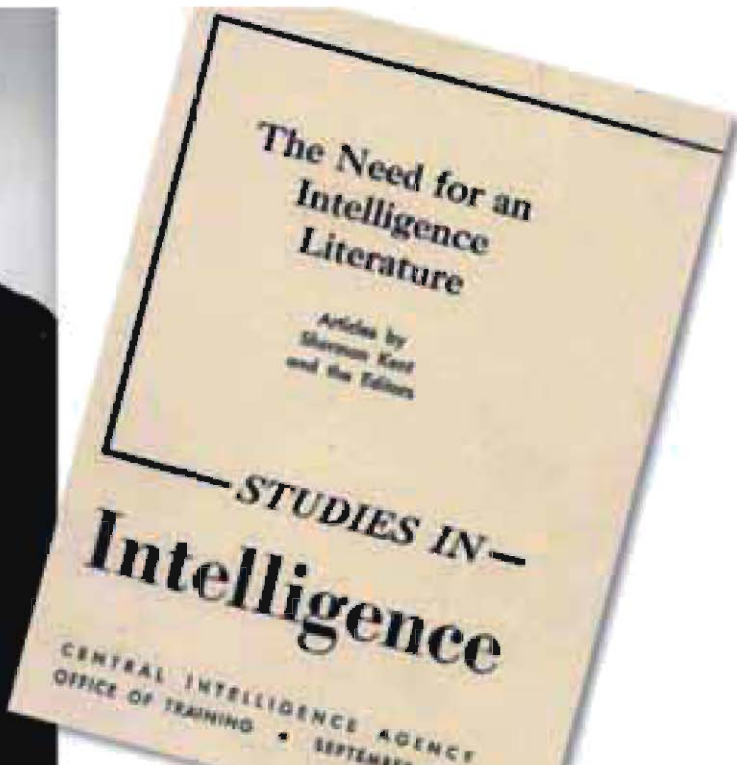
domeniu, **Sherman Kent**, reabilul expert analist al CIA, afirma următoarele⁶: „*Intelligence*, în accepțiunea mea, reprezintă datele pe care civilii și militarii noștri, de la nivelurile ierarhice de vârf, trebuie să le dețină pentru a salva bunăstarea națională”.

La rândul său, fostul director adjunct al CIA (în perioada 1972-1976), **Vernon Walters**⁷, a publicat o carte referitoare la cariera sa, intitulată *Misiuni învăluite în tăcere*, în care furnizează o definiție mai detaliată a acestui termen: „*Intelligence reprezintă acele informații care nu sunt întotdeauna existente în sectorul public, referitoare la efectivele, resursele, capacitățile și intențiile unei țări străine care ne pot afecta viețile și siguranța națiunii noastre*”.

Un alt ofițer CIA de rang înalt, **Lyman Kirkpatrick**⁸, a aprofundat problematica atât în

perioada în care a activat în cadrul Agenției, cât și pe parcursul carierei de profesor de științe politice, postură din care a avut tangență cu problematici adiacente domeniului *Intelligence*. În opinia sa, *Intelligence* reprezintă cunoașterea - idealul fiind cunoașterea anticipată, un deziderat al națiunilor - ca răspuns la amenințările externe, pentru protejarea intereselor lor vitale, îndeosebi bunăstarea propriilor popoare.

Într-un studiu elaborat în 1996, de către

cunoscutul think-tank american Council on Foreign Relations, se afirma că „*Intelligence reprezintă informațiile care nu sunt destinate publicului sau analiza făcută, cel puțin parțial, pe baza acestor informații, o analiză elaborată pentru factorii de decizie sau pentru alte componente ale guvernului*”⁹.

Totuși, pentru cei ce produc informațiile de securitate, ecuația „*Intelligence = Information*” este prea vagă pentru a putea asigura jaloanele necesare activității lor. Pentru profesioniștii din domeniu, datele în sine nu reprezintă informații de securitate; astfel, aceste definiții sunt incomplete. Să ne gândim, de exemplu, la multele nume existente în cartea de telefon și la atât de puținele situații în care cineva chiar caută respectivele nume. Acea calitate specială, îndeobște denumită *Intelligence*, rezidă tocmai în modul de utilizare a

datelor și informațiilor, precum și în scopul folosirii acestora.

Există ideea că *Intelligence* înseamnă informație, fără a se preciza, însă, cine anume are nevoie de informație sau, înainte de toate, de ce anume este necesară informația. În mod sigur, *Intelligence* include informațiile în sfera sa noțională. Fapt este, însă, că *Intelligence* are o sferă semantică mult mai cuprinzătoare.

Definiții care se regăsesc în dicționare

Potrivit *Oxford English Dictionary*¹⁰, termenul *Intelligence* reprezintă: a) date și informații transmise sau obținute, referitoare la evenimente; informații, știri, noutăți, în special informații cu relevanță militară; b) o informație sau o știre; c) obținerea informațiilor; agenția destinată obținerii de informații secrete; staff-ul, persoanele angajate în acest scop, serviciu secret; d) un departament al unei organizații de stat sau al unui serviciu militar ori naval al cărui obiectiv este obținerea de informații (în special prin intermediul ofițerilor unui serviciu secret sau al unei rețele de spioni).

În dicționarul *Webster*, ediția a IX-a, New Collegiate¹¹, *Intelligence* semnifică: „(...) informații referitoare la un inamic sau la un posibil inamic, ori la un teritoriu; de asemenea, o agenție implicată în obținerea unor informații de acest tip”.

Intelligence - de la termen la concept

Într-un articol din anul 1946, Sherman Kent a exprimat o opinie similară, referitoare la tendințele reformei în domeniul *Intelligence*: „În condițiile date, este surprinzător faptul că nu există mai multe puncte de vedere convergente și nu se diminuează confuzia cu privire la sensul termenilor de bază. S-ar părea că dificultatea principală este legată de însuși cuvântul *Intelligence*, care a ajuns să semnifice atât activitatea persoanelor angrenate în acest domeniu, cât și produsul activității lor. Înțelegerea și expunerea clară a acestei chestiuni este extrem de importantă: prin *Intelligence* se înțelege atât procesul în sine, cât și produsul final al respectivului proces”¹².

O astfel de formulare reprezintă un „pas înainte”, dar se poate cu greu afirma că definiția este concisă și cuprinzătoare. Se impune o abordare eficientă. Odată ajuns în acest punct, Walter Laqueur, nemulțumit de faptul că nu

există o teorie coerentă cu privire la *Intelligence*¹³, face demonstrația propriului punct de vedere. În mod straniu, el redă punctul de vedere al lui Kent într-o frază care, deși nu include o nouă perspectivă, face economie de cuvinte: „Termenul *Intelligence* se referă, pe de o parte, la o organizație care culege informații, iar pe de altă parte, la informațiile care au fost culese”¹⁴. Prin urmare, ambii specialiști, atât Kent, cât și Laqueur, au admis faptul că „*Intelligence* reprezintă atât informațiile, cât și sistemul organizat de culegere și exploatare a acestor informații. Prin *Intelligence* se înțelege, așadar, atât o activitate, cât și un produs al respectivei activități”¹⁵.

Mark Lowenthal, ofițer în cadrul Consiliului Național al Informațiilor, este cel care ne amintește că *Intelligence* are o sferă noțională ceva mai complexă, cuprinzând mai mult decât informațiile și procesarea acestora în beneficiul factorilor decizionali și al comandanților; acest fapt este valabil chiar și în cazul în care respectivele informații sunt, într-o anumită măsură, confidentiale ori secrete. Manualul său, atât de util în domeniul *Intelligence*, cuprinde următoarea definiție: „*Intelligence* reprezintă procesul prin care tipuri specifice de informații importante pentru securitatea națională sunt solicitate, culese, analizate și furnizate factorilor de decizie; produsele respectivului proces; protejarea acestor procese și a acestor informații prin activități contrainformative; și realizarea de operațiuni, la solicitarea autorităților abilitate”¹⁶.

Lowenthal este pe cale să ajungă la o idee importantă. Prin *Intelligence* se înțeleg mai multe aspecte: informațiile, procesul și activitatea. *Intelligence* se realizează de către „autoritățile abilitate prin lege”, adică de către statele-națiune. Dar și definiția lui Lowenthal este supradimensionată - ea conține prea mult balast. *Intelligence* se poate subsuma totalității informațiilor care sunt „importante pentru securitatea națională”. Dar în categoria informațiilor "importante pentru securitatea națională" se pot încadra și multe alte aspecte, ca de pildă numărul cetățenilor americani incorporabili de sex masculin, condițiile atmosferice din Asia și vârsta unui membru al unui comitet central. Într-adevăr, aproape orice aspect ce are relevanță „militară” se poate

încadra în definiția lui Lowenthal, așa cum multe aspecte cu relevanță diplomatică se încadrează, la rândul lor, în aceeași definiție. El delimitează în mod corect categoriile, dar aria de cuprindere a acestor categorii este prea extinsă. În plus, definiția lui Lowenthal este parțial tautologică, în segmentul în care se afirmă că *Intelligence* este ceea ce se protejează prin *Counterintelligence* (contrainformații)¹⁷.

Cu toate acestea, se poate sesiza că „suntem pe drumul cel bun”, Lowenthal adaugă acea sintagmă interesantă din final: „realizarea de operațiuni”. De ce, oare, a făcut el asocierea dintre operațiuni și procesarea informațiilor? Înclinăm să credem că Lowenthal este un bun observator, care reproduce ceea ce percepe. El știe că agențiile de informații care utilizează informații secrete au avut - și foarte adesea au încă - legături strânse cu agențiile care efectuează operațiuni secrete.

Este posibil ca, în trecut, să se fi petrecut astfel de coincidențe, întrucât agentul și ofițerul operativ erau una și aceeași persoană. În multe situații, operațiunea și informația formează un tot, reprezintă unul și același lucru; produsul spionajului nu poate fi cunoscut decât de către cel ce l-a colectat (de teamă ca sursa să nu fie compromisă), astfel încât „culegătorul de informații” devine și analistul respectivelor informații. În acest fel a funcționat KGB-ul și absolut nimeni nu poate afirma că tocmai de rafinament ar fi dus lipsă acest serviciu în demersurile sale informative. Cu toate acestea, alte națiuni au separat analiza de operațiuni, uneori sub comanda unui director comun, alteori nu. Este, totuși, greu de explicat faptul că atât ofițerii analiști, cât și cei operativi sunt descriși ca „făcând” muncă de *Intelligence*.

Un alt bun observator, Abram Shulsky, a remarcat exact acest aspect circumscris domeniului *Intelligence*. Analizând gama variată de activități legate de *Intelligence*, el susține că „(...) toți se ocupă de obținerea sau de infirmarea informațiilor”. În plus, el explică faptul că toate aceste activități sunt desfășurate de către organizații care au un numitor comun: „una dintre cele mai semnificative caracteristici ale acestor organizații (...) este secretizarea pe care o reclamă activitățile lor”¹⁸. Secretizarea este esențială, întrucât *Intelligence* reprezintă un segment al „confruntării” permanente ce se

derulează între națiuni. Pentru domeniul *Intelligence*, obiectivul constă în deținerea adevărului, însă căutarea adevărului implică o confruntare cu un adversar uman, care are o anumită reacție.

În acest fel, Shulsky evidențiază faptul că secretizarea este necesară în activitățile și organizațiile din domeniul *Intelligence*. Într-adevăr, Shulsky este foarte aproape de punctarea următoarei idei: secretizarea reprezintă elementul esențial al activității informative, sens în care el afirmă că „relația dintre *Intelligence* și secretizare reprezintă elementul fundamental care individualizează *Intelligence* în raport cu alte activități intelectuale”. Shulsky „bate apoi în retragere” în momentul în care trebuie să explice următorul aspect: cum se face că există ideea potrivit căreia întotdeauna agențiile de *Intelligence* sunt cele desemnate să execute o operațiune sub acoperire (activitățile secrete derulate în scopul influențării altor țări în diverse modalități ce nu pot fi puse în sarcina inițiatorilor lor) și nu serviciile militare ori corpul diplomatic? De ce, oare, așa cum, spre exemplu, s-a întâmplat în Statele Unite, CIA a fost desemnată să deruleze operațiuni sub acoperire, în pofida impulsului inițial al administrației Truman de a încredința această misiune fie Departamentului de Stat, fie Departamentului Apărării? Shulsky depistează existența unui tipar, dar se întreabă dacă acest tipar are vreo semnificație: „*Chiar dacă, din pure considerente birocratice, organizațiilor din sfera Intelligence le revine răspunderea pentru operațiunile sub acoperire, totuși, din perspectivă teoretică și practică, încă persistă întrebarea: este, oare, necesar ca operațiunile sub acoperire să fie considerate drept una din componentele activității informative?*”.

Se sesizează și existența unei gravitații instituționale, acea forță care tinde să-i atragă pe ofițerii de informații unii către ceilalți. Astfel, în anul 1958, un ofițer CIA din sectorul „Operațiuni” a remarcat aceeași tendință care l-a pus în încurcătură pe Shulsky. Totuși, ofițerul CIA nu a abandonat ideea, ci a încercat să o explice.

Într-un material apărut în revista „*Studies in Intelligence*”, o publicație secretă a CIA la vremea respectivă, sub pseudonimul R.A. Random, a fost avansată ideea că, prin însăși

definiția sa, *Intelligence* conține întotdeauna un anumit procent de „secret”: „*Intelligence reprezintă culegerea oficială, secretă de informații referitoare la alte țări și procesarea acestor informații, necesare pentru elaborarea și implementarea politicii externe, precum și derularea de activități acoperite în străinătate, pentru promovarea implementării politicii externe*”¹⁹.

Prin aceasta se face un alt pas înainte. Se definește *Intelligence* drept activitate și produs deopotrivă, precizându-se că se desfășoară în condiții de confidențialitate în beneficiul statelor, astfel ca factorii decizionali din sfera politică să poată înțelege evoluțiile externe; se precizează, de asemenea, că și operațiunile secrete sunt incluse în *Intelligence*, acele operațiuni care sunt derulate pentru a genera anumite efecte pe sol străin. Definiția sus-amintită conține extrem de puține elemente care ar putea comporta interpretări diferite sau care ar putea genera ambiguități. Definiția conține multe din elementele absolut necesare, iar elementele inutile ori redundante sunt puține sau inexistente.

În pofida faptului că definiția lui Random este de calitate, ea a generat o reacție abia după șase luni. Un ofițer de contrainformații din cadrul CIA a publicat, sub pseudonimul Martin T. Bimfort, în aceeași publicație, un material în care s-a plâns de faptul că Random a omis contrainformațiile din prezentarea elementelor constitutive ale noțiunii de *Intelligence*. Bimfort aducea unele modificări la definiția lui Random, apreciind că „*Intelligence reprezintă culegerea și procesarea informațiilor privitoare la alte țări și la agenții acestora, ce sunt necesare unui guvern pentru politica sa externă și pentru securitatea națională, desfășurarea, în exterior, de activități ce nu le pot fi imputate, în scopul facilitării implementării politicii externe, precum și protecția procesului, a produsului, a persoanelor și organizațiilor angrenate în acest proces împotriva deconspirării neautorizate*”²⁰.

Această formulare nu pare să fie de folos în găsirea unei definiții adecvate. Bimfort adaugă „sarea și piperul” la definiția lui Random, dar din însăși introducerea elementului „contrainformativ” transpare faptul că Bimfort a pierdut unul din elementele esențiale ale definiției lui Random: afirmația potrivit căreia

Intelligence este o activitate de stat care reclamă secretizarea. Dacă Bimfort ar fi conștientizat acest aspect, atunci ar fi admis faptul că o activitate ce este oficială și secretă *ipso facto* implică și activități suplimentare de păstrare a secretului. Astfel, completarea făcută de Bimfort - „*protejarea atât a procesului, cât și a produsului, precum și a persoanelor și organizațiilor implicate, față de deconspirări neautorizate*” - nu este numai greoaie, ci și superfluă. Mai mult, respectiva definiție este nefolositoare, întrucât depășește cadrul contrainformativ, și subsumează diverse funcții comune, circumscrise securității, ce se regăsesc și în mediul guvernamental și în cel privat.

Tocmai această analiză critică a lui Bimfort ne conduce spre un aspect important. În ce anume constă diferența dintre securitate (și aspectele conexe aplicării legii, legate de reținere și urmărire judiciară, din perspectiva riscurilor la adresa securității) și contrainformații?

Credem că diferența constă tocmai în caracterul secret. Există numeroase agenții și firme care au compartimente de securitate; de asemenea, multe dintre acestea desfășoară și activități de investigații. Dar, acest lucru nu înseamnă că toate respectivele organizații sunt, prin urmare, agenții de informații. Securitatea și activitatea de investigații împotriva spionilor străini devine „activitate contrainformativă” atunci când respectiva activitate trebuie să se desfășoare în secret, de teama de a nu îi pune în gardă pe spionii înșiși sau de teama de a nu alerta serviciul în slujba căruia acești spioni acționează.

Caracterul secret reprezintă elementul-cheie în definirea termenului de *Intelligence*, întocmai cum Random a lăsat să se înțeleagă.

Inexistența secretelor indică faptul că nu avem de a face cu o activitate informativă. Într-o gândire corectă, activitatea informativă reprezintă acea gamă de activități - de la culegere și analiză până la acțiuni sub acoperire - desfășurate în beneficiul politicii externe a unei națiuni, activități a căror existență ar fi negată în cazul în care „subiecții” externi ai respectivelor acțiuni ar depista implicarea unei alte țări și, în consecință, ar acționa diferit.

O definiție completă a termenului, care să precizeze ce anume este *Intelligence*, fără a mai conține și aspecte referitoare la ceea ce *nu este Intelligence*, ar trebui să cuprindă mai multe elemente. În aceste condiții, Michael Warner afirma că *Intelligence* reprezintă în egală măsură²¹:

- **un aspect dependent de surse și metode secrete**, în vederea obținerii unei eficacități totale, desfășurat de către ofițeri ai statului, pentru obiective de stat (aceasta presupune faptul că directivele primite de respectivii ofițeri sunt inițiate de liderii civili și militari ai statului);
- **un lucru axat pe elemente din exterior** - de regulă alte state, dar adesea cetățeni, corporații sau grupuri din exterior (în cazul în care activitatea respectivă vizează cetățenii propriei țări, atunci această activitate devine o ramură fie a domeniului aplicării legii, fie a sistemului guvernamental);
- **un aspect circumscris producerii și diseminării informațiilor**;
- **activități de influențare a entităților străine**, prin mijloace ce nu pot fi puse în sarcina guvernului în activitate (dacă activitățile sunt „la vedere” și au un caracter explicit, declarat, acestea reprezintă aria de competență a diplomației; dacă în aceste activități sunt folosiți membri ai forțelor armate, atunci respectivele activități țin de domeniul militar).

Concluzii

Diverse agenții s-au descurcat bine, de-a lungul anilor, fără să aibă la îndemână o definiție pentru *Intelligence*. Mai mult, s-ar putea afirma și că este puțin probabil că „înarmarea” acestor agenții cu o atare definiție ar fi de natură să le revoluționeze activitatea. Cu toate acestea, definiția termenului de *Intelligence* poate fi de folos atât cercetătorilor

și analiștilor care studiază acest domeniu, cât și Comunității de Informații, sub mai multe aspecte.

În primul rând, se poate afirma că există termeni deja consacrați care stau la baza unor concepte din domeniul securității și care au mai multe semnificații în limba română (cazul *Intelligence*). Deci, se poate observa importanța și utilitatea folosirii corecte a unor termeni deja consacrați în vocabularul curent al culturii de *Intelligence* și de securitate, cum sunt *Intelligence* și *Counterintelligence* (tradus prin contrainformații).

În al doilea rând, conceptul de „*Intelligence*” este unul dintre cele mai complexe, în sensul în care poate fi utilizat din cel puțin trei perspective și anume: proces²², organizație²³ și produs²⁴.

Intelligence, din perspectiva **procesului**, poate reprezenta „*ansamblul operațiilor de culegere, filtrare, analiză a datelor și informațiilor*”²⁵ și de *diseminare a produselor de Intelligence cu valoare acționabilă pentru a satisface necesitățile unui consumator specific*”²⁶.

Intelligence, ca **organizație**, definește *structurile, unitățile, agențiile, care pun în practică procesul respectiv și elaborează produsul final*”²⁷.

Intelligence, ca **produs**, este *acel material realizat la nivelul structurilor de informații ce oferă liderilor, politici sau militari, informațiile necesare luării unor decizii de interes național*.

Așadar, termenul *Intelligence* ar trebui utilizat ca atare în limba română, iar conceptul de *Intelligence* poate fi înțeles în sensul său complex de proces, organizație și produs în studiile de specialitate, dar și în vocabularul curent.

¹ Microsoft Encarta 2007, 1993 – 2006, Microsoft Corporation

² National Security Act din 1947 (L. Pub. No. 235, 80 Cong., 61 Stat. 496, 50 USC ch.15) a fost semnat de către Președintele SUA, Harry S. Truman, pe 26 iulie 1947. Documentul a stat la baza reorganizării politicii externe și a Comunității de Informații după cel de-al Doilea Război Mondial. În 2004, a fost elaborată Legea pentru reforma Comunității de Informații și Prevenirea Terorismului (*The Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004*).

³ Comisia Brown-Aspin, cunoscută mai ales sub numele *Comisia cu privire la rolul și capacitățile Comunității de*

Informații din SUA, a elaborat un raport în 1996. În anul 2000, senatorul american David L. Boren, democrat din Oklahoma, a scris, în prefața cărții lui Robert D. Steele (*On Intelligence: Spies and Secrecy in an Open World*, AFCEA, 2000) că aceste reforme nu au fost încă puse în aplicare de către directorii CIA care au avut oportunitatea de a face acest lucru. http://en.wikipedia.org/wiki/Aspin%E2%80%93Brown_Commission.

⁴ Joint Chiefs of Staff, Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, Joint Publication 1-02, 12 April 2001, p. 208.

⁵ CIA (Office of Public Affairs), *A Consumer's Guide to Intelligence*, Washington DC, 1999, p. vii.

⁶ Sherman Kent - aportul său nu poate fi redus la câteva paragrafe. Ne referim aici la contribuția sa generală la profesia analitică. Kent, profesor de istorie europeană la Yale, a lucrat în domeniul cercetării și analizei la Oficiul pentru Servicii Strategice, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. În perioada în care se afla la Colegiul Național de Război, la sfârșitul anilor '40, a scris o lucrare importantă, „*Informațiile strategice pentru puterea mondială americană*”. A fost vicepreședinte și apoi președinte al Directoratului de Informații al CIA. Vezi Sherman Kent, *Strategic Intelligence for American Foreign Policy*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1949, p. vii.

⁷ Vernon Walters, *Silent Missions*, Doubleday, Garden City, NY, 1978, p. 621.

⁸ Lyman Kirkpatrick (1916-1995) a fost inspector general și director executiv al CIA. În 1965, a părăsit CIA pentru a deveni un profesor de științe politice la Universitatea Brown. A fost președinte al Asociației foștilor ofițeri de informații și membru al Consiliului de administrație al Naval War College. A contribuit, de asemenea, la Encyclopedia Britannica (precum și la alte enciclopedii) și a scris trei cărți pentru publicul larg, manuale folosite în cadrul comunității de informații și articole pentru reviste care se ocupă cu probleme militare și de informații (*CIA Real* de Lyman Kirkpatrick, MacMillan & Co, 1968. Lyman B. Kirkpatrick, Jr., „Intelligence”, in Bruce W. Jentelson and Thomas G. Paterson, eds. *Encyclopedia of US Foreign Relations*, Volume 2, Oxford University Press, New York, 1997, p. 365).

⁹ Council on Foreign Relations [Richard N. Haass, proiect director], *Making Intelligence Smarter: Report of an Independent Task Force*, New York, 1996, p. 8.

¹⁰ <http://translate.google.ro/translate?hl=ro&sl=en&u=http://oxforddictionaries.com/>

¹¹ <http://www.amazon.Com/Houghton-0618396012-Websters-Hardbound-Dictionary-and-www-merriam-webster.com/dictionary/intelligence>

¹² Sherman Kent, „Prospects for the National Intelligence Service”, *Yale Review*, no. 36 (Autumn 1946), p. 117.

¹³ Teoria Intelligence-lui a prins contur prin contribuții ulterioare cum este și lucrarea *Intelligence Theory, Key Questions and Debates*, editată în 2009 de Peter Gill, Stephen Marrin și Mark Phythian, la editura Routledge, din care se pot menționa studiile „Intelligence as risk shifting”, autor Michael Warner pp. 16-33, „Theory of Surprise”, autor James J. Wirtz, „Theories of intelligence:

Where Should We Go And How Might We Proceed”, autor Peter Gill, pp.208 -227, etc.

¹⁴ Walter Laqueur, *A World of Secrets: The Uses and Limits of Intelligence*, Basic Books, New York, NY, 1985, p.12.

¹⁵ Michael Warner, „Wanted: A Definition of Intelligence”, *Studies in Intelligence*, 46-3, 2002, pp. 15-22.

¹⁶ Mark M. Lowenthal, *Intelligence: From Secrets to Policy*, Congressional Quarterly Press, Washington, DC, 2002 [second edition], p. 8.

¹⁷ Michael Warner, *op. cit.* pp.15-2.

¹⁸ Abram N. Shulsky (revised by Gary J. Schmitt), *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*, Brassey's (US), Washington, DC, 2002 [third edition], pp. 1-3, 171-176.

¹⁹ H. A. Random, „Intelligence as a Science”, *Studies in Intelligence*, Spring 1958, p. 76. Declassified.

²⁰ Martin T. Bimfort, „A Definition of Intelligence”, *Studies in Intelligence*, Fall 1958, p. 78. Declassified.

²¹ Michael Warner, *op. cit.*, https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent_csi/vol_46no_3/html/v46i3a02p.htm

²² Intelligence reprezintă acel proces analitic, organizat și desfășurat de către structuri specializate de analiză-sinteză, pe baza coroborării, integrării, analizării și evaluării datelor care, luate separat, aparent nu au o semnificație deosebită, dar care, stocate, preluate și interpretate, ulterior, într-un context dat, capătă importanță operativă. Acest proces (*Intelligence*) poate avea două componente: strategică și operațională, vezi Tiberiu Tănase, „Intelligence modern”, *Revista Intelligence* nr. 16, SRI, București, iulie-septembrie 2009.

²³ Agenția - serviciul de informații reprezintă o instituție publică sau privată, legal constituită, care utilizează metode, mijloace, proceduri și tehnici specifice activității de informații, în scopul căutării, culegerii, verificării, prelucrării, documentării, stocării sau comunicării informațiilor de interes beneficiarilor / utilizatorilor abilitați sau unor entități interesate (instituții, agenți economici, persoane private), în forme și modalități instituite potrivit legii și normelor interne.

²⁴ Vezi pe larg Mark Lowenthal, *Intelligence: from secret to policy*, Congressional Quarterly Press, Washington DC, 2002.

²⁵ Intelligence (informație finită): informație supusă unui proces complex de analiză, căreia i s-a adăugat valoare.

²⁶ Herbert E. Mayer, *Adevărata lume a Intelligence-ului*, New York, 1987.

²⁷ Apud. Dan Plăvițu, „Revoluția informațiilor în epoca postmodernă”, în *Informațiile militare în contextul de securitate actual*, Sergiu T. Medar, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2006, p. 46.

UTILIZAREA NAVIGAȚIEI PRIN SATELIT ÎN OPERAȚIUNILE MILITARE

Dorian LUPARU*

Motto: Tehnologia GPS face războiul mult mai uman decât în trecut.¹

Aspecte generale

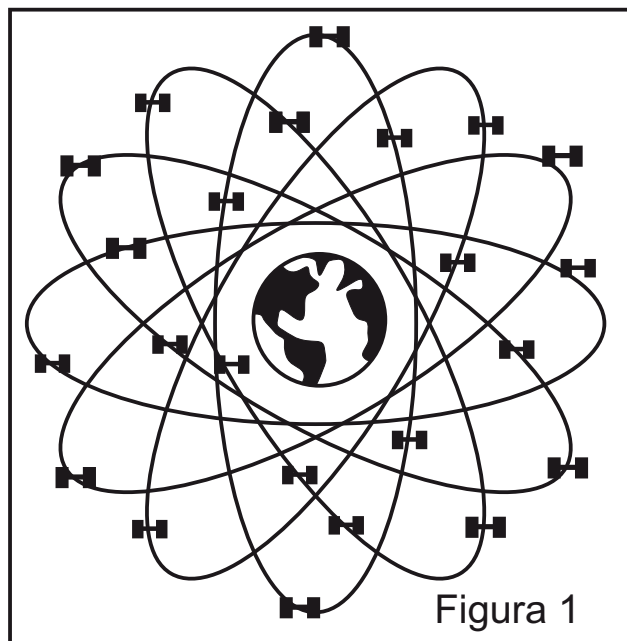
Oamenii au utilizat din totdeauna poziția astrilor pentru o bună orientare. Astăzi, dacă un soldat se deplasează în teritoriul inamic necunoscut, localizarea poziției acestuia reprezintă, fără să exagerăm, un aspect vital care poate face diferența între eșec și succes, între viață și moarte.

Odată cu era spațială, s-a renunțat la utilizarea corpurilor cerești ca puncte de reper, acestea fiind înlocuite cu sateliți artificiali. Astfel, navigarea a devenit accesibilă unui public mult mai numeros, deoarece nu mai necesită un grad înalt de calificare, fiind controlată și verificată pe diferite faze și puncte ale deplasării, posibilă atât în timpul zilei, cât și noaptea. Luând ca exemplu cel mai cunoscut sistem de navigație prin sateliți (GNSS), Global Positioning System (GPS), acesta este o tehnologie cu dublă utilizare, militară și civilă, în domeniul navigației și nu numai. GPS-ul oferă forțelor militare posibilitatea de a lovi ținta cu precizie în condiții meteorologice nefavorabile (lipsa vizibilității), precum și flexibilitate operațională, cu costuri minime².

Programul, a cărui denumire completă este The Navigation Satellite Timing and Ranging NAVSTAR GPS, a fost dezvoltat de Departamentul american al Apărării, ca o resursă de navigație și poziționare la nivel mondial. Sistemul, după cum putem observa în figura 1, este bazat pe o **constelație de douăzeci și patru sateliți** situați pe șase orbite, acționând ca puncte de referință pentru receptoarele terestre³. Sistemul este singurul GNSS operabil în totalitate și cu acoperire globală. Totuși fiind dezvoltat de armata americană, sistemul

operează cu predilecție pentru aceasta și aliații acesteia, potențialii adversari ai SUA, utilizatori ai sistemului, putând întâmpina probleme cum ar fi introducerea unor erori intenționate în semnalul recepționat.

Precizia sistemului GPS poate varia de la câțiva metri la zeci de metri, suficientă pentru a satisface nevoile militare în scopuri de navigație. Precizia la un nivel de milimetru este

necesară pentru localizarea exactă a obiectivelor, pentru bombardamentele aeriene dirijate sau pentru loviturile cu rachete ghidate. Aceasta se poate obține prin Differential GPS (DGPS), însă este necesară modelarea erorilor printr-o rețea de stații fixe la sol, care completează prin augmentare constelația de sateliți.

Semnalele GPS prin satelit nu sunt afectate din cauza vremii nefavorabile, cum este cazul semnalelor convenționale radio terestre. Aceasta reprezintă o cerință importantă, forțele

*Dorian LUPARU este expert M.Ap.N. în actualizarea informațiilor geografice.

militare având nevoie de sistemele de navigație, indiferent de situația meteorologică.

Cele mai multe receptoare GPS în uz sunt destul de ușor de utilizat, fiind capabile de poziționare atât în coordonate geografice, de latitudine și longitudine, cât și într-un sistem de proiecție local, în afară de furnizarea datelor în sistemul WGS-84.

Mai mult, de-a lungul timpului, receptoarele GPS s-au diminuat major în dimensiune și greutate, devenind portabile. De exemplu, astăzi multe dintre ceasurile de mână, telefoanele mobile și alte mecanisme comerciale, disponibile tuturor, au încorporate receptoare GPS.

Aplicații militare ale sistemului GPS

Din perspectivă militară, cerințele de bază ale oricărui sistem de navigație prin sateliți, aplicabil armamentului, muniției și vehiculelor, sunt: *precizia, continuitatea, ușurința în utilizare și portabilitatea*. Fiecare caracteristică în parte este importantă, iar funcțiile rezultă de la sine: creșterea preciziei este un deziderat constant care vizează, în primul rând, armamentul și muniția, iar continuitatea este o cerință absolut necesară. Ce s-ar întâmpla dacă, în decursul unei operațiuni militare, a unor trageri ghidate sau în orientarea unor rachete, semnalul satelitar s-ar pierde, s-ar întrerupe sau s-ar distorsiona? Efectele ar fi total nedorite. De asemenea, ușurința în utilizare și portabilitatea reprezintă oarecum tributul adus avansului tehnologic continuu în domeniu, urmărindu-se, în mod firesc, miniaturizarea receptoarelor, precum și realizarea interfețelor și soft-urilor intuitive, care să nu necesite un instructaj special și complicat pentru utilizare. Soldatul modern trebuie să nu fie încărcat cu echipamente care i-ar afecta ergonomia, iar interacțiunea cu acestea este de preferat să fie cât mai „prietenoasă” și mai puțin invazivă. În concluzie, scopul este acela de a accesa ușor un dispozitiv de mici dimensiuni, care există și funcționează, dar nu produce efecte solicitante.

În timpul Războiului din Golf, din cele șapte tipuri diferite de dispozitive GPS utilizate, doar două modele s-au evidențiat, devenind favorite. Tipul AN/PSN-10 **Small Lightweight GPS Receiver** (SLGR, pronunțat „Slugger”) a fost preferat, fiind instalate aproximativ 4000 de astfel de dispozitive. SLGR, dezvoltat de

compania Trimble Navigation, este un mecanism dreptunghiular de mici dimensiuni care cântărește aproximativ patru kilograme și poate fi montat pe un vehicul sau aeronavă. Cel de-al doilea dispozitiv frecvent utilizat în timpul războiului (aproximativ 1.000 de astfel de dispozitive) a fost „NAV 1000M”, produs de firma Magellan⁴.

În viziunea americană, există două misiuni militare majore ale militarilor, denumite „Barrack” și „Battlefield”.

Aplicațiile militare ale GPS gravitează în jurul acestor activități, unele dintre acestea fiind: navigarea, urmărirea, ghidarea bombelor și rachetelor, salvarea, eficientizarea managementului, actualizarea hărții. Se impune să subliniem faptul că acestea sunt doar câteva dintre aplicații, dar sunt multe servicii GPS care pot fi folosite cu succes.

Navigarea

Pentru operațiunile militare pe timp de noapte în teritoriul inamic, cea mai mare provocare o reprezintă navigarea/orientarea, din cauza teritoriului nefamiliar și a lipsei de repere ușor de identificat pe teren. Pe vremuri, noaptea, soldații foloseau reperele astrale pentru a se orienta, dar nu-și puteau stabili propria locație. Necesitatea cunoașterii pozițiilor proprii a fost foarte clar evidențiată în timpul războiului din Golf (1990) și a conflictului Kargil (1999).

Deși, până în anul 1991, tehnologia GPS a fost utilizată mai bine de zece ani de către aviație, de echipele care desfășurau operațiuni speciale, precum și în cadrul misiunilor de instruire limitate, la momentul respectiv, sistemul era relativ necunoscut pentru o mare parte din armata SUA.

În timpul Operațiunii „Desert Shield”, echipele de la operațiuni speciale au fost

infiltrate în spatele liniilor irakiene, cu misiuni care ar fi fost de neconceput fără utilizarea GPS. Aportul navigării prin sateliți a permis manevre rapide de flancare, luând prin surprindere armata irakiană, chiar dacă după opt ani de război cu Iranul, irakienii au devenit luptători cu experiență și au cunoscut particularitățile propriului teritoriu de deșert. Avantajul cunoașterii câmpului de luptă a scăzut rapid în momentul în care și-au găsit propriile poziții fortificate, înaintate, atacate și distruse din spate. Ofițerii irakieni capturați au admis că nu s-au protejat împotriva unui atac din spate, deoarece știau cât de dificilă este navigarea în deșert și nu credeau că americanii ar putea realiza o asemenea operațiune.

Având la orizont o operațiune pe scară largă împotriva armatei irakiene, comandanții americani au realizat necesitatea de a aproviziona unitățile din linia frontului cu dispozitive GPS. Problema a fost numărul limitat de receptoare de mână. Într-un buletin informativ din octombrie 1991, Center for Army Lessons Learned (CALL) a remarcat că numai 500 de receptoare demonstrative au fost deținute de către armată, de la începutul operațiunii Desert Shield. În consecință, au fost achiziționate urgent receptoare comerciale. Cu toate acestea, atunci când au început operațiunile, pe 24 februarie 1991, doar anumite unități și vehicule au fost echipate cu noua tehnologie. De exemplu, Corpul VII, care deținea 40 000 de vehicule în teatru, a primit numai 3.000 de unități GPS. Vehiculele care aveau nevoie stringentă de dispozitivele GPS includeau elementele înaintate și de recunoaștere, comandanții de unități, topografi și artileriști⁵.

Au fost cazuri de trupe care și-au cumpărat propriile dispozitive GPS. Generalul-locotenent Frederick Franks, comandantul Corpului VII, remarcă faptul că „receptoarele GPS au fost de neprețuit în evitarea fratricidului, au permis acuratețea navigației și a focului de artilerie”⁶.

Unități ale armatei SUA din Corpul VII și Corpul XVIII Aeropurtat și-au dat seama repede de valoarea unităților de GPS: avansul neașteptat de rapid al forțelor de coaliție, în timp ce navigau într-un peisaj fără caracteristici, a fost pus pe baza acestor dispozitive mici.

Divizia 24 Infanterie a folosit receptoarele pentru a lega liniile în faza de atac, ajutând la menținerea comenzii și controlului.

Pentru o campanie scurtă, daunele cauzate au fost amețitoare: Irakul a pierdut aproximativ 100.000 de luptători și a avut peste 300.000 de răniți, comparativ cu 148 de soldați din trupele americane și 458 răniți. Pierderile au fost la fel de uimitoare în toate celelalte categorii, inclusiv pierderea a 5856 de tancuri și vehicule blindate irakiene în comparație cu 13 de către SUA⁷.

Într-un Raport al Departamentului de Apărare către Congres⁸ se sublinia că „NAVSTAR GPS a jucat un rol - cheie și a avut multe aplicații în toate zonele funcționale de conflict. Cel mai mare beneficiu a fost navigarea terestră, oferind forțelor coaliției un avantaj major asupra irakienilor”.

În mod similar, în timpul conflictului Kargil, patrurile indiene care au pătruns în zonele inamice, operând în teren accidentat de-a lungul liniei de control s-au răătăcit, fapt ce a avut consecințe dezastruoase. Situația s-a schimbat după înzestrarea cu receptoarele de mână GPS.

În fapt, receptoarele GPS au înlocuit rapid compasul convențional din rucsacul soldatului.

De asemenea, forțele speciale și echipele de șoc le folosesc cu succes pentru a ajunge la instalațiile vitale inamice și a le distruge. Aceste echipe pot executa trageri și foc de artilerie cu precizie prin furnizarea de date poziționale exacte. Mai mult, pozițiile de tragere pot fi ocupate rapid cu ajutorul GPS, deoarece în războaiele moderne bateriile de artilerie trebuie

să se mute des, pentru a ține pasul cu trupele de asalt și a evita să fie lovite de focul inamic.

Urmărirea

Într-un scenariu militar, potențialele ținte trebuie să fie urmărite în mod constant înainte de a fi declarate ostile și angajate de diferite sisteme de arme. Datele de urmărire sunt introduse pentru sistemele de armament moderne, cum ar fi rachetele, bombele inteligente etc. În acest sens, armata SUA a elaborat un sistem de achiziție de date, înregistrare și afișaj pe baza datelor GPS, Truth Data Acquisition, Recording, and Display System (TDARDS). Acesta este un sistem de urmărire GPS compact, cu greutate redusă, mobil, ieftin și ușor de transportat, care utilizează date GPS actualizate, date radio conexe și tehnologie informatică, oferind informații despre pozițiile timp-spațiu (TSPI) extrem de precise, în timp real, pentru o serie de obiecte testate, cum ar fi vehicule de teren, elicoptere și aeronave cu aripă fixă. Sistemul este extrem de modular, construit cu hardware comercial, ușor de modificat, pentru a satisface orice nevoi speciale individuale de testare și aplicații de urmărire⁹.

De asemenea, deplasarea convoaielor poate fi urmărită și planificată eficient prin utilizarea dispozitivelor GPS.

Salvarea

Răspunsul în caz de urgență și de salvare reprezintă un alt domeniu în care aparatura GPS se poate dovedi de neprețuit scopurilor militare. Pentru determinarea locației unui accident în timpul operațiunilor, echipele de intervenție în caz de urgență pot folosi aparatura GPS pentru a reduce timpul de răspuns. De exemplu, US Air Force beneficiază deja de avantajul tehnologiei bazate pe GPS și are în dezvoltare un sistem de recuperare, Combat Survivor Evader Locator (CSEL), care integrează un receptor GPS cu comunicație radio, astfel încât echipele de căutare și salvare îi pot localiza pe militarii doborâți, mai rapid și mai precis decât înainte¹⁰.

Un caz celebru a avut loc în Bosnia și Herțegovina, în iunie 1995, când un avion F-16 aparținând unei escadrile de luptă, dislocate la baza Aviano (Italia) în sprijinul forțelor NATO, a fost doborât de o rachetă sol-aer sârbă. Pilotul american, căpitanul **Scott Francis O'Grady**, s-a

catapultat cu succes undeva la sud de orașul bosniac Banja Luka.

După șase zile în care a pus în practică tehnicile de supraviețuire învățate, de eschivare și salvare, și fără nici un contact, căpitanul a interceptat niște semnale radio slabe și neclare. Pilotul a fost recunoscut, fapt ce a demarat o operațiune urgentă de recuperare, el nefiind considerat supraviețuitor al accidentului. Chiar dacă operațiunea de extracție și salvare nu a fost facilă, elicopterele fiind atacate de rachete, ea a avut succes, reușita datorându-se și localizării precise a căpitanului prin tehnologia și dispozitivele GPS.

După recuperare, el a declarat că datorează salvarea credinței în Dumnezeu, curajului colegilor săi, și receptorului Trimble GPS, pe care l-a denumit „Guiding Light” – lumina călăuzitoare¹¹.

Actualizarea hărții

Pentru operațiunile de planificare, administrative și de instruire, armata are nevoie de hărți precise și actualizate, la diferite scări, în funcție de nivelul de comandă. Disponibilitatea utilizării GPS va îmbunătăți activitatea de culegere de date precise, necesare actualizării

rapide și exacte a hărții. GPS-ul poate fi, de asemenea, utilizat în mod eficient pentru stabilirea unei rețele de puncte de control pentru plasarea diferitelor arme și a altor aparaturi, amplasarea de obiective etc. De exemplu, tehnicile de cartografiere moderne, precum teledetecția și GIS (Geographic Information System), folosesc în mod constant tehnologia DGPS pentru georeferențierea imaginilor în coordonate geografice absolute. Acest lucru ar permite personalului militar să folosească produse cartografice moderne, actualizate și precise, pentru determinarea cu exactitate atât a propriilor locații, cât și a punctelor țintă, necesare generației de arme moderne¹².

Eficientizarea managementului

În aproape toate țările din lume, armata gestionează baze mari, care acoperă arii extinse. Pentru a opera aceste facilități în mod eficient, este esențial să se pregătească cu precizie harta bazei. Aici tehnica GPS / DGPS poate da un ajutor imens, în cazul în care hărțile existente nu sunt actualizate periodic. Tehnologia GPS, coroborată cu sistemul informațional geografic - GIS, poate aborda în mod eficient această sarcină. De exemplu, la Yokosuka US Naval Base din Japonia, software-ul Arc View GIS a fost utilizat pentru a evalua trei componente diferite pentru punerea în aplicare a GPS: în primul rând, modelarea optimă a unei locații pentru o stație de bază GPS, în al doilea rând, selectarea locațiilor altimetrice pentru a stabili locația stației de bază și, în al treilea rând, evaluarea preciziei măsurătorilor GPS¹³.

Va rezolva precizia tehnologică propriile inexactități ?

Câmpul de luptă este cel care poate furniza cele mai bune rapoarte despre eficiența operațiunilor planificate, dar și despre problemele, nesincronizările sau deficiențele care apar, în mod nedorit sau inherent. Considerarea acestora, dar mai ales reducerea sau eliminarea lor este un obiectiv continuu.

Este și cazul unei situații dezvoltate ca un concept „Friendly Fire” – lovitură prietenească, un fratricid altfel spus, adică pierderile produse de propriile forțe. Un alt avantaj al tehnologiei GPS este reducerea numărului victimelor produse de acesta.

Lupta dusă pe teren necunoscut este, prin natura sa, confuză. Armele utilizate în număr

mare, în proximitate, sunt capabile de lovire pe o arie întinsă, ceea ce face dificilă selecția țintelor. Este un motiv pentru care se acceptă că au fost făcute greșeli și a existat fratricid. De exemplu, în Războiul din Golf aproape un sfert din cei 148 de militari americani decedați au fost un rezultat al „Friendly Fire”. Deși numărul de decese este mic având în vedere că au fost dislocate sute de mii de trupe terestre ale coaliției, procentul este încă, din păcate, mare.¹⁴

Utilizarea GPS-ului pentru a reduce confuzia pe câmpul de luptă ajută la prevenirea cazurilor de fratricid. *„Friendly fire au fost provocate, de cele mai multe ori, de comandanții unităților blindate care s-au rătăcit într-un deșert irakian lipsit de repere sau care au ieșit din poziție în timpul atacurilor la sol”*.¹⁵

De cealaltă parte, semnalele încurajatoare au venit de la unitățile luptătoare, în războiul din Golf, echipate cu aparatură GPS, care au avut o mai bună coordonare a pozițiilor în relație cu locațiile inamice. Acest lucru le-a permis să direcționeze mai bine focul către multe locații precise și le-a ajutat în prevenirea pierderilor.

Din 1996, Departamentul Apărării al SUA s-a implicat în realizarea unei tehnologii de identificare în luptă, capabilă să contribuie la reducerea problematicii „foc prietenos”. Ea folosește un sistem, denumit sec „Don’t shoot me” (nu mă împușca), care utilizează aparatură GPS și alte sisteme de comunicații pentru a crea o stare de identificare reciprocă a locațiilor „prietene”, precum și sisteme de susținere care oferă actualizări periodice ale datelor, pentru a menține pozițiile de urmărire a forțelor. Aceste sisteme sunt relativ mici și pot să fie montate pe vehicule.

Beneficiile acestor sisteme de poziționare și semnal radio sunt că acestea pot să lucreze dincolo de raza vizuală, în condiții meteorologice nefavorabile, prin fum și praf de luptă. Cu toate acestea, expertul McKean de la U.S. Atlantic Command din Norfolk a declarat că „ar fi foarte greu, dacă nu imposibil, să eliminăm fratricidul, dar îl putem reduce în mod semnificativ și, în același timp, să îmbunătățim eficiența noastră combativă”¹⁶.

Poate fi pusă în lumină și coordonarea informațiilor, care se referă la combinația ideală dintre lovitura de precizie, privită ca informație geografică de localizare și culegerea informațiilor din teatrul de operații.

Pe 08 mai 1999, într-un aparent eșec de culegere a informațiilor, pentru care CIA a cerut scuze mai târziu, forțele americane au lansat cinci bombe de precizie asupra ambasadei chineze din Belgrad, incident soldat cu uciderea a trei jurnaliști chinezi și rănirea altor 20 de membri ai personalului. Ca și în cazul Al-Zarqawi, au fost folosite bombe inteligente, dar consecințele au fost nefaste: „clădirea corectă, ținta greșită”. Fiind inoportun de comentat, rămâne retorica unui reputat analist „Ce este de făcut atunci când ai mașini inteligente, dar informații greșite?”¹⁷.

Concluzii

Cu toate că receptoarele GPS erau produse relativ noi, au ajutat SUA și forțele de coaliție, înclinând balanța în favoarea lor după numai patru zile de luptă la sol, în cadrul Operațiunii „Furtună în Deșert”. Aceasta a fost prima campanie majoră de teren care a utilizat, pe scară largă, dispozitivele GPS, putându-se declara că tehnologia de navigare spațială s-a alăturat arsenalului armatei.

Cu toate că la debutul conflictului din Golf, constelația NAVSTAR GPS nu era compusă decât din 16 sateliți, până în 1995 toți cei 24 necesari au fost lansați pe orbită, oferind o acoperire, la nivel global, 24 de ore pe zi. Sistemul de navigație satelitară este pregătit, mai trebuie doar exploatat.

Capabilitățile GPS au devenit esențiale începând cu receptoarele individuale pentru luptători și continuând cu sistemele de arme și muniție precis ghidate, sistemul ridicând abilitățile unei națiuni de navigație și a capacității de luptă la un standard foarte ridicat.

După război, armata SUA a anunțat că va instala receptoare GPS pe toate vehiculele sale blindate, inclusiv tancuri M1 Abrams, deoarece s-a dovedit că vehiculele înzestrate cu echipament GPS au avut o probabilitate scăzută să devieze de la itinerar. „GPS-ul a fost un dar divin pentru trupele terestre care au traversat deșertul, în special în frecvențele furtuni de nisip... și pe timp de noapte (...) echipajele tancurilor și șoferii de vehicule au binecuvântat sistemul”¹⁸.

Analizând rezultatele operațiunilor armate din zonele de conflict, lumea a fost martora armamentului modern utilizat, mare parte a acestuia fiind condus precis la țintă, direct sau indirect, cu ajutorul navigației prin satelit. Sistemele de armament bazate pe tehnologia GPS există, funcționează și vor constitui elemente de bază pentru dezvoltarea muniției și armamentului, urmând cerințele de a fi mai performante, mai exacte și mai letale.

¹ Afirmția îi aparține col. Rick Reaser, directorul adjunct al programului de sistem NAVSTAR GPS Joint Program Office (JPO). Sursa: <http://www.insidegnss.com/node/323>

² J.M. Hasik, *GPS at War: A Ten-Year Retrospective*, Michigan State University, USA, 2001.

³ Jeff Hum, *Differential GPS Explained*, Trimble Navigation Ltd., USA, 1993.

⁴ www.carlisle.army.mil/ahec

⁵ *Ibidem*.

⁶ <http://www.army.mil/-news/2008/02/24/7457-gps-goes-to-war>

⁷ <http://www.gpsnavigator magazine.com/gps-at-war.html>

⁸ „Conducerea războiului din Golful Persic”, aprilie 1992.

⁹ J. Gilkey, R. Galijan, A. Palomino, „The Army GPS Truth Data Acquisition, Recording, and Display System (TDARDS) at the White Sands Missile Range (WSMR)”, <http://www.sdd.sri.com/Papers/1994>

¹⁰ „GPS Use Extended to the World”, <http://www.af.mil/news>

¹¹ <http://www.gpsnavigator magazine.com/gps-at-war.html>

¹² J. Kelly, E. Bogensberger, S. Heitz, K. Beckman, J. Emery, J. Rambo, *Development of the first Military GPS Handheld Survey System: Initial Report*, Rockwell Collins Government Systems, USA, 2001.

¹³ Dale Dunham, *Military Base Planning Using GIS and 3D Modeling*, 1999, <http://www.gis-services.com>

¹⁴ <http://www.gpsnavigator magazine.com/gps-at-war.html>

¹⁵ 2001-2002, www.gpsnavigator magazine.com

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Glen Gibbons, <http://www.insidegnss.com/node/323>

¹⁸ *Air Force Magazine*, august 1991.

ASPECTE RELEVANTE DIN ISTORIA ACTIVITĂȚII STRUCTURILOR DE CONTRAINFORMAȚII MILITARE

Dan PRISĂCARU*

Motto: „În ziua de azi, pentru a stăpâni cât mai mulți oameni, nu se mai cuceresc teritorii, ci sufletele acelor oameni. Odată ce ai sufletul, ai omul; iar când ai omul, teritoriul vine de la sine.”

La un anumit stadiu de dezvoltare a societății omenești, culegerea de informații a apărut și apoi s-a impus ca atare, ca un fapt de viață. În timp, rolul informației, dar și măsurile pentru protecția acesteia (contrainformația) au crescut permanent, ajungând astăzi, practic, să constituie o componentă de bază a securității naționale. De-a lungul secolelor, informația a

declanșat războaie, dar a contribuit și la încheierea păcii, a facilitat crime și acte de terorism sau, dimpotrivă, le-a dejucat, a dus la dispariția unor state, dar a contribuit la salvarea altora etc.¹

Specificul activității militare a impus, mai ales începând cu Epoca Modernă, crearea unor structuri informative în cadrul armatelor, în scop de prevenire și contracarare a riscurilor și amenințărilor la adresa valorilor umane și materiale atât pe timp de pace, cât și pe timp de război.

Informația de natură internă și externă, cu precădere cea militară, și oportunitatea de a o utiliza au fost, sunt și vor fi pentru totdeauna o armă de bază a oricărui popor. „În armată, afirma Ion Lisievici², ca și în viața de toate zilele, cine este bine și la timp informat și-a asigurat adeseori cel puțin pe jumătate reușita”. Ignorarea, nepriceperea și inabilitatea de a-ți cunoaște bine și la timp prietenii, dar mai ales dușmanii externi și interni, se plătesc cu un greu tribut.

Orice serviciu de informații modern își are rădăcinile și tradițiile în istoria poporului și armatei sale. Aceste rădăcini au stăruit atât de mult în conștiința și istoria umanității, încât pe alocuri au depășit pragul realului, trecând în legendă³.

Marele Război din anii 1914-1918 și bătăliile purtate de Armata Română în perioada 1916-1919 aveau să confirme pe deplin acest fapt. După o campanie istovitoare, în care spiritul de sacrificiu al soldatului român salvase onoarea armatei, era mai mult decât evident că, printre multiplele cauze care au stat la originea unor insuccese în încleștările dramatice cu trupele austro-ungaro-germano-bulgare din anii 1916-1917, una dintre cele mai importante a fost incapacitatea forțelor proprii de a-și proteja informațiile și a contracara acțiunile de spionaj.

În acest context, la 1 mai 1918, prin Ordinul de Zi nr. 36 al Marelui Cartier General, se prevedea, printre altele, că în cadrul

*Autorul este analist în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

„Statmajorului General al Armatei” va „funcționa” și „Secția a IV –a cuprinzând: Biuroul 1 Informații, Biuroul 2 Contra-informații”⁴. Acest ordin de zi marchează, de jure, nașterea primei structuri de contra-informații militare a statului român modern și, deloc întâmplător, evenimentul a avut loc în interiorul Armatei Române la aproape șase decenii de la acțiunile reformatoare inițiate de Alexandru Ioan Cuza în 1859.

Din perspectiva activității informative în domeniul militar, una dintre cele mai relevante și semnificative măsuri ce au vizat, în acea perioadă, formarea unei armate moderne, a fost înființarea, în cadrul *Statului Major al Armatei Principatelor Unite*, a *Secției a II-a*⁵, care avea printre misiunile principale „studiiul forțelor militare ale diferitelor state, observarea afacerilor militare, studiiul problemelor care prezentau interes pentru armată, precum și istoricul campaniilor marilor operațiuni militare”⁶.

În acest context, trebuie subliniată o anumită particularitate și anume aceea că, deși încă din anul 1908 *Siguranța Generală a Statului* desfășura activități contrainformative, aceasta nu avea competențe clar definite în domeniul militar.

O analiză succintă a evoluției structurilor militare de informații și a misiunilor acestora, relevă faptul că, până la 1 mai 1918, când apare Ordinul de Zi nr. 36, activitatea informativă din domeniul militar parcurge două etape, fiecare caracterizată de câte o particularitate: discontinuitatea, pentru prima etapă, și caracterul întrunit al activității de informații și contrainformații militare, pentru cea de-a doua⁷.

Autoritatea formală a Imperiului Otoman asupra Principatelor, precum și interesele austro-ungare și, mai ales, intervenția rusă au determinat ca până la Războiul de Independență prima trăsătură, **discontinuitatea**, să fie dominantă, relevant în acest sens fiind faptul că, între anii 1865-1867, *Secția a II-a* a fost desființată, odată cu desființarea *Statului Major al Armatei* și înființarea, în baza Decretului nr. 380 din 17 martie 1867, a *Depozitului General al Războiului*, care prelua și misiunile secției.

Reînființată în februarie 1870, această structură va intra în anul 1877, pe timpul Războiului de Independență, în organica *Marelui Cartier General*. Însă cel mai

semnificativ moment al evoluției acestei noi structuri este reprezentat de anul 1882, care marchează, de altfel, și sfârșitul primei etape. Începând cu acest an, odată cu înființarea *Marelui Stat Major*, în noile condiții ale independenței statale, structura informativă a armatei capătă mai multă coerență și consistență, iar activitatea informativă din armată intră în etapa a doua de evoluție, în care informațiile și contrainformațiile militare vor avea un caracter întrunit.

Intervalul cuprins între anii 1883 și 1896 are o deosebită importanță pentru tot ce va însemna, ulterior, informații și contrainformații militare, iar transformările survenite în această perioadă vor conduce ca, la începutul secolului XX, Armata Română să dețină o structură militară de informații relativ modernă, cu misiuni precise și cu un set coerent de norme interne de funcționare.

Astfel, anul 1883 aduce un element nou, atât în activitatea secției, cât și a armatei - trimiterea în străinătate, la Berlin, a primului atașat militar român: colonelul Iacob Lahovari. În 1884, prin Decretul nr.158, este aprobat „Regulamentul serviciului de stat major”, în care este inclus și cadrul normativ intern al *Secției a II-a*, iar din 1896 secția se va denumi „*Secția a II-a concentrări și operațiuni militare, informații și studiiul armatelor străine, organizarea și direcția serviciilor dinapoia armatelor*” și va fi organizată pe trei birouri. Totodată, trebuie menționat faptul că în 1886, Ministerul de Război a elaborat „*Instrucțiuni provizorii pentru Serviciul de Explorație, Recunoașteri și Informațiuni Secrete*” privind înființarea structurilor informative pe lângă fiecare comandament.

Odată cu înființarea Școlii Superioare de Război, în anul 1889, s-a introdus și un curs de specialitate care prezenta „*Serviciul informațiilor*” și evidenția rolul informațiilor în conducerea războiului.

După Războiul de Independență, cel mai activ a fost spionajul austro-ungar, care, mai ales prin membrii corpului diplomatic acreditați în România, urmărea să cunoască potențialul militar, poziția guvernului de la București și atitudinea populației din Regat față de soarta românilor din Transilvania, Banat și Bucovina.

De exemplu, la 02.02.1880, viceconsulul austro-ungar de la Fălticeni, von Udrycky, raporta: „(...) de la o persoană sigură din serviciul militar activ aflu că guvernul român a dat recent instrucțiuni severe tuturor unităților militare dislocate în diferitele județe să supravegheze atent frontierele austriece care în curând vor fi ocupate cu infanterie și artilerie. La Piatra s-a alocat în acest scop suma de 40.000 lei. Apoi au fost comandate și în străinătate peste 40.000 de puști, al căror cost va fi acoperit de colectele organizate în întreaga țară (prin intermediul comandanților militari).

Un austriac, care a locuit prin sate, mi-a relatat că țăranii spun deschis: acum pornim contra nemților să le luăm Bucovina și Transilvania; suntem destul de puternici pentru că rușii sunt cu noi.

După cum observ, printre autoritățile românești domnește de câțva timp o vie agitație; se pare că totuși se va declanșa ceva. În legătură cu alte informații voi raporta fără întârziere.”⁸

La 12/24 decembrie 1896, șeful *Marelui Stat Major* a prezentat ministrului de război propuneri pentru dezvoltarea și perfecționarea organizării și activității serviciului de informații militare, argumentând că:

- informațiile care influențează toate operațiunile de război fiind numeroase, iar cunoașterea lor în timp de pace și pe cale legală se face greoi, majoritatea statelor au recunoscut necesitatea Serviciului de informații militare permanent;
- încă din timp de pace trebuie studiat cu atenție teatrul probabil al unei operații militare; trebuie cunoscute exact și detaliat toate informațiile asupra geografiei, topografiei, terenului, hărților și planurile complete ale statelor vecine;
- informațiile obținute pe cale oficială trebuie verificate pe cale neoficială și completate până în cele mai mici detalii, lucru care nu este posibil decât numai prin agenții de informații trimiși sub diferite forme în țările respective.

În temeiul acestor argumente, șeful *Marelui Stat Major* propune ministrului de război ca serviciul de informații militare permanent să fie compus din ofițeri de stat major breveți, care să coordoneze și să dirijeze activitatea structurilor subordonate și să prelucereze informațiile obținute. Structura

centrală trebuia să fie constituită din mai multe secții, în funcție de numărul de state despre care se prevedea să fie culese informații.

Deși fără un cadru formal propriu, după anul 1900 activitatea de contrainformații militare începe să fie tot mai evidentă, cu atât mai mult cu cât, pe timpul crizei bosniace și al războaielor balcanice, spionajul rusesc își va intensifica acțiunile desfășurate pe teritoriul României, în scopul, pe de o parte, al cunoașterii poziției guvernului față de aceste evenimente, iar pe de altă parte, pentru a culege informații despre capacitatea militară a țării.

În acest sens, un episod care justifică necesitatea dezvoltării contrainformațiilor militare și care poate fi catalogat drept unul din primele și cele mai semnificative succese ale activității de contrainformații și contraspionaj interne, este **cazul Goliescu**, pe care îl vom prezenta succint în continuare

În 1912, Petru Altinovici, angajat al Legației Rusiei la București, l-a recrutat ca agent pe căpitanul **Rodrig Goliescu**, căruia i s-a cerut, contra sumei de un milion de lei, să furnizeze, printre altele, informații și documente referitoare la Regulamentul de mobilizare a armatei, ultima ediție, Planul de mobilizare al unui regiment de infanterie, Planul de concentrare a Armatei Române în caz de război cu Rusia sau cu Austro-Ungaria și Planul statului major pentru trans-

porturile militare pe căile ferate în caz de mobilizare.

Exploatarea lipsei de vigilență a unor ofițeri de la unitățile de marină din Galați, Goliescu a reușit să culegă informații importante despre sistemul de apărare a

orașului, pe care le-a furnizat, pe 12 octombrie 1912, serviciului de spionaj rus. De asemenea, a sustras un Regulament de mobilizare a Armatei Române și, întrucât nu avea acces și la celelalte documente solicitate, a încercat să-l recruteze pe unul dintre subordonații săi, M. Predescu, care,

însă, l-a denunțat. Spionul a intrat astfel în atenția ofițerilor *Secției a II-a* și a *Siguranței Generale a Statului*, și, după o veritabilă acțiune de supraveghere și filaj, a fost arestat de agenții Siguranței pe 13 februarie 1913, în urma unui flagrant organizat profesionist. Ulterior, căpitanul Goliescu a fost judecat de Consiliul de Război al Corpului 2 Armată și condamnat⁹, în iunie 1913, la 12 ani muncă silnică și degradare militară¹⁰.

În timpul războaielor balcanice (1912-1913), Armata Română a resimțit acut lipsa unui organism specializat, care să asigure Marelui Cartier General datele și informațiile necesare pentru cunoașterea situației generale din zonă și bunul mers al operațiunilor militare. În condițiile degradării situației internaționale, pe fondul unor semnale tot mai evidente ale izbucnirii unui conflict armat de amploare, necesitatea dezvoltării activității de contrainformații militare devenea din ce în ce mai stringentă. Aceasta explică de ce, în ianuarie 1914, se propune, prin raport adresat ministrului de război, ca *Secția a II-a* a Marelui Stat Major să fie reorganizată pe două diviziuni, iar în cadrul diviziunii a doua să fie înființată o nouă structură, *Subdiviziunea I*, cu misiunea de a contracara spionajul străin în România prin urmărirea persoanelor care se ocupă sau sunt suspectate de spionaj, precum și „identificarea serviciilor de spionaj străine”¹¹. Propunerea nu s-a materializat, iar activitatea de contraspionaj militar era desfășurată de ofițerii *Secției a II-a* în cooperare cu *Siguranța Generală* a Ministerului de Interne, astfel încât, la intrarea României în Primul Război Mondial, Armata Română nu dispunea încă de un serviciu distinct de contraspionaj¹².

Situația operativă de la începutul campaniei și, mai ales, trădarea colonelului Sturza au determinat conducerea armatei să inițieze unele măsuri mai ferme pentru organizarea activității contrainformative la nivelul tuturor structurilor militare¹³.

Pentru început, s-a luat decizia înființării unui birou mixt, în compunerea căruia intrau ofițeri ai *Secției a II-a* și agenți ai *Siguranței Generale*. Dar lipsa unei experiențe minime în domeniu a personalului selecționat, precum și divergențele existente între conducerile celor două instituții au determinat ca acest proiect să fie un eșec¹⁴. Tot în baza unui proiect comun, al *Direcției Siguranței*

Generale și *Marelui Stat Major*, în martie 1917, subcomisarul Mihail Moruzov pune bazele *Biroului de Siguranță a Deltei Dunării*, care avea ca principală misiune acoperirea contrainformativă a zonei Deltei și contracararea acțiunilor de spionaj, în special cele desfășurate de serviciul de informații al *Armatei a 6-a Rusă*. Deși activitatea Biroului a fost remarcabilă, prin ea configurându-se un stil de contraspionaj total, care ulterior va fi denumit de școala românească de contraspionaj „stilul Moruzov”, conflictul deschis izbucnit între inspectorul general al *Siguranței Generale*, Romulus Voinescu, și comisarul Moruzov a condus la inițierea unei anchete ale cărei rezultate, transmise și conducerii armatei, arătau că „subcomisarul Moruzov M. și agentul Luchian A. sunt vinovați de faptele care li se impută (...). Sunt de părere că ambii trebuie îndepărtați din serviciu și Moruzov chiar predat judecății”¹⁵.

Cu toate acestea, datorită activității desfășurate, concretizată în mai mult de șapte sute de note informative transmise, pentru care Moruzov fusese decorat cu ordinul „*Coroana României cu spade în grad de cavaler*”, conducerea Marelui Stat Major nu a dat curs propunerilor din actul final al anchetei, dar a concluzionat că proiectele comune cu *Siguranța Generală* nu reprezintă decât soluții circumstanțiale lipsite de substanță și eficiență¹⁶.

Pe acest fond, șeful *Biroului Informații* din *Secția a II-a* a Marelui Cartier General, colonelul Nicolae Condeescu, propunea, în raportul cu nr. 289 din 28 aprilie 1918, ca după demobilizarea armatei, stabilită pentru data de 1 iulie 1918, să se înființeze în cadrul Marelui Stat Major o structură informativă de tip secție, formată din două birouri: *Biroul 1 Informații* și *Biroul 2 Contrainformații*. Propunerea a fost aprobată prin Ordinul de Zi nr. 36 din 1 mai 1918, dată care încheie ce-a de-a doua etapă a activității informative în domeniul militar și consacră, pe frontul nevăzut al acestei activități, prima structură oficială de contrainformații militare¹⁷. Astfel, contrainformațiile militare românești au intrat într-o nouă etapă, cea a perfecționării și adaptării permanente, care continuă și astăzi, și care, până în anul 1948, a parcurs mai multe momente, unele cu un impact major atât asupra eficienței activității, cât și a percepției publice asupra structurilor militare de contraspionaj.

În consecință, în perioada 1918–1925 se va acorda o atenție deosebită dezvoltării și perfecționării structurilor contrainformative. Astfel, în anul 1919, *Marele Stat Major* este reorganizat pe două subdiviziuni, iar în cadrul celei de a II-a găsim *Secția 5 Informații și Contrainformații*, cu două birouri: *Biroul 1 Informații* și *Biroul 2 Contrainformații*.

În anul 1925, structura informativă a Armatei se transformă din secție în diviziune, care avea în compunere o secție de informații și una de contrainformații.¹⁸ Reorganizarea era justificată de colonelul Alexandru Glatz, șeful Diviziunii II, prin aceea că „*acțiunea contrainformativă este foarte importantă și nu mai poate fi înglobată cu cea informativă propriu-zisă și de aici specializarea unei diviziuni a Marelui Stat Major cu o secție de informații și o secție de contrainformații.*”¹⁹

Cum pe frontul nevăzut al serviciilor de informații tratatele de pace nu produc efecte, contrainformațiile militare s-au confruntat în 1925 cu un nou caz celebru de spionaj ce demonstra că, în ciuda măsurilor adoptate, serviciile străine, în special cele rusești, dar și cele bulgare și maghiare aveau constituite agenturi puternice care, în unele cazuri, au reușit

să penetreze nivelurile superioare ale conducerii militare. Este vorba despre introducerea în anturajul ministrului de război de la acea vreme, **generalul Ludovic Mircescu**, a unei agente a unui serviciu de informații străin cu numele de

cod „*Gerda*”. Aceasta a reușit să sustragă Planul de mobilizare al armatei întocmit de *Marele Stat Major* în anul 1926 (planul fusese cerut de ministru pentru „*a fi studiat în liniște*”, pe timpul petrecerii concediului de odihnă în compania ... Gerdei²⁰). În urma acestui scandal, în anul 1928, generalul Mircescu s-a sinucis.

Intensificarea acțiunilor de spionaj, în contextul modificării echilibrului de putere din Europa și accentuării tendințelor revizioniste, i-a determinat pe factorii responsabili ca, după crearea cadrului organizatoric, să-și concentreze

eforturile și spre perfecționarea cadrului teoretic, regulamentar și doctrinar, inclusiv pentru lupta „*contra investigațiilor adversarului, adică acțiunea contrainformativă, care se dezvoltă din ce în ce mai mult*”²¹. Aceste eforturi s-au concretizat, pentru început, în *Instrucțiunile provizorii privind activitatea de informații și contrainformații militare*, intrate în vigoare în anul 1927 și completate în anul 1929.

La 26 iunie 1930 a fost promulgată și publicată, în Monitorul Oficial nr. 139, „*Legea contra spionajului și trădării în timp de pace*”²², care completa și modifica „*Legea asupra spionajului în timp de pace*” din 13 ianuarie 1913. Astfel, în septembrie 1930, generalul Samsonovici îi raporta regelui Carol al II-lea că „*echipa contrainformativă a Marelui Stat Major a contribuit la descoperirea a 85% din cazurile de spionaj din țară*”²³.

În anul 1930, în cadrul Secției II-a a luat ființă Serviciul Special de Informații (SSI), iar în anul 1931 acesta a ieșit din organica secției²⁴.

În anul 1933 s-au înființat trei centre de contrainformații la Iași, București și Cluj. Până în anul 1935 nu s-au produs schimbări în organica Secției II-a, dar atribuțiile Biroului 1 Căutare au fost extinse la probleme de contraspionaj și atașati militari²⁵.

În perioada 1938–1939, s-a remarcat o preocupare continuă de sporire a numărului ofițerilor încadrați la Secția a II-a, ca urmare a intensificării acțiunilor subversive și revizioniste ale URSS, Ungariei și Bulgariei și a deteriorării grave a situației politico-militare din centrul și sud-estul Europei.

În ianuarie 1939, SSI, împreună cu Secția a II-a de la *Marele Stat Major*, a întocmit și prezentat un amplu studiu în legătură cu intensificarea fenomenului expansiunii Germaniei în estul și sud-estul Europei, arătând exact caracterul și evoluția viitoarelor stări de lucruri. Studiul s-a dovedit de mare utilitate pentru stabilirea liniei politicii externe românești față de Germania, în raport cu gravele probleme ce se conturau. Secția a II-a din *Marele Stat Major* și SSI au prezentat guvernului român, în luna iulie 1939, un document informativ amplu, prin care se avertiza din nou asupra pericolului expansiunii germane către estul și sud-estul Europei.

Deși structurile de informații și contrainformații ale Armatei Române au informat în mod frecvent conducerea statului român din acea perioadă asupra pericolelor externe și interne care vizau integritatea teritorială, independența și suveranitatea țării, situația geopolitică din anul 1940, cât și vulnerabilitățile majore pe plan intern nu au putut împiedica rapturile teritoriale și destrămarea României Întregite după numai 22 de ani de existență.

Situația gravă în care se afla țara și Armata Română în perioada respectivă și evoluțiile în domeniul informațiilor și contrainformațiilor militare au determinat ca *Marele Stat Major* să înlocuiască, în anul 1941, „*Instrucțiunile provizorii asupra informațiilor*”, emise în anul 1927, cu „*Regulamentul de informații și contrainformații – A.5*”, în conținutul căruia activitatea contrainformativă avea o pondere considerabilă²⁶.

În nota de fundamentare adresată generalului Ion Antonescu, generalii Constantin Pantazi, subsecretar de stat al Armatei de uscat, și Alexandru Ioanițiu, șeful *Marelui Stat Major*, evidențiau, printre altele, că prin acest regulament „*se dau, pentru prima oară, normele generale pentru organizarea activității contrainformative în Armată, ca o necesitate absolută și cu totul actuală, spre a crea și în acest domeniu o doctrină unică*”²⁷.

Specialiștii în studiul serviciilor secrete apreciază că *Regulamentul A-5* dezvăluie modernismul concepției despre activitatea de informații și contrainformații a celor care au contribuit la elaborarea acestuia²⁸. Că așa au stat lucrurile, au rămas mărturie acțiunile eficiente ale structurilor militare de informații și contrainformații, atât în perioada premergătoare, cât și pe timpul campaniilor din cel de-al Doilea Război Mondial, în special pe Frontul de Est²⁹.

După actul de la 23 August 1944 și punerea în aplicare a Convenției de armistițiu, semnată la 12 septembrie 1944 la Moscova, structurile informative ale Armatei au fost neutralizate și, ulterior, desființate. Astfel, prin Decretul nr. 3506 din 29 noiembrie 1946 și articolele 12 și 24 din Legea nr. 452/1946 cu privire la organizarea Ministerului de Război, Secția a II-a Informații și Contrainformații a fost

eliberată de misiunea contrainformativă în Armată, iar asupra acestei hotărâri nu s-a mai revenit.³⁰

Prin Decizia ministerială nr. 2541 din 29 martie 1947, Secția a II-a Informații și Contrainformații s-a transformat în Secția a II-a Instrucție Informativă de Luptă și Legături Externe, pierzându-și caracterul său informativ-operativ, iar elementele structurale de contrainformații militare au fost scoase din organica Secției a II-a³¹. Activitatea informativă a Secției a II-a a fost limitată doar la studiul evenimentelor apărute în presă sau comentate la emisiuni de radio.

La 30 august 1948, prin Decretul nr. 221 privind înființarea și organizarea Direcției Generale a Securității Poporului în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, a luat ființă Direcția a IV-a Contrainformații Militare³². Se întrerupea astfel, în mod brutal, cursul firesc al tradițiilor activității structurilor militare de contrainformații pentru mai mult de patru decenii, aceasta fiind deturnată de la misiunile sale firești - protecția valorilor umane și materiale ale organismului militar.

Revenirea la normalitate și la tradițiile activității de contrainformații din Armata României a avut loc imediat după Revoluția din decembrie 1989, fapt ce a fost instituționalizat prin ordinul ministrului Apărării Naționale M41/1990, prin care s-a înființat Direcția Contraspionaj a MApN, structură care și-a schimbat denumirea, concomitent cu lărgirea atribuțiilor funcționale, în Direcția Protecție și Siguranță Militară (1997), Direcția Siguranță Militară (2001) și Direcția Contrainformații și Securitate Militară (2006).

Reînființarea în anul 1990 a serviciului de contrainformații al Armatei a avut la bază aceleași considerente care au fundamentat decizia de înființare a *Biroului 2 Contrainformații* în anul 1918: o situație internă și internațională greu predictibilă, configurarea unui mediu de securitate caracterizat de instabilitate și intensificarea acțiunilor serviciilor de informații străine, inclusiv în domeniul militar.

În 1990 însă, în condițiile trecerii României la sistemul democratic, imperativul necesității a fost dublat și de imperativul revenirii la normalitate și la tradiție: o structură de contrainformații militare, în interiorul Armatei.

Unul dintre momentele de referință în evoluția Direcției Contrainformații și Securitate Militară după anul 1990 l-a constituit includerea acesteia în cadrul Direcției Generale de Informații a Apărării. Această decizie a fost determinată de specificul situației operative, de mutațiile produse în structura organizatorică a Ministerului Apărării Naționale și de reconsiderarea scopurilor și obiectivelor instituției, între care cele preventive, bazate pe sporirea capacităților analitice și de interoperabilitate, trebuiau să devină prioritare, în contextul în care țara noastră parcursese deja pași importanți către NATO.

Anul 2002, a marcat un alt punct de referință în activitatea Direcției, când prin intrarea în vigoare a Legii 182/2002, s-a efectuat trecerea de la „apărarea secretului de stat” la „protecția informațiilor clasificate”, ceea ce a însemnat încă un pas important către integrarea în structurile euroatlantice.

Intrarea României în Alianță a reprezentat însă cel mai semnificativ moment al procesului de transformare, nu numai a organismului militar, ci a întregii societăți. Armata a constituit și de această dată forța de angajare imediată a procesului de integrare euroatlantică, forță în cadrul căreia structura de contrainformații militare a deținut și deține un rol foarte important.

Odată cu intrarea în NATO, marea provocare a transformării a devenit interoperabilitatea cu structurile similare ale statelor membre, fapt care a impus implementarea procedurilor Alianței în domeniul contrainformațiilor și securității militare, trecerea la managementul integrat al vulnerabilităților și amenințărilor și dezvoltarea de capabilități, care să asigure compatibilitatea cu structurile similare ale armatelor aliate.

Privind retrospectiv, putem afirma, cu sentimentul datoriei îndeplinite, că deceniile care au trecut de la prima atestare oficială reprezintă trepte de afirmare ale identității contrainformațiilor militare, în deplin acord cu misiunea de slujire cu credință a Țării și Armatei.

Astăzi, Direcția Contrainformații și Securitate Militară, componentă fundamentală a Direcției Generale de Informații a Apărării este o structură reprezentativă a Armatei României,

care continuă cu profesionalism și onoare o tradiție de aproape un secol, în care contrainformațiile militare ale României s-au aflat permanent în linia întâi a unui război nevăzut și continuu. Un război care și astăzi trimite în avanposturile liniei de apărare a intereselor naționale și euro-atlantice, în domeniul militar, oameni devotați care, dincolo de statutul de profesioniști ai contrainformațiilor militare, sunt militari ai Armatei României, structură a autorității statale în care cetățenii români au avut și au deplină încredere.

¹ Ion Calafeteanu, „Direcția Contrainformații și Securitate Militară-92 de ani. În prima linie a frontului nevăzut”, în *Observatorul militar* nr. 16 (21-27 aprilie 2010), p.10.

² Ion Lisievici a fost unul dintre cei mai reprezentativi ofițeri de informații și contrainformații ai Armatei României din perioada interbelică, care, după parcurgerea mai multor funcții în cadrul Biroului 2 Contrainformații a îndeplinit funcția de subdirector în cadrul Serviciului Special de Informații. După 23 august 1944, a fost desemnat de ministrul de război, generalul Mihai Racoviță, să organizeze noul Serviciu de Informații al României.

³ Ion Dohotaru (coord.), *Direcția Informații Militare între ficțiune și adevăr*, Editura C.E.A.T.E.P.T.A. / M.Ap.N., București, 1994, p. 27.

⁴ Arhivele Militare Române, (A.M.R.) Fond nr.5417, Dosar nr. 564, p.51.

⁵ Secția a II-a a fost înființată prin Înaltul Ordin de Zi nr.83/12 noiembrie 1859. O mare parte din atribuțiile și misiunile acesteia vor fi stipulate în Ordinul de Zi nr. 123 din 14 decembrie 1859.

⁶ Stan Petrescu, *Arta și puterea informațiilor*, Editura Militară, București, 2003, p. 335. (Primii conducători ai acestei structuri au fost doi viitori generali ai Armatei, slt. Gheorghe Slăniceanu și slt. Ștefan Fălcoianu - n.a.).

⁷ Gabriel Chirca, *Contrainformațiile militare. 92 de ani în slujba Armatei României*, în *Istorie și civilizație*, anul II, nr. 8, mai 2010, p. 34-38.

⁸ *** *Documente privind istoria militară a poporului român, iulie 1878 – noiembrie 1882*, Editura Militară, București, 1974, p. 103.

⁹ În 13 ianuarie 1913 fusese adoptată în România *Legea spionajului în timp de pace*, publicată în Monitorul Oastei nr. 5 din 31 ianuarie 1913.

¹⁰ Pe larg în Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *Momente din activitatea organelor de ordine, informații și contrainformații românești în perioada 1878-1918*, Serviciul Editorial și Cinematografic al M.I., București, 1979, dar și în Florin Șinca, *Din Istoria Poliției Române*, Ed. RCR Print, 2007.

¹¹ A.M.R., Fond nr. 5417, Dosar 295, f. 6-7.

¹² Idem, Rola P-II. 1.521, c. 561-564.

¹³ Amănunte în: C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, vol. II, Editura Politică, 1977, p.88-116.

¹⁴ Ștefan Marițiu, Nevian Tunăreanu, „Serviciile de informații românești în Primul Război Mondial”, *Revista Profil*, anul 3, nr. 9, nov. 2005, p. 9.

¹⁵ Ștefan Marițiu, Nevian Tunăreanu, *op.cit.*, p. 11; Florin Șinca, *op.cit.*, prezintă un punct de vedere care reflectă elocvent atât activitatea lui Moruzov, cât și cauzele conflictului dintre acesta și Voinescu.

¹⁶ Încă din februarie 1917, generalul Prezan aprobă *Instrucțiunile asupra organizării și funcționării serviciului de informații* care realizau, pentru prima oară, cadrul doctrinar al activității informative din armată - cf. Ion Dohotaru (coord.), *Direcția Informații Militare între ficțiune și adevăr*, Editura C.E.A.T.E.P.T.A. / M.Ap.N., București, 1994, p. 56.

¹⁷ A.M.R., fond nr.5417, Dosar nr. 564.

¹⁸ A.M.R., Fond M.St.M., Registrul istoric nr. 1041 f. 465 -466.

¹⁹ Ion Dohotaru *op.cit.*, p. 73-74.

²⁰ Pe larg în Ion Dohotaru (coord.), *op.cit.*

²¹ Biblioteca Cercului Militar Național, Fond M, Cota II 224, *Instrucțiuni provizorii asupra informațiilor*, Tipografia Marelui Stat Major, 1927, p.7-8.

²² Biblioteca CMN, Fond M, Cota II 6035, *Legea contra spionajului și trădării în timp de pace*.

²³ Ion Dohotaru (coord.), *op.cit.*, p.78.

²⁴ A.M.R., Fond 948/52, Dosar nr. 46, f. 168.

²⁵ *Ibidem*, f. 169.

²⁶ Biblioteca CMN, Fond M, Cota I 1718, A5 - *Regulamentul de informații și contrainformații*.

²⁷ Regulamentul A-5, ediție 1941, fila 5. Conform prevederilor acestui regulament „activitatea contra-informativă înglobează totalitatea măsurilor luate în scopul de a împiedica acțiunea informativă a inamicului și a preîntâmpina și împiedica manifestările de orice fel, ale acțiunii subversive.”

²⁸ Cristian Troncotă, *Glorie și tragedii. Momente din istoria serviciilor de informații și contrainformații române de pe Frontul de Est, 1941-1944*, Editura Nemira, București, 2003, p.15.

²⁹ Cristian Troncotă, *op.cit.*

³⁰ Col. Ion Dohotaru (coord.), *op. cit.* p. 121.

³¹ Gl. d. (r) Victor, Negulescu, *De la informații la contraspionajul militar - drumul anevoios al unui serviciu secret: 1990 - 1996*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2000, p. 25.

³² *Revista Profil*, anul 2, nr. 4, martie 2004

PARTENERIATUL FRANCO-BRITANIC ÎN DOMENIUL APĂRĂRII. POSIBILE IMPLICAȚII ASUPRA POLITICII DE SECURITATE ȘI APĂRARE COMUNĂ A UNIUNII EUROPENE

Valentin MATEIU*

În pofida faptului că Franța nu a fost reprezentată în structurile militare ale NATO pentru o lungă perioadă de timp¹, cooperarea acesteia cu Marea Britanie s-a situat pe un trend ascendent după încheierea Războiului Rece, pe fondul convergenței intereselor celor două state. În calitate lor de membre ale Consiliului de Securitate, ale UE și NATO, Franța și Marea Britanie au jucat roluri aproape identice în cadrul actualei arhitecturi globale de securitate: puteri de mărime mijlocie, situate din punct de vedere geografic la o distanță de aproximativ 30 de km, cu economii similare din punct de vedere structural și forțe armate de mărime și capabilități apropiate². Cele două state sunt, de departe, din

punct de vedere militar, cei mai importanți jucători europeni în cadrul NATO și UE: de exemplu, ele însumează aproximativ jumătate din totalul cheltuielilor pentru apărare ale statelor europene și dețin peste 60% din cheltuielile europene destinate cercetării și dezvoltării în domeniul militar. Potrivit planurilor operaționale, Marea Britanie este capabilă să lanseze o operație de stabilizare de nivel brigadă (6.500 militari), iar Franța dispune de o forță de alertă permanentă de același nivel (5.000 militari).

Istoricul apropiat al cooperării militare

franco-britanice se bazează mai ales pe lansarea unor inițiative de constituire a unor grupuri de lucru cu responsabilități precise și limitate unui domeniu relativ restrâns și bine definit, de cele mai multe ori de natură tehnică. În 1994 a fost creat Grupul Aerian European franco-britanic, cu rol de îmbunătățire a interoperabilității forțelor aeriene ale celor două state. Ulterior, la acesta au aderat Germania, Italia și Spania. În perioada 1996-1997, francezii și britanicii au semnat două scrisori de intenție cu privire la cooperarea în domeniul naval și terestru, inițiative care au presupus constituirea a peste 20 de grupuri de lucru comune, cu responsabilități în domeniile: planificare operațională, doctrină, elaborare concepte, instruire etc. O comisie mixtă franco-britanică a fost înființată în mai 1996, cu scopul de a armoniza procedurile și doctrina specifice misiunilor de menținere a păcii.

În domeniul tehnic, în anul 2006 a fost constituit un Grup de lucru de nivel înalt, scopul fiind acela de a dezvolta o cooperare mai strânsă în ceea ce privește lansarea și derularea programelor de înzestrare, iar în anul 2008, Franța și Marea Britanie au convenit stabilirea unei poziții comune cu privire la susținerea programului de realizare a avionului militar de transport A400M.

Contextul încheierii acordurilor franco-britanice din anul 2010

Încheierea, la data de 02.11.2010, de către Franța și Marea Britanie, a două tratate³ în domeniul apărării și securității a avut loc într-un moment în care, la nivel european, există o tendință de intensificare a cooperării militare bilaterale între diferite state. Acest trend este cauzat, pe de o parte, de lipsa de voință a unor state europene de a se folosi de cadrul de cooperare instituțională definit și acceptat la nivelul statelor UE și, pe de altă parte, de constrângerile bugetare cărora trebuie să le facă

*Autorul este analist politico-militar în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

față statele membre NATO și UE, în condițiile prezervării capabilităților operaționale pe fondul actualei crize economico-financiare.

Parteneriatul franco-britanic din domeniul apărării își are originile în viziunea comună a conducerilor celor două state, împărtășită pe parcursul ultimelor două decenii, cu privire la evoluțiile din planul politicii internaționale, multitudinea provocărilor comune cărora Franța și Marea Britanie trebuie să le facă față, în condițiile deținerii de către acestea a unor capacități de apărare comparabile și, mai recent, în contextul constrângerilor financiare generate de actuala criză economico-financiară, criză care amenință posibilitatea menținerii la un nivel „acceptabil” a capacităților europene de apărare.

Pe de altă parte, raportarea celor două state la SUA a condus, indirect, la apropierea lor. Franța a fost nevoită să admită că, în lipsa unei interoperabilități cu SUA și alți aliați, este imposibil să joace un rol important în era post-Război Rece. La rândul ei, odată cu războaiele din Irak și Afganistan, Marea Britanie a conștientizat faptul că abilitatea sa de a influența politica americană a devenit tot mai limitată. Ori, intenția acesteia, potrivit documentului „Revizuirea Securității și Apărării Strategice” (*Strategic Defence and Security Review – SDSR*) din anul 2010, este de a fi cât mai selectivă în folosirea forțelor armate. Cu atât mai mult cu cât, după invazia din Irak din anul 2003, opinia publică britanică a devenit extrem de reticentă față de desfășurarea de forțe militare în condiții insuficient fundamentate.

Inițiativa intensificării cooperării militare din ultima perioadă dintre cele două state a aparținut Franței⁴, iar obiectivul declarat de statele semnatare ale celor două documente este creșterea capabilităților operaționale ale forțelor armate proprii. În ultimii ani, Franța s-a arătat nemulțumită de cooperarea în domeniul apărării la nivelul UE, inclusiv în privința cooperării bilaterale cu Germania. Pe de altă parte, revenirea Franței în structurile militare ale NATO și asumarea de către Paris a unei agende proactive față de problemele Alianței au facilitat o apropiere de Marea Britanie. Franța a sperat continuu, în ultimii ani, că va reuși să treacă la construirea unui al doilea portavion, obiectiv la care, în actualele condiții economico-financiare, a trebuit să renunțe, acesta devenind nerealizabil.

De altfel, reducerile bugetare din domeniul apărării, până în prezent modeste, s-ar putea accentua după alegerile prezidențiale din 2012.

În ceea ce privește Marea Britanie, adoptarea, la sfârșitul anului 2010, a documentului „Strategic Defence and Security Review” a evidențiat că autoritățile de la Londra nu mai pot susține o gamă largă de programe de înzestrare, fiind obligate, pe viitor, să procedeze fie la anularea, fie la amânarea unora dintre ele⁵. De altfel, documentul stipulează faptul că parteneriatul și cooperarea constituie pentru viitor strategia de acțiune, în contextul reducerilor preconizate ale capabilităților militare. În plus, euroscepticismul cunoscut al britanicilor a accentuat reticența și neîncrederea autorităților față de capacitatea UE de a obține rezultate în domeniul apărării și securității și a privilegiat orientarea Marii Britanii către parteneriatele bilaterale, în afara instituțiilor și mecanismelor UE.

Fundamentele acordului franco-britanic

Încheierea de către Franța și Marea Britanie a celor două tratate în domeniul apărării și securității ar putea fi interpretată ca un salt calitativ în procesul de cooperare dintre cele două state. Este vorba de un demers politic ce conferă sens inițiativelor anterioare și care, pentru viitor, stabilește principiile unei cooperări mai accentuate, realizată într-o manieră sistematică. Ideea fundamentală a acestor tratate este aceea că niciuna din cele două națiuni nu previzionează pe viitor vreo situație în care interesele vitale ale uneia dintre ele ar putea fi amenințate fără să fie puse în pericol și interesele celeilalte. Filosofia demersului franco-britanic are la bază cooperarea pentru punerea în comun a capabilităților în sprijinul suveranității naționale a fiecăreia dintre părți. Paradoxul este că, pe măsură ce cooperează, cele două state ajung să fie din ce în ce mai legate unul de celălalt.

Interesele Franței și ale Marii Britanii nu diferă foarte mult de cele ale majorității statelor europene. Odată cu scăderea constantă a implicării SUA în Europa, statele europene au fost obligate să procedeze la o prioritizare și optimizare a capabilităților militare, ineficiente și fragmentate⁶ într-o mare măsură.

Tratatul franco-britanic de la finalul anului 2010 acoperă o plajă foarte largă de secțiuni circumscrise domeniului apărării și securității, precum pregătirea unei forțe expediționare întrunită comune, operarea în comun a celor două portavioane, dezvoltarea în comun a unor sisteme și echipamente de înaltă tehnologie, realizarea unei capacități industriale integrate, combaterea terorismului, a proliferării armelor de distrugere în masă, precum și contracararea atacurilor cibernetice.

Forța expediționară întrunită, adaptată la o gamă largă de scenarii, incluzând operații de mare intensitate, va cuprinde efective din toate cele trei categorii de forțe armate și va fi alcătuită dintr-o componentă terestră, o componentă navală și o componentă aeriană, statele majore ale acestora, precum și structuri logistice și de sprijin. Nu este vorba de o forță permanentă, ci de una care va fi disponibilă, cu un preaviz, pentru operațiuni bilaterale, NATO, UE, ONU sau pentru alte tipuri de operațiuni. Forța expediționară întrunită va cuprinde două brigăzi, cu un total de aproximativ 10.000 de oameni, având misiunea nu numai de a acționa, la nevoie, ca unitate operațională, dar și ca un mijloc de obținere a unei mai bune interoperabilități.

De asemenea, Marea Britanie a decis să instaleze catapulte și dispozitive de oprire pe distanță scurtă pe viitoarele sale portavioane operaționale pentru a permite avioanelor britanice și franceze să opereze de pe portavioanele ambelor state. Pornind de la cooperarea pe baza unui grup maritim în jurul portavionului „Charles de Gaulle”, Marea Britanie și Franța vor avea capacitatea, până în 2020, de a disloca o forță aeronavală de atac integrată, alcătuită din elemente aparținând ambelor state.

În domeniul tehnologiilor și sistemelor destinate apărării, se au în vedere dezvoltarea, în comun, de echipamente pentru viitoarele generații de submarine nucleare, avioane fără pilot, comunicații la mare distanță, realimentare în zbor sau transport la mare distanță.

Atacurile cibernetice sunt considerate o provocare în creștere pentru securitatea statelor și pentru infrastructurile naționale, în special în perioade de conflict. Din această perspectivă, Franța și Marea Britanie și-au propus să

înfrunte, împreună, amenințările crescânde la adresa sistemelor informatice. Astfel, cele două state au convenit asupra instituirii unui cadru comun pentru cooperarea în acest domeniu crucial, care va permite consolidarea protecției sistemelor naționale și comune.

Scopul este acela de a prezerva accesul părților la întreaga gamă de capacități care să sprijine realizarea, de o manieră independentă, a politicilor externe ale celor două state. În plus, se urmărește menținerea credibilității în plan militar față de SUA atât în planul relațiilor bilaterale, cât și în cadrul NATO.

Acordurile franco-britanice de la sfârșitul anului trecut marchează, într-o bună măsură, o schimbare de paradigmă a cooperării dintre cele două state. Dacă până la acest moment

cooperarea în domeniul planificării capacităților, în special cu privire la doctrină, constituia una dintre componentele cooperării, odată cu semnarea celor două acorduri, acest sector devine fundamental pentru extinderea și adâncirea cooperării. Acordurile instituie o viziune sistematică asupra procesului de cooperare, prin stabilirea unui cadru de acțiune și fixarea unor principii funcționale, precum armonizarea cerințelor, punerea în comun a resurselor, optimizarea capacităților, rentabilizarea investițiilor etc.

Restricțiile prevăzute în aceste acorduri sunt puține, dar fundamentale. Părțile își păstrează fiecare dreptul de control asupra propriilor forțe armate, decizia de a le folosi și recurgerea la utilizarea forței rămânând apanajul suveranității naționale. În același timp, cele două tratate nu impiedică drepturile și obligațiile fiecăreia dintre părți referitoare la respectarea prevederilor unor eventuale alte acorduri de securitate la care ar putea fi parte.

Posibile implicații ale acordului franco-britanic asupra Politicii de Securitate și Apărare Comună

Din punctul de vedere al semnatarilor tratatelor, încheierea celor două acorduri nu afectează în niciun fel suveranitatea celor două țări, atât din perspectiva libertății de întrebuintare a forțelor armate, cât și din cea a politicilor de descurajare nucleară. Mai mult, oficialii britanici au precizat că tratatele semnate au un caracter strict bilateral, fiind „exclusă” orice legătură cu o eventuală structură de apărare europeană. În plus, partea britanică a lăsat să se înțeleagă că semnarea celor două tratate a avut consimțământul Washingtonului, în condițiile în care centrul de greutate al intereselor SUA tinde să se deplaseze dinspre Europa către regiunea Asia-Pacific.

Miniștrii apărării din statele UE au salutat la începutul lunii decembrie 2010 decizia de intensificare a cooperării franco-britanice, făcând referire la faptul că acest demers ar putea aduce o nouă dinamică în susținerea oportunităților de cooperare între statele membre. Alte state europene au recunoscut pur și simplu, că reducerile bugetare constituie o oportunitate pentru o mai bună coordonare și cooperare.

În contrast cu intențiile formulate la summit-ul franco-britanic de la Saint Malo (din anul 1998), care a avut ca obiectiv creșterea abilității de acțiune autonomă a UE, acordurile franco-britanice din 2010 ar putea doar să sprijine obiectivele și deciziile UE în domeniu. Dimpotrivă, cooperarea franco-britanică este o nouă abordare de menținere a statu-quo-ului, prin promovarea unei politici externe și de apărare la nivel național. Deși cooperarea franco-britanică se sprijină pe mult mai mult decât valorile comune specifice lumii occidentale, acest lucru nu presupune o politică externă comună sau o viziune coerentă asupra apărării europene.

Relația dintre cooperarea franco-britanică și mecanismele instituite la nivelul UE în domeniul apărării și securității, în speță Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC), este neclară și greu de definit în acest moment. În plan normativ, această cooperare nu are nicio legătură cu construcția europeană. Totuși, semnarea acordului franco-britanic nu poate trece neobservată în planul preocupărilor

statelor europene pentru întărirea capacităților de apărare, constituind astfel, în mod intrinsec, un posibil reper. Deși colaborarea multi-națională a condus la finalizarea cu succes a unor programe majore de înzestrare în anumite perioade de timp, totuși colaborarea în domeniul sprijinului, instruirii și dezvoltării conceptelor doctrinare, necesară pentru generarea unor capacități particulare, a fost sporadică și conjuncturală. Statele pot dispune de același tip de echipamente militare, dar dacă fac apel la doctrine, cerințe sau pregătire diferite, ele nu vor obține, în mod necesar, aceleași capacități sau același nivel de interoperabilitate al forțelor.

Dintr-un anumit punct de vedere, cooperarea franco-britanică ar putea furniza o foaie de parcurs pentru o cooperare europeană mai eficientă în domeniul apărării, bazată pe o planificare aprofundată a capacităților și acceptarea unei interdependențe mutuale. Aceasta deoarece, sub toate aspectele sale, acordul franco-britanic se constituie într-un model teoretic și practic al cooperării aprofundate în domeniul apărării. Este de presupus că o cooperare bilaterală între parteneri cu anumite afinități ar trebui să fie mai eficientă decât o abordare multilaterală. Totuși, Londra și Parisul sunt conștiente că nicio altă cooperare între statele europene nu ar putea ajunge la nivelul cantitativ și calitativ al relației stabilite între cele două state.

Într-un alt registru, cooperarea franco-britanică ar putea crea o diviziune în rândul statelor europene, în măsura în care unele dintre ele ar putea percepe această relație bilaterală ca fiind una exclusivistă și puțin orientată către problematica europeană a securității. Oricum, este în interesul Franței și al Marii Britanii de a rămâne angajate la nivelul instituțional al UE, fie și numai pentru a influența deciziile viitoare cu privire la vecinătatea apropiată a UE. Anumiți oficiali francezi au admis, totuși, că prezentul impune dezvoltarea de noi capacități și, dacă acest lucru nu se poate derula de o manieră colectivă la nivelul Europei, atunci Franța trebuie să caute alte soluții.

Franța și Marea Britanie par, de altfel, a avea sentimentul că, la nivelul UE, între retorică și fapte există o diferență mare pe linia implementării și dezvoltării PSAC. Acest lucru a condus la o anumită dezamăgire printre

oficialii francezi și englezi cu privire la posibilitatea obținerii unui progres real în domeniul capacităților militare europene. Britanicii sunt convinși de necesitatea unei mai bune optimizări a apărării europene și a unei abordări mai pragmatice din partea UE pe acest domeniu, dar sunt, în același timp, sceptici că acestea se pot obține într-un cadru multilateral. În asemenea condiții, cooperarea bilaterală franco-britanică apare, mai degrabă, ca rezultat al eșecului abordării multilaterale a cooperării europene în materie de apărare.

Cooperarea franco-britanică, ca pol de atracție pentru alte state, poate reprezenta începutul unei cooperări planificate europene. Într-o asemenea situație, poziția Germaniei este determinantă pentru transformarea cadrului de cooperare dintr-unul bilateral într-unul multilateral, eventual cu revigorarea PSAC. Germania dispune de cea mai mare economie în rândul statelor UE, cu o puternică industrie de apărare. Totuși, germanii rămân rezervați în a-și angaja forțele în tipurile de misiuni în care Franța și Marea Britanie sunt implicate în mod frecvent. Germania practică o politică aparte și în domeniul exporturilor pentru apărare. În paralel, Germania pare a fi preocupată de implementarea unui proces amplu de transformare a forțelor armate⁷, proces care, cu siguranță, va afecta nivelul, conținutul și intensitatea cooperării germane în oricare din cadrele amintite anterior. Nu în ultimul rând, Germania a emis deja semnale cu privire la intențiile sale de reorientare către colaborarea în alte formate, cu state precum Suedia sau Polonia. În plus, extinderea cadrului de cooperare la alte state care nu beneficiază de similitudinile specifice tandemului franco-britanic, ar putea translația relația din una structurată către una de oportunitate, de durată scurtă, cu obiective tactice, pentru depășirea constrângerilor bugetare de moment.

Parteneriatul franco-britanic, așa cum este acesta preconizat prin cele două acorduri, va furniza altor state o serie de lecții învățate și chiar cadre de lucru deja testate. Este vorba de experiențe și informații rezultate din cooperarea aprofundată în domenii noi, inclusiv stabilirea unor mecanisme de supraveghere la nivel politic. Însă, și aici există o serie de limitări

legate de particularitățile relației speciale dintre cele două state.

Nu în ultimul rând, presupunând că Franța și Marea Britanie doresc extinderea cooperării cu alte state, apare întrebarea privind rolul actualelor instituții ale UE și NATO într-un asemenea cadru. Chiar și în actualul cadru de funcționare a PSAC, britanicii consideră că Agenția Europeană pentru Apărare constituie o duplicare a unor activități care pot fi administrate de NATO prin Comandamentul Aliat pentru Transformare. De altfel, este posibil ca parteneriatul franco-britanic să conducă la o reducere a cooperării statelor UE în cadrul Agenției, în contextul în care participarea Franței pe această linie s-ar putea restrânge.

În ceea ce privește Cooperarea Structurată Permanentă, prevăzută în Tratatul de la Lisabona din 2009, este de remarcat faptul că multe aspecte legate de această posibilitate rămân neclare. De exemplu, nu sunt stabilite criteriile de participare a statelor la o astfel de cooperare, nu se precizează dacă cooperarea într-un astfel de cadru este exclusivă sau presupune participarea, sub o formă sau alta, a tuturor statelor UE, dar nici nu se specifică dacă pot fi instituite una sau mai multe astfel de cooperări. Ori, față de acest mecanism, Franța și Marea Britanie consideră că parteneriatul lor bilateral, în funcție de rezultatele ce vor fi obținute, va potența o eventuală viitoare colaborare în cadrul acestui mecanism.

Concluzii

Decizia autorităților de la Paris și Londra de a crea un nou cadru de cooperare militară bilaterală aprofundată are la bază mai multe rațiuni, specifice actualei conjuncturi internaționale. Franța și Marea Britanie nu mai pot aspira, fiecare pe cont propriu, la o influență globală reală. Reducerea influenței celor două state, foste imperii, pe scena politicii internaționale a fost accentuată, în ultima perioadă de diminuările bugetare cu care se confruntă guvernele de la Londra și Paris, precum și de instabilitatea în creștere manifestată în Orientul Mijlociu și Nordul Africii. La acestea se adaugă tendința de creștere continuă a costurilor necesare pentru accesul la cele mai înalte tehnologii specifice industriei de apărare.

Noul parteneriat franco-britanic nu și-a propus să relanseze ori să revigoreze agenda europeană stabilită de francezi și britanici la summit-ul de la Saint Malo. Mai degrabă eșecul implementării acesteia a condus la reorientarea Franței și Marii Britanii către un nou cadru de cooperare, a cărui finalitate este dificil de anticipat în acest moment.

Franța și Marea Britanie au negat orice legătură între cooperarea franco-britanică și o eventuală cooperare la nivelul apărării europene, care desigur ar presupune, în mod obligatoriu, instituții și mecanisme specifice comunitare. Totuși, se poate observa faptul că documentele semnate reflectă, într-o anumită manieră, spiritul cooperării structurate permanente în domeniul apărării, prevăzută în Tratatul de la Lisabona.

Termenii generali de formulare a celor două tratate franco-britanice, în special privind cooperarea în domeniul tehnologiilor nucleare, precum și intențiile cu privire la utilizarea în comun a grupării de portavioane vor constitui adevărate încercări, pe termen mediu și lung, față de îndeplinirea obiectivelor stabilite. Fără a putea anticipa rezultatele punerii în practică a acordului franco-britanic sau modul în care acesta va fi efectiv implementat, putem totuși concluziona că la nivel european există speranțe reduse că acesta va aduce un plus Politicii de Securitate și Apărare Comună. Așa cum au lăsat să se înțeleagă unii lideri politici sau militari francezi, cooperarea bilaterală este considerată forma fundamentală de cooperare, cel puțin pentru perioada pe care o traversăm.

¹ În perioada 1966 - 2009.

² Principalele similitudini legate de forțele armate privesc mărimea efectivelor, volumul și structura bugetului destinat apărării, precum și nivelul de ambiție pe linia capacităților operaționale, în special a capabilităților expediționare.

³ „Tratatul bilateral în domeniul apărării și securității” și „Tratatul bilateral în domeniul nuclear”.

⁴ La data de 25.08.2010, președintele francez, Nicolas Sarkozy, a declarat că Parisul este pregătit pentru intensificarea cooperării cu Marea Britanie și se așteaptă ca și aceasta să dea curs unui astfel de demers. El a afirmat că Franța este dispusă să se angajeze în proiecte concrete de cooperare militară cu Marea Britanie în domeniile descurajării nucleare și cel naval.

⁵ Marea Britanie intenționează să reducă bugetul apărării cu 8% pentru următorii 4 ani, în condițiile în care deja o mare parte a resurselor financiare sunt destinate finanțării programelor antamate în anii precedenți.

⁶ Într-unul din discursurile sale, președintele francez, N. Sarkozy aprecia că „Europa nu-și mai poate permite luxul susținerii a 5 programe de rachete sol-aer, 3 programe de dezvoltare de avioane de luptă, 6 programe pentru submarine de atac și 20 programe de dezvoltare de autovehicule blindate”.

⁷ Transformarea forțelor armate va include, foarte probabil, reducerea finanțării proiectelor de apărare și securitate, inclusiv reducerea efectivelor și suspendarea serviciului militar obligatoriu.

BALCANII DE VEST – PERSPECTIVE DE INTEGRARE EUROPEANĂ ȘI EURO-ATLANTICĂ

Stelian TEODORESCU*

În contextul sfârșitului Războiului Rece și al unei noi viziuni politice determinate și de fenomenul globalizării, începutul anilor '90 a consacrat sintagma „integrare euro-atlantică”. Integrarea propriu-zisă a statelor aspirante urmărea un proces foarte clar care presupunea, mai întâi de toate, aderarea la NATO, organizația politico-militară furnizoare de securitate la nivel local și regional, și după aceea la Uniunea Europeană/UE, organism care urma astfel să extindă în spațiile stabilizate, din punct de vedere militar și al securității, o formulă instituțională de cooperare în plan politic și economic ce opera deja cu succes în spațiul comunitar.

Și conceptul de „state în tranziție” a intrat în limbajul politic internațional în aceeași perioadă și este frecvent utilizat cu referire și la statele din Balcanii de Vest. Transformările intervenite în anii '90 în plan regional și internațional au adus modificări substanțiale contextului geopolitic, fapt care a impus și mai mult definirea conceptului de „state în tranziție”, atât la nivel național, cât și la nivel internațional (adaptarea termenilor „națiune” și „stat” la noile evoluții generate de fenomenul globalizării, consolidarea democrației, conviețuirea multi-etnică, multi-culturală și multi-religioasă, cooperarea regională și inter-regională).

Cum era și firesc, acest proces a inclus și regiunea Balcanilor de Vest (Croatia, Albania, Serbia inclusiv Kosovo, Macedonia, Muntenegru, Bosnia și Herțegovina/BIH) care, din punct de vedere istoric, cultural și religios, aparține Europei și care, împreună cu Bulgaria, Grecia și Turcia europeană, poate fi definită ca extensia sudică (sud-estică) a Europei Centrale. Conflictele interetnice și diferențele de opinie ce s-au acutizat între culturile și religiile din această

regiune au indus foarte rapid comunității internaționale percepția instabilității. Acest fapt a influențat negativ procesul de integrare europeană și euro-atlantică a statelor din regiune, actuala situație necesitând, mai mult ca oricând, abandonarea disputelor interetnice, maturizarea elitelor politice, consolidarea economiei de piață și consolidarea regulilor statului de drept.

În acest context, am putea spune că statele din spațiul Balcanilor de Vest se află în diverse stadii ale procesului de integrare europeană și euro-atlantică: integrarea *politică* - spre democrație și statul de drept, consolidarea societății civile; integrarea *economică* - spre economia de piață funcțională; integrarea *geostrategică* - către noi sisteme de alianțe politice sau politico-militare.

Pe parcursul ultimului deceniu, Balcanii de Vest au făcut progrese substanțiale în direcția stabilității și cooperării regionale. Cu toate acestea, o serie de probleme, care sunt generate de conflictele din regiune, rămân deschise și afectează atât funcționarea internă a statelor, cât și relațiile dintre ele. Progresele înregistrate în cadrul procesului de reconciliere este un element-cheie pentru stabilitatea din Balcanii de Vest, mai ales în noul context regional generat de avizul consultativ al Curții Internaționale de Justiție de la Haga/CIJ cu privire la legalitatea independenței Kosovo.

În urma adoptării proiectului comun de Rezoluție înaintat Adunării Generale a ONU /09.09.2010, UE și-a declarat disponibilitatea să medieze un proces de dialog între Priștina și Belgrad, cu scopul de a promova cooperarea și realizarea de progrese pe calea integrării în structurile europene. Progresele în procesul de reconciliere sunt esențiale pentru BIH și Kosovo, mai ales pentru funcționarea statului, respectarea și protecția minorităților etnice și întoarcerea refugiaților.

Pentru Balcanii de Vest este, de asemenea, crucială abordarea problemelor comune cu care

---

*Stelian TEODORESCU este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

se confruntă statele din regiune, cum ar fi grupările extremiste, naționaliste și religioase, activitățile de crimă organizată, gestionarea frontierelor, schimbările climatice sau poluarea mediului. Nu în ultimul rând, cooperarea regională este esențială pentru a face progrese pe agenda de integrare în structurile europene și euro-atlantice în domenii precum securitatea cetățenilor, energie sau transport.

Procesul de integrare a Balcanilor de Vest în structurile europene a câștigat un nou impuls după adoptarea rapoartelor cu privire la progresele realizate de statele din această regiune, în toamna anului 2010. În pofida multor altor provocări cu care se confruntă UE, intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona asigură *statele candidate*, cât și cele *potențial candidate* că UE poate continua programul de extindere. Experiența liberalizării vizelor pentru Balcanii de Vest demonstrează cât de multe lucruri pot fi realizate prin combinarea condiționalizării riguroase cu obținerea de avantaje specifice, legate de progresele realizate în procesul de integrare (acest fapt subliniind, de asemenea, importanța eforturilor continue depuse de către guvernele statelor în cauză).

Albania, Bosnia și Herțegovina, Macedonia, Muntenegru și Serbia au mai făcut un pas spre UE odată cu liberalizarea vizelor pentru cetățenii acestor țări. Acest progres este o dovadă elocventă a eforturilor depuse pentru îndeplinirea condițiilor necesare integrării, fapt care face să devină din ce în ce mai importantă noua paradigmă a Balcanilor de Vest: *stabilizare prin reconciliere, consolidare democratică și integrare în comunitatea euro-atlantică*.

În contextul în care Procesul de Stabilizare și Asociere (PSA)¹ constituie viziunea cadru a UE pentru țările din Balcanii de Vest, pe toată perioada până la aderare, este foarte vizibil că țările din acest spațiu se află în diferite stadii ale procesului de integrare în structurile europene și euro-atlantice. Toate aceste state au perspectiva unei viitoare integrări în UE, un obiectiv susținut de Consiliul European de la Feira, din iunie 2000, și confirmat de Consiliul European de la Salonic, din iunie 2003, toate angajamentele precedente fiind reconfirmate, în mod ferm, de Consiliul European din iunie 2005. Mai mult, în ianuarie 2006, Comisia Europeană a adoptat un

comunicat cu privire la „Balcanii de Vest pe calea spre UE: consolidarea stabilității și creșterea prosperității”, în acest context fiind evaluate progresele realizate după summit-ul de la Salonic și stabilindu-se măsuri concrete

pentru consolidarea politicii UE pentru Balcanii de Vest și a instrumentelor necesare pentru punerea în practică a acesteia.

Croația, cea mai avansată țară din regiunea Balcanilor de Vest în cadrul procesului de integrare, a aderat la programul NATO Parteneriatul pentru Pace (PfP) în anul 2000. În mai 2002, țara a primit invitația de a accede în cadrul Planului de Acțiune pentru Aderarea la NATO (MAP), iar cu ocazia summit-ului Alianței de la București (2008), Croația a primit invitația oficială de aderare la acest organism internațional. La 1 aprilie 2009, Croația a devenit membru cu drepturi depline al NATO.

Aderarea la UE a fost considerată mult timp un fel de misiune națională pentru Croația, dorința de aderare la structurile europene fiind un factor important care a contribuit la realizarea unor progrese superioare față de cele înregistrate de celelalte state din regiune. Din iunie 2004, Consiliul European i-a acordat Croației statutul de țară candidată, negocierile de aderare fiind deschise în octombrie 2005. Acordul de stabilizare și de asociere/ASA între Croația și UE a fost semnat în octombrie 2001 și a intrat în vigoare în februarie 2005. Negocierile de aderare la Uniune au început în octombrie 2005, acest stat înregistrând progrese semnificative în domeniul relațiilor externe, securității și apărării (statul croat participând la mai multe misiuni militare și civile).

Încheierea negocierilor pe capitole și apropiata aderare croată au condus, inevitabil, la consolidarea procesului politic și îmbunătățirea

procesului decizional la nivel instituțional, aspect care se poate dovedi foarte important în perspectiva accesării fondurilor europene. Anunțul Comisiei Europene (CE) privitor la finalizarea discuțiilor de aderare cu Croația și recomandarea sa ca țara să intre în UE în iulie 2013 a transmis un semnal pozitiv celorlalte țări din regiune.

drepturilor omului și modernizarea legislației în domeniul protecției minorităților. Fără un consens al tuturor forțelor politice în direcția reformelor, aderarea acestui stat la structurile europene poate avea de suferit.

La nivelul UE, continuă să fie monitorizate progresele reformelor necesare în cadrul instituțional al Acordului de Stabilizare și

Albania a aderat la Consiliul Nord Atlantic de Cooperare în anul 1992 și a devenit membru al Parteneriatului pentru Pace (PfP) în 1994. Acest stat a primit invitația de aderare la Planul de Acțiune pentru Aderarea la NATO (MAP) în anul 1999, iar invitația oficială de aderare la NATO i-a fost înaintată cu prilejul summit-ului de la București (2008). Împreună cu Croația, la data de 1 aprilie 2009 a devenit stat membru al Alianței.

Acordul de stabilizare și de asociere între UE și Albania a intrat în vigoare în aprilie 2009. Oficialitățile de la Tirana au înaintat cererea de aderare la UE în aceeași lună, dar calitatea de candidat oficial nu a fost acordată încă. Statul albanez este încurajat să-și continue angajamentul constructiv în cooperarea regională și în procesul de consolidare a relațiilor bilaterale cu țările vecine (în acest context, respectarea termenelor-limită pentru îndeplinirea angajamentelor are o importanță din ce în ce mai mare).

În plus, țara este puternic încurajată să continue consolidarea capacității sale administrative, fiind necesar ca Albania să aloce resurse adecvate pentru a garanta funcționarea eficientă a instituțiilor sale în domeniul

Asociere, următoarele rapoarte urmând a se concentra, în special, pe evaluarea punerii în aplicare a priorităților-cheie care trebuie abordate pentru deschiderea negocierilor de aderare cu UE.

Pentru **Serbia**, nenumăratele conflicte politice și armate din anii '90, care au constituit un factor determinant în crearea unei blocaje economice prelungite, au condus la blocarea statului sârb în ceea ce privește demararea procesului de integrare în structurile euro-atlantice. Cu toate că Serbia a aderat la programul NATO Parteneriatul pentru Pace (PfP) în 2006, integrarea în NATO nu este o temă de discuție în actualul context generat de poziția de neutralitate, adoptată de Parlamentul de la Belgrad. În prezent, statutul Serbiei în cadrul relațiilor bilaterale cu UE și NATO este mult mai bun, dar „dosarul Kosovo” continuă să rămână un impediment important în accelerarea procesului de integrare.

Serbia este un candidat potențial pentru aderarea la UE. Autoritățile de la Belgrad au semnat (aprilie 2008) un Acord de Stabilizare și Asociere cu UE, precum și un acord interimar privind activitățile de comerț cu UE, care a intrat în vigoare la 01.02.2010. După

liberalizarea vizelor pentru cetățenii sârbi (decembrie 2009), la data de 22.12.2009, președintele și premierul sârb au înaintat cererea de aderare la UE, subliniindu-se că solicitarea reflectă consensul social cu privire la orientarea europeană a țării lor și aspirația de aderare la UE. La 14.06.2010, în cadrul Consiliului Afacerilor Externe, miniștrii de externe ai statelor membre UE au convenit să înainteze Acordul de Stabilizare și Asociere parlamentelor lor în vederea ratificării și au luat notă de faptul că Serbia a aplicat pentru aderarea la UE.

Este semnificativ de subliniat că Serbia a continuat să participe activ la inițiative regionale, autoritățile de la Belgrad dovedind că statul sârb este un participant activ la pregătirile proiectului european „Strategia Dunării”. Pași importanți a realizat Serbia și în relațiile sale bilaterale cu alte țări candidate la extindere, în special cu Croația și BIH. De asemenea, a continuat să aibă relații bune cu țările vecine care sunt membre ale UE sau NATO. Progrese au fost consemnate și în lupta împotriva crimei organizate, intensificându-se cooperarea între agențiile sârbe de profil în interiorul țării, dar și cu alte agenții la nivel regional și internațional.

În acest context, după arestarea ultimilor acuzați de crime de război (Ratko Mladic și Goran Hadzic) și încheierea cooperării cu Tribunalul Penal Internațional pentru Fosta Iugoslavie (TPII), autoritățile de la Belgrad speră să primească, până la sfârșitul acestui an, statutul de stat candidat la integrarea în UE. Cu siguranță că îndeplinirea acestor deziderate ale Serbiei vor depinde, într-o mare măsură, de rolul constructiv pe care îl va demonstra în cadrul negocierilor cu autoritățile kosovare de la Priștina, mediate de UE, precum și de disponibilitatea de care va da dovadă pentru normalizarea relațiilor cu Kosovo.

În ultima perioadă, oficialitățile sârbe și-au intensificat acțiunile de stabilire și consolidare a încrederii reciproce cu autoritățile europene de la Bruxelles și de sporire a reputației internaționale a armatei și poliției sârbe prin semnarea a două acorduri importante, unul privitor la schimbul de informații clasificate (26.05.2011), iar celălalt referitor la

participarea Serbiei la misiunile UE de management al crizelor (08.06.2011). Deși aceste acorduri nu fac parte din agenda Serbiei pe drumul către aderarea la UE, prin semnarea celor două documente Belgradul dorește să se prezinte ca un partener de încredere și capabil de a participa la misiunile internaționale de menținere a păcii, obiectivul principal fiind demonstrarea, la nivel internațional, a capacității Serbiei de a se manifesta mai degrabă ca un „exportator de securitate”. Cu toate acestea, nu toate formațiunile politice sârbe salută această abordare pragmatică a actualei coaliții aflate la guvernare la Belgrad cu privire la procesul de apropiere a Serbiei de UE. În acest sens, este semnificativă poziția unuia din principalele partide de opoziție, Partidul Democrat din Serbia/DSS, care propune, în contextul proclamatei neutralități militare, ca Serbia să participe doar la misiuni sub egida ONU.

În contextul configurării, din ce în ce mai mult, a unui efort comun al statelor din Balcanii de Vest de a se sprijini reciproc în cadrul procesului de integrare euro-atlantică, o posibilă stagnare a integrării europene a Serbiei ar putea avea consecințe negative pentru regiune.

Independența **Macedoniei** față de fosta Iugoslavie a fost stabilită prin referendum în anul 1991, această republică nefiind implicată în conflictele armate de la începutul anilor '90, din celelalte republici componente ale fostei Republici Federative Iugoslavia. Totuși, trebuie subliniat că, pentru a evita conflictele armate, au fost acceptate câteva schimbări minore în ceea ce privește frontiera de stat și, chiar și așa, în pofida tuturor acestor precauții, stabilitatea Macedoniei a fost pusă în pericol de războiul din Kosovo din 1999, când aproximativ 360.000 de kosovari albanezi s-au refugiat pe teritoriul său.

În anul 1995, Macedonia a intrat în programul NATO Parteneriatul pentru Pace (PfP) și, apoi, a primit invitația în cadrul Planului de Acțiune pentru Aderarea la NATO (MAP) în anul 1999. Cu toate acestea, Macedonia nu a fost invitată să adere la Alianță, cu ocazia summit-ului NATO de la București, din anul 2008, din cauza diferendului cu Grecia pe tema numelui constituțional al statului macedonean.

Acordul de Stabilizare și Asociere între UE și Macedonia/ASA a fost semnat în aprilie 2001 și a intrat în vigoare în aprilie 2004. Statutul de țară candidată la integrare în UE a fost obținut în decembrie 2005, iar în octombrie 2009, la nivelul UE, a fost emisă recomandarea privind începerea negocierilor și trecerea la faza a doua de punere în aplicare a prevederilor ASA. În urma progreselor realizate, începând cu 01.01.2010 au fost liberalizate vizele pentru cetățenii macedoneni în spațiul Schengen. Cu toate acestea, autoritățile macedonene nu au primit din partea UE o dată fixă de începere a

În ceea ce privește chestiunile regionale și obligațiile internaționale, Macedonia a menținut o cooperare deplină cu Tribunalul Penal Internațional pentru Fosta Iugoslavie și a continuat să participe activ la inițiativele de cooperare regională. Statul macedonean este un partener activ în regiune și relațiile sale bilaterale cu vecinii sunt, în general, bune, un exemplu elocvent în acest sens fiind finalizarea procesului de demarcare a frontierei cu Kosovo.

Prin declarația de independență din iunie 2006, ca rezultat al referendumului din 21.05.2006, **Munte-negru** a devenit cel de-al

discuțiilor de aderare, cel mai mare (și încă insurmontabil) obstacol din calea integrării euro-atlantice a Macedoniei dovedindu-se a fi îndelungata dispută cu Grecia. Relațiile cu statul elen continuă să fie afectate negativ de diferendul cu privire la numele constituțional al Macedoniei. Autoritățile de la Skopje sunt angajate în negocieri cu autoritățile de la Atena, sub auspiciile ONU, pentru soluționarea diferendului menționat, fără a se ajunge însă la rezultate concrete. Menținerea relațiilor de bună vecinătate, inclusiv o soluție negociată și reciproc acceptabilă privitoare la chestiunea numelui constituțional al Macedoniei, rămâne esențială.

Acordul cadru de la Ohrid (2008) rămâne un element esențial pentru implementarea democrației și statului de drept în Macedonia. S-au înregistrat unele progrese privind punerea în aplicare a prevederilor acestui document, dar se dovedesc a fi necesare eforturi suplimentare pentru îndeplinirea obiectivelor acordului care asigură punerea sa în aplicare în mod integral.

192-lea stat membru al ONU. Actualmente, Munte-negru se află în plin proces de implementare a reformelor, noul guvern de la Podgorica stabilindu-și ca principal obiectiv aderarea la UE și NATO. Muntenegrenii fac dovada unei voințe semnificative de integrare, adoptând moneda europeană ca monedă națională și punând în practică un amplu program de dezvoltare, care vizează atragerea de investitori străini, dezvoltarea infrastructurii, implicit, crearea de noi locuri de muncă și ridicarea standardului de viață al cetățenilor.

În decembrie 2006, Republica Munte-negru a intrat în programul NATO Parteneriatul pentru Pace (PfP), iar în aprilie 2008 a fost integrată în etapa dialogului intensificat. Statul muntenegrean a fost invitat să adere la Planul de Acțiune pentru Aderarea la NATO (MAP) în decembrie 2009. În ceea ce privește cooperarea cu organizațiile internaționale, Munte-negru este membru al ONU, Consiliului Europei, OSCE și al altor organizații și acorduri internaționale.

În iunie 2006, UE a decis să stabilească relații cu Muntenegru ca stat suveran și independent, iar toate statele membre ale UE au recunoscut independența acestui stat. În octombrie 2007 a fost semnat Acordul de Stabilizare și Asociere/ASA între UE și Muntenegru, acord care a intrat în vigoare în mai 2010, după ratificarea sa de către ambele părți. În cadrul procesului de gestionare a crizelor civile și militare în plan internațional, Muntenegru participă la o serie de operațiuni de menținere a păcii. Până în prezent, autoritățile de la Podgorica nu au primit o dată de începere a discuțiilor de aderare la Uniunea Europeană.

Bosnia și Herțegovina/BIH și-a câștigat independența în urma unor confruntări armate și, în conformitate cu Acordul de la Dayton, continuă să fie administrată de un Înalt Reprezentant al comunității internaționale/OHR, dar și de un Reprezentant Special al UE/EUSR, numirea acestuia și separarea atribuțiilor sale față de cele ale OHR demonstrând interesul UE de a-și întări rolul în BIH, stat unde actualele prevederi constituționale au generat un cadru instituțional și juridic foarte complex.

Având în vedere că economia și infrastructura țării au fost practic *măturate* în timpul conflictelor armate din anii '90, se poate aprecia că, după o perioadă grea dedicată recuperării pierderilor, Bosnia și Herțegovina continuă să traverseze o perioadă de tranziție.

Bosnia și Herțegovina s-a alăturat programului NATO Parteneriatul pentru Pace (PfP) în decembrie 2006, în aprilie 2008 a trecut la etapa dialogului intensificat, iar în aprilie 2010 a primit invitația formală de aderare la Planul de Acțiune pentru Aderarea la NATO (MAP), însă cu anumite condiții. În contextul în care autoritățile de la Sarajevo nu au îndeplinit condițiile impuse, accesarea în MAP nu s-a materializat nici până în prezent.

Acest stat este un candidat potențial pentru integrarea în structurile europene și euro-atlantice. Acordul de Stabilizare și Asociere între BIH și UE a fost semnat în iunie 2008. Cu toate acestea, progresul reformelor legate de apropierea de UE și NATO au fost limitate. Lipsa unei viziuni comune a liderilor politici bosniaci cu privire la procesul de reforme constituie principalul factor care blochează progresul pe calea aderării la NATO și UE. În

pofida lipsei consensului între principalele trei etnii constitutive ale statului bosniac cu privire, în special, la procesul de reformă constituțională, realizarea de progrese în îndeplinirea condițiilor care au fost stabilite pentru închiderea Oficiului Înaltului Reprezentant (OHR) și preluarea tuturor atribuțiilor de către EUSR rămâne esențială pentru viitorul euroatlantic al BIH.

Bosnia și Herțegovina a realizat unele progrese limitate în abordarea problemelor legate de statul de drept, mai ales în domenii precum gestionarea frontierelor și a politicii de migrație. În cadrul dialogului cu UE privind liberalizarea vizelor, BIH a realizat progrese importante în cadrul foii de parcurs și, ca urmare a acestui fapt, propunerea privind liberalizarea regimului de vize pentru cetățenii bosniaci a fost adoptată de Parlamentul European, la 07.10.2010, și de Consiliul European la 08.11.2010, după îndeplinirea cu succes a cerințelor restante. Această măsură a intrat în vigoare pentru cetățenii bosniaci la data de 15.12.2010, odată cu cea de liberalizare a vizelor pentru cetățenii albanezi.

UE a continuat să desfășoare resurse considerabile în Bosnia și Herțegovina în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC). În acest context, fragmentarea forțelor de poliție din BIH la nivelul entităților continuă să submineze eficiența, rezultatele, cooperarea și schimbul de informații, lupta împotriva criminalității organizate rămânând ineficientă din cauza lipsei unui cadru instituțional coerent. Criminalitatea organizată rămâne o problemă serioasă de preocupare care afectează statul de drept și mediul de afaceri din BIH. Unele progrese au fost realizate în lupta împotriva traficului de ființe umane, dar sunt așteptate eforturi suplimentare în ceea ce privește sprijinul acordat victimelor și protecției martorilor.

În noiembrie 2010, Consiliul de Securitate al ONU a autorizat prelungirea mandatului EUFOR, pentru încă un an, prin adoptarea Rezoluției 1948, operațiunea militară EUFOR / ALTHEA contribuind la menținerea unui mediu de siguranță și securitate în țară. În același mediu de securitate din BIH se desfășoară și mandatul Misiunii Poliției UE (MPUE), misiune care se concentrează pe lupta împotriva crimei

organizate și corupției, cât și pe monitorizarea, evaluarea și punerea în aplicare a reformei poliției. Acest statut al BIH, de stat aflat sub supraveghere internațională, și blocajul politic în procesul de formare a guvernului la nivel central, care persistă după alegerile generale din 03.10.2010, sunt unele din principalele elemente care împiedică realizarea de progrese importante în procesul de apropiere de structurile UE și NATO.

Kosovo este o entitate care a făcut parte din fosta Iugoslavie și care are un statut încă neclarificat integral după declararea în mod unilateral a independenței, pe data de 17.02.2008. În iulie 2010, Curtea Internațională de Justiție de la Haga (CIJ) a emis un aviz consultativ, care a concluzionat că declarația de independență a Kosovo nu a încălcat dreptul internațional, iar în septembrie 2010, Adunarea Generală a ONU a adoptat o rezoluție comună depusă de către Serbia și co-sponsorizată de către statele membre ale UE. În acest mod, s-au pus bazele unui nou dialog între autoritățile sârbe de la Belgrad și cele kosovare de la Priștina, care a avut mai multe runde de negocieri până în prezent, fără a se înregistra însă rezultate notabile, care să influențeze pozitiv evoluția dosarului Kosovo.

În acest context, oficialitățile de la Priștina continuă să beneficieze de Instrumentele de Asistență pentru Pre-aderare (IPA), asistența macrofinanciară, Instrumentele pentru stabilitate (IFS) și de alte surse de finanțare. Kosovo participă în cadrul programelor IPA, inclusiv într-un pachet de răspuns la crize, dezvoltat în 2008 și complet operațional din anul 2010. Programele Consiliului Europei continuă să susțină statul de drept, reforma administrației publice, a comunităților, cultura, tineretul și problemele socio-economice, inclusiv comerțul, dezvoltarea regională, educația, ocuparea forței de muncă și agricultura. Pe de altă parte, capacitățile administrației publice kosovare rămân însă reduse, iar sistemul judiciar nu funcționează eficient, statul de drept rămânând o problemă serioasă pentru autoritățile de la Priștina.

Progresele înregistrate de țările din regiunea Balcanilor de Vest care sunt angrenate în procesul de integrare în structurile europene și euro-atlantice depind, în mare măsură, de

eforturile autorităților acestor state pentru implementarea reformelor solicitate de UE și NATO. În același timp, aceste progrese depind și de eforturile comunității internaționale, un exemplu elocvent fiind cel al Grupului de la Vișegrad/V4 (Cehia, Ungaria, Polonia și Slovacia). Statele membre ale acestui grup și-au exprimat sprijinul pentru intrarea integrală și rapidă în vigoare a Acordului de Stabilizare și Asociere dintre UE și Serbia. În egală măsură, acest grup de state a subliniat importanța procesului de reformă constituțională din Bosnia și Herțegovina, reafirmând, în același timp, că acest stat are perspective europene doar ca întreg.

Luând în considerare provocările politicii de vecinătate a UE, dar și realizările statelor din Balcanii de Vest în procesul integrării euro-atlantice de până în prezent, se poate aprecia că prognozele pentru această regiune, pe termen mediu și lung, cu siguranță vor fi legate de procesul de reconciliere și stabilizare regională, acest proces fiind în strânsă corelație cu suportul economic pe care îl va acorda UE regiunii pentru stabilizare.

Analizând și politica externă a **Turciei** în ultimele decenii, putem surprinde aspecte extrem de interesante, impuse de o logică pragmatică, apărută în momente deosebite atât în plan internațional, cât și regional. Poziția de membru NATO și cea de aspirantă la UE aveau să schimbe opțiunile în ce privește politica externă a Turciei după 1989, când liderii au înțeles că globalizarea este ireversibilă, iar Turcia nu are decât o direcție: deschiderea economică. Acest context a impus construirea unei noi strategii de politică externă, într-un spațiu marcat de criza economico – financiară, dar și de tensiunile interetnice și diferențele de opinie dintre culturile și religiile existente în regiunea Balcanilor de Vest.

În ce privește elaborarea unei noi doctrine de politică externă, un rol deloc de neglijat l-au avut tendințele geopolitice din regiune, care au configurat o nouă hartă politico-militară, în care Turcia a reușit să propună o matrice de politică externă destinată regiunilor apropiate. Schimbarea a fost posibilă în condițiile în care Ankara și-a dat seama că accederea la o poziție de lider regional poate favoriza declanșarea unui proces de construire a unei strategii de „putere pivot” în zonă.

Cel mai elocvent exemplu în acest sens este faptul că Turcia a început să joace rolul de mediator în conflictele din Balcanii de Vest, acest rol fiind definit de dorința de a stinge potențiale conflicte și de a construi sisteme de cooperare puternice, inclusiv în domeniul economic, care să sprijine integrarea în structurile euro-atlantice a întregii regiuni.

În viziunea turcă de construire a poziției de lider regional, factorul economic ocupă un loc de primă importanță, de care Turcia a început să țină cont în mod evident în acțiunile sale din Balcanii de Vest. În acest sens, este edificator Forumul de Afaceri Sarajevo 2011, organizat în capitala bosniacă la începutul lunii aprilie a.c. de Banca Internațională Bosna și Banca Islamică de Dezvoltare, în scopul conectării investitorilor din întreaga lume cu antreprenori din BIH și regiune. Printre țările prezente au fost Turcia, Kuweit, Arabia Saudită și SUA.

În acest context, obiectivele diplomatice turce în regiunea Balcanilor de Vest sunt *„consolidarea legăturilor economice, depășirea diferențelor și realizarea securității pentru toată lumea”*. Analistul german Dusan Reljic, specialist în probleme de relații internaționale și securitate, consideră că *„Turcia poate aduce mulți investitori în Balcanii de Vest, ajutând astfel la restabilirea unei poziții de frunte în zonă”, dar „în plan politic, regiunea va continua să se adreseze în primul rând SUA, Europei și Rusiei pentru sprijin, pentru integrarea în NATO și UE, întrucât acest spațiu are nevoie de suport politic și securitate energetică, aspecte ce nu pot fi oferite în prezent de Turcia”*.

Concluzionând, putem aprecia că tensiunile politice existente, proliferarea crimei organizate, șomajul ridicat și, în general, pauperizarea socială continuă să fie unii din factorii care ar putea genera instabilitate în regiunea Balcanilor de Vest. Evoluțiile în timp ale statelor din acest spațiu, angrenate în procesul de integrare europeană și euro-atlantică, au demonstrat, o dată în plus, că sprijinul financiar internațional, în mod exclusiv, nu este soluția care poate rezolva toate problemele din regiunea Balcanilor de Vest. Din această perspectivă, se pare că integrarea Balcanilor de Vest în structurile europene și euro-atlantice constituie soluția stabilizării și dezvoltării întregii regiuni.

Teoretic, anul 2011 ar fi putut fi anul pregător al micului *big bang* balcanic al extinderii europene, în perspectiva unei posibile deschideri a negocierilor de aderare în 2012, în mod simultan, cu patru țări: Macedonia, Muntenegru, Serbia și Albania.

În funcție de stadiile în care se află statele din Balcanii de Vest în procesul de integrare în structurile euroatlantice și de ritmul reformelor din aceste state, cel mai realist scenariu pentru perioada 2011-2014 pare a fi integrarea Croației în structurile europene, rezolvarea de către Macedonia a diferendului cu Grecia și primirea de către statul macedonean, alături de Muntenegru, a invitației de aderare la NATO, cât și a datei de începere a negocierilor de aderare la UE, obținerea de către Albania și Serbia a statutului de stat candidat la integrare în UE și prezentarea de către Bosnia și Herțegovina a cererii de aderare la UE.

Totuși, din acest scenariu nu poate fi exclus Kosovo, cetățenii care locuiesc în acest spațiu fiind, în prezent, singurii care nu pot călători în spațiul UE/ Schengen fără vize, fapt ce ar putea genera un puternic sentiment de izolare în rândurile populației kosovare.

În contextul în care perspectiva aderării la structurile europene și euro-atlantice pare a fi „liantul” care menține coeziunea statelor din Balcanii de Vest, se poate aprecia că o amânare pe termen nedefinit a integrării acestei regiuni în structurile europene și euroatlantice ar putea submina progresele înregistrate, până în prezent, pe calea reconcilierii, stabilizării regiunii și consolidării instituțiilor democratice.

Bibliografie

1. Comisia Europeană, *Enlargement Strategy and Progress Reports 2010*, http://ec.europa.eu/enlargement/press_corner/key_documents/reports_nov_2010_en.htm;
2. Senator prof. univ. Dumitru Oprea, „România are datoria de a ajuta activ aspirații la integrarea în UE”, declarație politică în Plenul Senatului României, 20 aprilie 2011;
3. „Prin educație vom depăși tensiunile etnice din Balcani” - Comunicat de presă, 15 aprilie 2011;
4. „Aderarea Croației la UE și economia”, SETimes.com;
5. Turcia, „putere pivot” în Balcani - Dr. Vasile Leca - Balcanii de Vest – Revistă editată de Societatea Zona Balcanilor SRL, publicație din cadrul NIRO Group;

6. Să nu uităm Balcanii de Vest - Marius Pricopi;
http://ecfr.eu/content/entry/commentary_western_balkans_the_way_out_of_the_eus_waiting_room.;
<http://ecfr.eu/page/-/documents/balkan-policy-brief.pdf>;
7. Albania are nevoie de o schimbare - Redactor: Steliu Lambru – 31 martie 2011;
8. Scenarii pe 2011 privind relația UE-Balcani - Roza vînturilor -12 ianuarie 2011;
9. Țări cu risc politic în Balcani - Alina Negruțiu - 04 aprilie 2011.

---

¹ PSA are la bază un parteneriat progresiv în care fiecare țară care avansează la o altă etapă în funcție de îndeplinirea angajamentelor asumate. Obiectivele PSA sunt: stabilitatea, trecerea rapidă la economia de piață, promovarea cooperării regionale și perspectiva integrării în UE.

STRATEGIA DE SECURITATE INTERNĂ A UNIUNII EUROPENE – UN PAS ÎNAINTE CĂTRE “FORTĂREAȚA EUROPA” SAU UN “RĂU” NECESAR?

Monica OPROIU*

Pe 22 noiembrie 2010, Comisia Europeană a adoptat documentul intitulat “Strategia de securitate internă a Uniunii Europene în acțiune: cinci pași către o Europă mai sigură”, menit să abordeze cele mai urgente amenințări la adresa securității în Europa și să ofere răspunsul la acestea sub forma a 41 de acțiuni grupate sub 5 obiective strategice. În discursul care a însoțit lansarea Strategiei, Comisarul European pentru Afaceri Interne, Cecilia Malmstrom, a arătat că

„în mod tradițional, securitatea internă a UE a fost marcată de o anumită fragmentare, concentrându-se asupra unui singur domeniu, într-un anumit moment. În prezent, adoptăm o abordare comună privind răspunsul la amenințările și provocările cu care ne vom confrunta în domeniul securității”. Ea a adăugat că “terorismul, criminalitatea organizată, transfrontalieră și cibernetică, precum și crizele și dezastrele sunt domenii în care trebuie să ne unim eforturile și să cooperăm pentru a spori securitatea cetățenilor noștri, a întreprinderilor și a societăților din întreaga UE. Această strategie evidențiază amenințările cu care ne

confruntăm și acțiunile pe care trebuie să le întreprindem pentru a putea să combatem aceste amenințări”¹.

Documentul apare ca o evoluție inovatoare a abordării securității la nivelul Uniunii din cel puțin două motive: în primul rând, datorită faptului că, până în prezent, nu a existat un document unic pentru a cuprinde și explica intențiile și direcțiile de acțiune ale Uniunii în domeniul securității interne, iar în al doilea rând deoarece constituie o strategie axată pe rezultate (*result-oriented*), cu măsuri concrete, punctuale și încadrate într-un orizont temporal clar.

Premise

Tratatul de la Amsterdam, intrat în vigoare la 1 mai 1999, prevedea ca Uniunea Europeană – instituită cu doar câțiva ani înainte prin Tratatul de la Maastricht (1992) – să fie dezvoltată ca un spațiu comun de libertate, securitate și justiție, în cadrul căruia să fie asigurată libertatea de circulație a persoanelor și pentru funcționarea căruia trebuiau luate măsuri adecvate de gestionare a granițelor externe, prevenire și combatere a infracțiunilor și politici specifice cu privire la azil și imigrație. Pentru a implementa aceste prevederi, Consiliul European a adoptat „Programul Tampere”, care a funcționat în perioada 1999-2004. El a fost urmat de „Programul Haga”, pentru intervalul 2005-2010. Cel mai recent document adoptat în acest domeniu este „Programul Stockholm”, din anul 2009, care cuprinde politici în materie de azil, imigrație, spațiu Schengen, vize, gestionarea granițelor externe ale Uniunii, combaterea terorismului și a crimei organizate, cooperarea polițienească și relațiile externe. În aprilie 2010, a fost propus un Plan de Acțiune pentru implementarea Programului Stockholm în următorii 5 ani.

În acest context, Strategia de securitate internă a UE apare drept o încercare de a

*Monica OPROIU este cercetător la Centrul pentru Prevenirea Conflictelor și Early Warning și doctorand în Științe politice la Școala Națională de Studii Politice și Administrative.

sistematiza abordările conceptuale și strategiile existente, luând în considerare, desigur, Programul Stockholm și semnalând, din această perspectivă, angajamentul ferm al Uniunii de a obține progrese în funcționarea spațiului de libertate, justiție și securitate. Instrumentul va fi, deci, Strategia, iar finalitatea o va constitui crearea unui model european de securitate care să consacre, dar și să concilieze, următoarele priorități și provocări:

- protecția și respectarea drepturilor și a libertăților de care se bucură cetățenii europeni;
- îmbunătățirea cooperării și a solidarității între statele membre ale UE;
- abordarea cauzelor insecurității, și nu doar a efectelor acesteia;
- accentuarea componentei de prevenire și anticipare;
- implicarea tuturor sectoarelor relevante pentru protecția cetățenilor (politic, economic, social);
- comunicarea politicilor de securitate către cetățeni;
- recunoașterea interdependenței dintre securitatea internă și cea externă prin promovarea unui concept de tipul „securitate globală” în relația cu state terțe/parteneri.

Acest model european de securitate trebuie să se întemeieze, desigur, pe valorile și principiile care stau la baza creării și funcționării Uniunii Europene – respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, statul de drept, democrația, dialogul, toleranța, transparența și solidaritatea. În același timp, însă, el trebuie să răspundă atât provocărilor secolului XXI (dinamism, globalizare, proliferarea amenințărilor neconvenționale, etc), cât și nevoilor cetățenilor europeni (în primul rând, siguranța lor și stabilitatea mediului în care trăiesc).

În consecință, conceptul de securitate internă poate fi înțeles ca o abordare cuprinzătoare a multiplelor sectoare din care pot proveni amenințările, specifice secolului XXI (incluzând aici și dezastrele naturale sau provocate de om), la adresa vieții, siguranței și bunăstării cetățenilor europeni (înțeleasă în sensul ei larg).

„Strategia de securitate internă a UE în acțiune” are la bază o schiță trasată în februarie 2010, în timpul președinției spaniole a Consiliului de Miniștri, intitulată „Către un

model european de securitate”. Merită menționate aici câteva elemente cuprinse în documentul inițial, propus de guvernul spaniol.

În primul rând, scopul fundamental al adoptării unui document unic în materie de securitate internă cuprinde trei dimensiuni: identificarea amenințărilor și a provocărilor comune, a căror gestionare necesită capacități dincolo de nivelul național sau regional; stabilirea politicii comune de securitate internă a Uniunii și a principiilor de la baza acesteia în mod transparent (componenta de comunicare cu cetățenii); definirea unui model european de securitate înțeles ca angajament și ca set comun de instrumente necesare pentru abordarea și gestionarea provocărilor amintite mai sus.

Acest document identifica drept principale amenințări comune următoarele²:

- **terorismul** („în orice formă” și punând accentul asupra extinderii sale la nivel global, capacitatea de recrutare prin radicalizare și propagandă pe Internet și diversitatea mijloacelor de finanțare ca elemente caracteristice de maximă îngrijorare);
- **crima organizată** (cele mai răspândite forme de manifestare ale acesteia în UE fiind traficul de droguri, de persoane, de arme, exploatarea sexuală a minorilor, pornografia infantilă și delictul economic);
- **criminalitatea cibernetică**;
- **criminalitatea transfrontalieră** (chiar și delictul minor sau infracțiunile ce implică proprietatea, dacă au un impact major asupra vieții de zi cu zi a cetățenilor europeni);
- **violența** în sine, manifestată ca violență juvenilă sau huliganism la competițiile sportive, deoarece se adaugă delictelor mult mai grave și are astfel un impact mai puternic asupra societății;
- **dezastrele** naturale și cele provocate de om, cele mai frecvente fiind incendiile de pădure, cutremurele, inundațiile, furtunile, întreruperea aprovizionării cu energie sau căderea sistemelor de informații și comunicații.

De asemenea, se atrăgea atenția asupra faptului că statele membre dețin deja instrumente (legislative, de strategie, operaționale) la nivel național pentru abordarea și combaterea proliferării și a efectelor acestor amenințări, însă este nevoie de o abordare la nivelul Uniunii, astfel încât „granițele,

legislația, limbile și modurile de acțiune diferite să nu împiedice progresul înregistrat în prevenirea criminalității transfrontaliere”³.

Conținut

„Strategia de securitate internă a UE în acțiune” pornește de la ceea ce a fost deja agreat între statele membre și instituțiile Uniunii, ilustrat prin documentul înaintat de președinția spaniolă în februarie 2010 și indică punctual măsurile concrete de luat, până în anul 2014, pentru combaterea crimei organizate, a terorismului și criminalității cibernetice și pentru consolidarea capacității Uniunii de a-și gestiona frontierele externe și de a rezista la dezastre, fie ele naturale sau provocate de om. Concret, securitatea internă a Uniunii poate fi asigurată prin politici comune, cooperare polițienească, judiciară și în materie de legislație, managementul frontierelor și gestionarea crizelor. Documentul identifică cinci obiective strategice majore și trasează direcțiile de acțiune necesare pentru atingerea lor, precum și orizontul temporal specific:

1. Destrămarea rețelilor infracționale care amenință societatea europeană

- o serie de propuneri pentru sechestrarea și confiscarea în mod rapid și eficient a profiturilor și a activelor provenite din săvârșirea de

infracțiuni (2011);

- propunere privind utilizarea registrelor cu datele personale ale pasagerilor curselor aeriene în UE (2011);

- propunere privind monitorizarea și acordarea de asistență statelor membre în ceea ce privește combaterea corupției (2011).

2. Prevenirea terorismului și combaterea radicalizării și a recrutării

- elaborarea unei politici pentru extragerea și analizarea datelor de mesagerie financiară în UE, programul de urmărire a finanțărilor în scopuri teroriste -TFTP UE, (2011);

- înființarea unei rețele a UE pentru creșterea gradului de informare a publicului cu privire la radicalizare și adoptarea unor măsuri de susținere a societății civile pentru a prezenta, a traduce și a combate propaganda extremistă violentă (2011);

- consolidarea politicii UE de securitate a transporturilor (2011).

3. Creșterea nivelului de securitate pentru cetățeni și întreprinderi în spațiul cibernetic

- înființarea unui centru al UE de combatere a criminalității cibernetice (2013);

- înființarea unei rețele de echipe de intervenție în caz de urgență informatică (2012);

- înființarea unui sistem european de alertă și

schimb de informații – EISAS (2013).

4. Consolidarea securității prin gestionarea frontierelor

- înființarea Sistemului european de supraveghere a frontierelor – EUROSUR (2011), instituind un mecanism pentru facilitarea schimbului de informații cu privire la supravegherea frontierelor și a cooperării între statele membre, precum și între acestea și FRONTEX la nivel tactic, operațional și strategic;
- îmbunătățirea analizei pentru identificarea „punctelor sensibile” la frontierele externe (2011);
- elaborarea de rapoarte comune privind traficul de persoane, filierele de imigrație clandestină și traficul de mărfuri ilicite ca bază pentru operațiuni comune (2011).

5. Creșterea capacității de reziliență a Europei în caz de criză și de dezastre

- înaintarea unei propuneri privind punerea în aplicare a clauzei de solidaritate (2011);
- înaintarea unei propuneri privind dezvoltarea unei capacități europene de răspuns în situații de urgență (2011);
- definirea unei politici de gestionare a riscului care să lege evaluările amenințărilor și ale riscurilor de luarea deciziilor (2014)⁴.

Implementarea tuturor acestor măsuri și realizarea, deci, a securității interne a UE revine statelor membre, instituțiilor și agențiilor Uniunii, constituind o responsabilitate comună, ale cărei priorități vor fi reflectate în programele de lucru ale Comisiei și în planificările operaționale ale agențiilor europene de resort. În ceea ce privește finanțarea realizării acestor obiective, pentru perioada 2011-2013 ea va fi asigurată în cadrul programului multianual existent, urmând ca, după anul 2013, să fie luată în considerare posibilitatea creării unui instrument special – Fondul pentru securitatea internă. Componenta de monitorizare și evaluare va fi asigurată de Comisie și Consiliul de Miniștri, urmând ca Parlamentului European să i se prezinte anual un raport indicând evoluțiile și progresele înregistrate în realizarea fiecăruia dintre obiectivele stabilite.

Semnificații

Strategia de securitate internă a UE are la bază, așadar, o serie de premise care țin atât de modificări instituționale și de politici prevăzute

în Tratatul de la Lisabona, cât și de necesitatea gestionării în comun a diversității de amenințări cu care se confruntă societățile europene, niciun stat UE nefiind capabil să răspundă pe cont propriu noilor provocări, după cum a subliniat Cecilia Malmstrom la momentul lansării documentului.

Unul dintre obiectivele fundamentale ale Tratatului de la Lisabona este acela de a oferi cetățenilor europeni un spațiu de libertate, securitate și justiție, fără granițe interne și cu acces deplin pentru toți, el adăugându-se astfel pieței unice și uniunii economice și monetare ca elemente componente ale spațiului mai larg de prosperitate și pace pe care îl ilustrează Uniunea. Miza politicii UE în domeniul Afaceri Interne este de a asigura libertatea cetățenilor europeni (înțeleasă și sub forma celor patru libertăți fundamentale de la baza proiectului european) în condiții de securitate și justiție accesibile tuturor. Practic, prin Tratatul de la Lisabona, pentru consolidarea spațiului de libertate, securitate și justiție, UE dobândește noi perspective de acțiune și competențe în domenii precum azil, imigrație, politica de vize, lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, la care se adaugă domenii tradiționale precum cooperarea polițienească, politica de gestionare a frontierelor externe ale Uniunii și spațiul Schengen.

Această Strategie are însă și menirea de a răspunde preocupărilor Parlamentului European privind dezvoltarea unor capacități autonome ale UE pentru combaterea terorismului, în special, cum ar fi cea de colectare de date și analiză a tranzacțiilor bancare ce implică organizații teroriste (în condițiile în care, în prezent, aceste date sunt doar colectate și trimise în SUA, unde există programe de analiză a lor) sau de analiză a listelor de pasageri ale curselor aeriene cu posibilitatea împărtășirii rezultatelor ei între statele europene (în prezent, datele cu privire la aceste liste sunt oferite SUA pentru zborurile transatlantice).

Însă astfel de inițiative pot trezi suspiciuni cu privire la respectarea drepturilor omului și la protecția datelor personale, astfel că Cecilia Malmstrom a ținut să precizeze, la momentul respectiv, faptul că măsurile prevăzute de Strategie nu vizează crearea unor baze de date gigantice sau încurajarea oamenilor să se spioneze

între ei pentru identificarea posibiloilor teroriști. Comisarul european a subliniat că se vor respecta principiile democratice și că prin legislație se va limita amploarea colectării respectivelor date, scopul fiind acela de a oferi instituțiilor existente instrumente mai eficiente pentru gestionarea noilor provocări. În fapt, această eficientizare s-ar traduce prin crearea unei rețele care să reunească structurile locale de poliție, mediile academice, ONG-uri și congregații religioase care să-și împărtășească cele mai bune practici cu privire la identificarea acelor categorii de persoane vulnerabile, ce ar putea fi radicalizate și recrutate de grupurile teroriste, de exemplu.

O altă dimensiune abordată de noua Strategie este aceea a securizării și a unei mai bune gestionări a granițelor externe ale UE. Uniunea dispune deja de o instituție specializată în acest sens – FRONTEX – însă ea a fost blamată în trecut pentru ajutorul oferit autorităților italiene pentru a întoarce vasele cu imigranți ce încercau să se apropie de țărmul european, fără o verificare sumară dacă pe acestea se aflau și refugiați sau persoane care aveau nevoie de protecție. Strategia lansată în noiembrie 2010 propune inițierea programului Eurosur, descris în documentul Comisiei drept „un sistem al sistemelor”, centrat pe întărirea supravegherii granițelor „cu scopul de a reduce numărul de imigranți ilegali care intră în UE”. El constituie un răspuns, în primul rând, la cererile Greciei și ale Italiei, principalele „porți” de intrare în Uniune pentru imigranții ilegali și implicit ținte ale criticilor organizațiilor de apărare a drepturilor omului din cauza politicilor lor de întoarcere a vaselor cu imigranți fără a face un minim triaj al acestora (cazul Italiei) sau a condițiilor mizere de detenție pentru refugiați și solicitanții de azil până la soluționarea dosarelor lor (cazul Greciei). De altfel, UE a trimis la începutul lunii noiembrie 2010 o misiune de patrulare la granița terestră Grecia-Turcia cu scopul de a diminua fluxul crescând de imigranți ilegali care încearcă să intre pe teritoriul Uniunii și care aglomerează centrele de detenție grecești, creând condiții denunțate drept „*inumane și degradante, îngrozitoare și disfuncționale*”⁵ de către Manfred Nowak, expert independent mandatat de ONU, precum și de organizațiile care apără drepturile omului. Trimiterea misiunii **Rabit** (Rapid Intervention Border Team),

alcătuită din 175 de gardieni înarmați provenind din 25 de state membre, care să monitorizeze granița greco-turcă și să împiedice accesul imigranților ilegali a avut efectele scontate. Numărul persoanelor interceptate a scăzut cu aproximativ 2000 în noiembrie 2010, față de luna octombrie a aceluiași an, înainte de trimiterea acestei misiuni. Ca urmare, la mijlocul lunii decembrie 2010, Comisia Europeană a decis prelungirea misiunii până în martie 2011.

O altă dimensiune evidențiată de Strategia internă a UE este securitatea în spațiul cibernetic, dimensiune promovată în contextul înmulțirii atacurilor cibernetice asupra unui stat (cazul Estoniei, al Georgiei), dar și a proliferării în acest mediu neconvențional a criminalității de sorginte teroristă sau a crimei organizate. Crearea unui centru special dedicat acestei problematici în cadrul Europol are ca scop prevenirea și investigarea criminalității în spațiul cibernetic, fiind dublată de măsuri legislative și de pregătirea poliștilor, procurorilor și judecătorilor pentru combaterea ei.

Nu în ultimul rând, Strategia prevede eforturi comune pentru gestionarea situațiilor de criză și dezastru, având la bază și clauza de solidaritate prevăzută în Tratatul de la Lisabona (căreia trebuie să i se găsească formule de implementare), dar și lecțiile învățate în urma unor evenimente recente, precum accidentul ecologic din Ungaria, din luna octombrie 2010, incendiile de vegetație din Spania, Grecia și Portugalia (vara lui 2010) ori erupția vulcanului din Islanda (luna mai 2010), acest din urmă eveniment având un impact major asupra traficului aerian de pe continent.

Perspective

Fixarea unor ținte ambițioase, cu orizonturi temporale precise în materie de consolidare a securității interne a UE constituie un pas mare înainte în contextul proliferării amenințărilor neconvenționale în spațiul european, printre care terorismul nu este decât cea mai spectaculoasă, dar nu și unica sursă de insecuritate (și eventual de victime). Dezvoltarea unor capacități europene autonome și credibile de gestionare a acestor amenințări ar trebui să constituie o prioritate în viitorul apropiat, fără a afecta însă relația de cooperare pe acest palier cu SUA, care doresc să aibă acces la datele colectate de europeni, în special cele privind tranzacțiile

bancare și pasagerii curselor aeriene transatlantice. Este de așteptat ca, pe cât de reticent a fost (și rămâne) Parlamentul European în privința încheierii unor acorduri între UE și SUA pentru schimburi de date (câtă vreme UE nu deține capacitate autonomă de analiză), să devină pe atât de fervent susținător al acestui nou proiect european de securizare în plan intern. Pe de altă parte însă, problematica protecției datelor personale astfel colectate de la cetățenii europeni constituie un subiect cât se poate de sensibil pentru același Parlament European, de ale cărui prerogative sporite prin Tratatul de la Lisabona (necesitatea aprobării pentru orice tip de acord internațional, de exemplu) va trebui să se țină cont pentru orice inițiativă majoră în acest sens.

---

¹ Cecilia Malmström, Member of the European Commission responsible for Home Affairs, Speech „Internal Security Strategy in Action”, Press conference on Internal Security Strategy, Brussels, 22 November 2010, online la

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/10/672&type=HTML>

² Draft Internal Security Strategy for the European Union: „Towards a European Security Model”, Council of the European Union, Brussels, 23.02.2010, sursa: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/10/st05/st05842-re02.en10.pdf>

³ *Ibidem*, pag 7.

⁴ „EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe”, European Commission, Brussels, 22.11.2010, http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/malmstrom/archive/internal_security_strategy_in_action_en.pdf

⁵ Manfred Nowak, *UN Special Rapporteur on Torture presents preliminary findings on his Mission to Greece*, 20 October 2010, online la <http://www2.ohchr.org/english/issues/torture/rapporteur/>

ROLUL CENTRALEI NUCLEARO-ELECTRICE DE LA CERNAVODĂ PENTRU SECURITATEA ENERGETICĂ A ROMÂNIEI

Andrei GOICEA*

Scurt istoric al programului nuclear din România

Anul 1949 poate fi considerat, prin demararea unui program de cercetare în domeniul nuclear la Institutul de Fizică al Academiei Române, începutul programului nuclear din România.

În sprijinul activității de cercetare, a fost construit și a început să funcționeze în 1957, un reactor de cercetare de proveniență rusească pe platforma de la Măgurele, în cadrul Institutului de Fizică și Inginerie Nucleară –Horia Hulubei.

Figura nr. 1 - Reactorul de cercetare de tip VVER din cadrul IFIN-HH.

Începând cu anul 1965, a început să funcționeze secția de Centrale Nucleare din cadrul Facultății de Energetică a Universității Politehnica București. Aceasta reprezintă cadrul de formare a generației de ingineri care mai

târziu vor contribui la demararea proiectului Cernavodă.

Tot în sprijinul energiei nucleare se înființează, în 1971, Institutul pentru Tehnologii Nucleare, al cărui scop a fost de a oferi suport științific și tehnologic pentru proiectele viitoare. În 1977, sunt instalate și puse în funcțiune la noul sediu, situat în Colibași – Mioveni, la 130 km NV de București, laboratoarele de cercetare. Responsabilitățile institutului sunt extinse prin implicarea în activitățile de proiectare a componentelor sistemelor nucleare, iar noua denumire este Institutul de Reactori Nucleari Energetici (IRNE). Anul 1979 reprezintă data intrării în operare a celui de-al doilea reactor de cercetare al României, dedicat încercărilor de materiale.

Începuturile energiei nucleare în România

În paralel cu dezvoltarea programului nuclear în domeniul cercetării și educației, în anii '60, primul colectiv de specialiști în centrale nucleare, creat în cadrul Institutului de Studii și Proiectări Energetice (ISPE), a început să studieze tehnologiile și filierele existente la acea dată, inițiind și primele studii de amplasament.

Este perioada în care țările Europei Centrale și de Est trec masiv la construcția centralelor sovietice de tip VVER-440, proiect cu care și România cochetează. Dar lipsa de încredere a proiectanților și a Inspecției de Stat pentru Controlul Activităților Nucleare în filiera sovietică, cu reactor neanvelopat, la care se adaugă și planurile de construire a noi blocuri de 330 MW pe lignit fac ca această tehnologie să fie abandonată.

O opțiune fermă este luată abia în 1977, când la nivelul guvernelor României și Canadei este încheiat acordul de cooperare în domeniul utilizării energiei nucleare în scopuri pașnice.

*Andrei GOICEA este manager în cadrul Development & Strategy Division, S.N. „Nuclearelectrică” S.A.

Studiul de fezabilitate elaborat în comun va conduce la alegerea, în anul 1978, a reactorului CANDU-6 cu uraniu natural drept combustibil și răcit și moderat cu apă grea, proiectat de AECL, și a amplasamentului Cernavodă ca puncte de plecare în construirea programului energetic românesc.

Urmare a acestei decizii, prin activitatea susținută a Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Tehnologii Criogenice și Izotopice - ICSI Râmnicu Vâlcea, în perioada 1980-1988, a fost realizată fabrica de apă grea de la Drobeta-Turnu Severin.

Anul 1982 reprezintă un moment de cotitură în abordarea contractelor: este adoptată decizia de realizare a cinci unități pe amplasamentul Cernavodă, cu începerea lucrărilor în paralel pentru toate cele cinci unități, și demararea unui ambițios program de asimilare în țară a echipamentelor și materialelor speciale, cu implicarea a cca. 240 de întreprinderi românești. Conducerea lucrărilor pe șantier este realizată de către partea română, cu asistență tehnică redusă din Canada și Italia, în timp ce supravegherea respectării cerințelor de asigurare a calității și de securitate

*Figura nr. 2 - Centrala nucleare-electrică de la Cernavodă.
Sursa: S.N. Nuclearelectrica S.A.*

Centrala nuclearelectrică de la Cernavodă

La sfârșitul anului 1978 s-au semnat cu AECL contractele pentru partea nucleară a Unității 1 a centralei nucleare-electrice de la Cernavodă, referitoare la licență, proiectare și asistență tehnică, procurare de echipamente și materiale din Canada.

Anul 1980 marchează începerea lucrărilor la Unitatea 1, termenul de punere în funcțiune fiind stabilit pentru decembrie 1985.

Un an mai târziu, contractul este extins prin realizarea Unității 2. În luna februarie a aceluiași an va fi semnat contractul pentru partea clasică a Unităților 1 și 2, cu General Electric - SUA (livrare turbogenerator) și ANSALDO Spa - Italia, în calitate de proiectant și furnizor general pentru sala de mașini.

nucleară revine Inspectoratului de Stat pentru Controlul Activităților Nucleare.

După o perioadă în care investițiile au fost sistate din considerente financiare, după anul 1989 se decide reluarea lucrărilor. Astfel, Unitatea 1 a CNE Cernavodă intră în operare comercială în anul 1996, iar Unitatea 2 în 2007.

Societatea Națională „Nuclearelectrica” S.A.

În iulie 1998, ca urmare a începerii procesului de restructurare a sectorului energetic românesc, prin externalizarea din cadrul fostului RENEL a Grupului de Energetică Nucleară, activitățile acestuia s-au împărțit între Societatea Națională Nuclearelectrica SA, producător de energie electrică și termică și de combustibil nuclear, și Regia Autonomă pentru Activități Nucleare, furnizor de servicii pentru energetică nucleară și de apă grea.

Societatea Națională Nuclearelectrica SA are 2 sucursale:

- **CNE Cernavodă**, care asigură operarea Unităților 1 și 2 ale centralei nucleare de la Cernavodă. Cele două unități asigură 20% din

Uraniului, iar apa grea este produsă de Regia Autonomă pentru Activități Nucleare.

Securitatea nucleară reprezintă prioritatea cea mai înaltă pentru orice centrală nucleară, iar Cernavodă a demonstrat de-a lungul funcționării

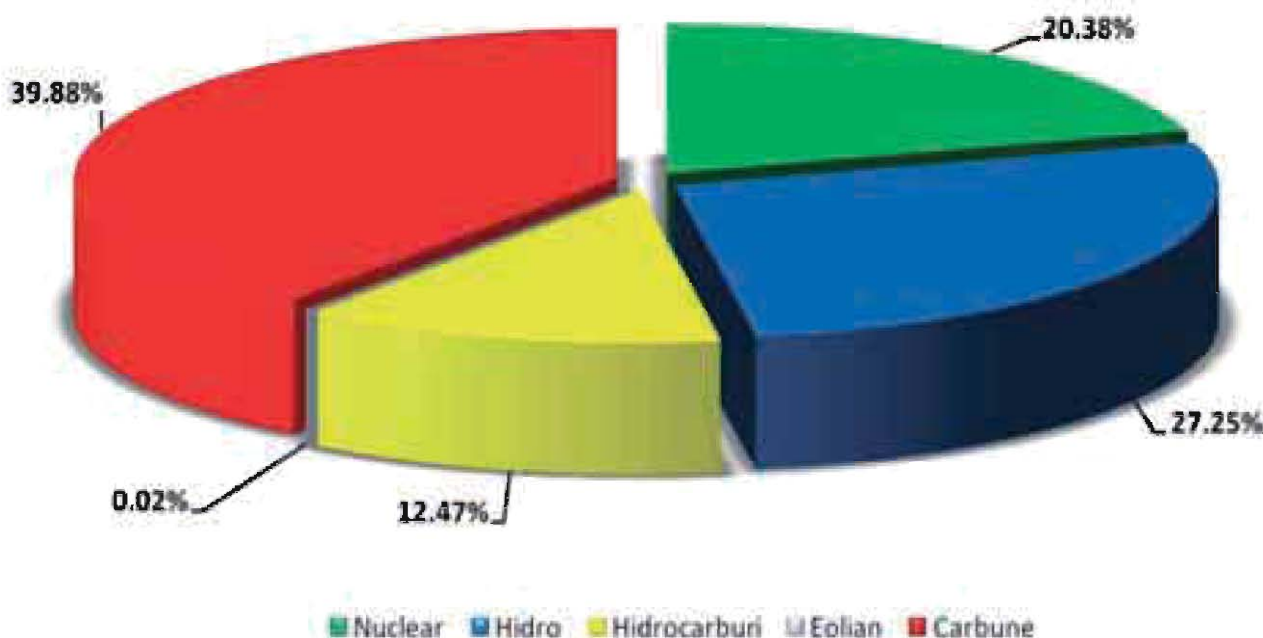

Figura nr. 3 - Producția de energie electrică din România în 2009, pe tipuri de resurse

consumul intern al României, în condiții de maximă siguranță, grijă față de populație, de mediu și de eficiență economică.

- **FCN Pitești** – producător calificat de combustibil nuclear de tip CANDU 6, necesar pentru funcționarea CNE Cernavodă. Producția de combustibil nuclear a fabricii de la Pitești este de aproximativ 10800 de fascicule anual, producție care acoperă necesarul celor două unități în operare ale centralei nucleare-electrice de la Cernavodă.

Concluzii

Alegerea filialei canadiene CANDU a fost determinată de caracteristicile foarte bune de securitate nucleară, de disponibilitatea mare în funcționare, dar și de politica de independență energetică a țării susținută de posibilitățile industriei românești de a produce echipamente, combustibil nuclear și apă grea.

În acest moment, România acoperă tot ciclul combustibil necesar funcționării centralei nucleare de la Cernavodă.

Extracția și prelucrarea minereului de uraniu este realizată de Compania Națională a

sale că o politică de securitate strictă, care respectă standardele naționale și internaționale

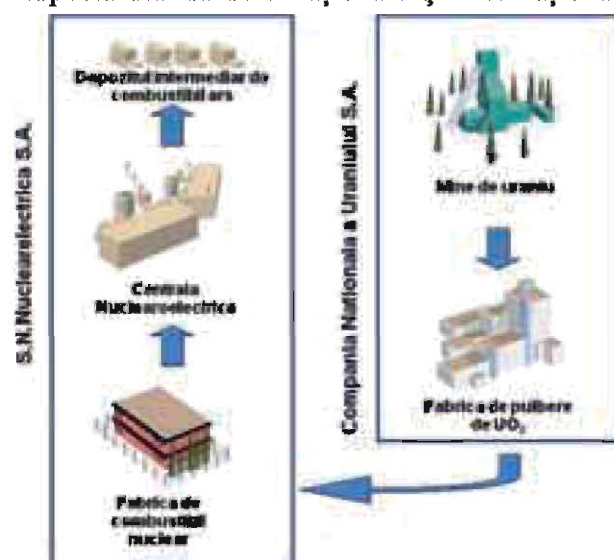

Figura nr. 4 - Ciclul combustibilului nuclear în România

din domeniu și care este permanent supusă verificării și evaluării, garantează rezultate foarte bune în operare, un număr scăzut de opriri planificate și neplanificate și o mai mare fiabilitate economică.

Rezultatele obținute de CNE Cernavodă în anul 2009 au consacrat centrala în rândul celor mai performante centrale nucleare din lume. Astfel, potrivit statisticilor publicate de către McGraw Hill Companies în revista „Platts Nucleonics”, din luna februarie 2010, Unitatea 1 – CNE Cernavodă a ocupat, în anul 2009, prima poziție în topul centralelor CANDU din lume, cu un factor mediu

reactoarelor 3 și 4 de la Cernavodă. Energia nucleară reprezintă o sursă sigură, curată, fără emisii de gaze cu efect de încălzire a climei.

Dezvoltarea de noi unități nucleare în România se află în discuție încă din anul 2003. Studiul de fezabilitate realizat de Deloitte&Touche și prezentat Consiliului de Administrație al SNN S.A. în luna martie 2006, a identificat ca soluție

Unit	Gross Rating MW(e)	Gross Capacity Factor (%)					Ranking-Since-in-Service
		Current Rank	Previous Rank¹	%	12 Months Rolling (Q1 - Q4 2009)		
Bruce 3 ²	750	18	5	78.6%	<div><div></div></div>	26	
Bruce 4 ²	750	21	10	74.7%	<div><div></div></div>	27	
Bruce 5 ²	817	4	7	95.4%	<div><div></div></div>	14	
Bruce 6 ²	817	17	13	84.6%	<div><div></div></div>	16	
Bruce 7 ²	817	13	6	90.3%	<div><div></div></div>	13	
Bruce 8 ²	787	20	20	75.3%	<div><div></div></div>	15	
Cernavoda 1	706,5	1	3	100.1%	<div><div></div></div>	7	
Cernavoda 2	704,8	12	11	90.6%	<div><div></div></div>	3	
Darlington 1	935	14	14	89.7%	<div><div></div></div>	11	
Darlington 2	935	16	15	87.9%	<div><div></div></div>	20	
Darlington 3	835	22	21	74.0%	<div><div></div></div>	9	
Darlington 4	835	15	16	89.2%	<div><div></div></div>	8	
Embalse	648	2	18	98.8%	<div><div></div></div>	10	
Gentilly 2	675	24	22	65.4%	<div><div></div></div>	17	
Pickering 1	542	11	19	91.3%	<div><div></div></div>	25	
Pickering 4	542	25	25	36.5%	<div><div></div></div>	24	
Pickering 5	540	23	23	70.2%	<div><div></div></div>	23	
Pickering 6	540	19	4	77.8%	<div><div></div></div>	19	
Pickering 7	540	7	24	94.3%	<div><div></div></div>	18	
Pickering 8	540	10	17	91.8%	<div><div></div></div>	22	
Pt. Lepreau	680	N/A	N/A	N/A	Shutdown for refurbishment	21	
Wolsong 1	622	N/A	N/A	N/A	Shutdown for refurbishment April 1, 2009	12	
Wolsong 2	730	6	2	94.8%	<div><div></div></div>	4	
Wolsong 3	729	5	9	95.3%	<div><div></div></div>	2	
Wolsong 4	730	9	8	92.5%	<div><div></div></div>	1	
Qinshan 4	700	8	12	93.9%	<div><div></div></div>	6	
Qinshan 5	700	3	1	97.3%	<div><div></div></div>	5	
Average				85.2%	<div><div></div></div>	81.4%	

Figura nr. 5 - Topul reactoarelor de tip CANDU din lume pentru anul 2009

Sursa: Revista COGNizant (CANDU Owners Group) feb. 2010

de capacitate de 100,1%. De asemenea, acest factor de capacitate realizat în anul 2009 a plasat Unitatea 1 a CNE Cernavodă pe locul 12 dintr-un număr total de 436 reactoare nucleare în exploatare în acel moment.

Decizia Guvernului României de a continua și susține dezvoltarea sectorului energiei nucleare în România reprezintă o recunoaștere a aportului benefic al acestui tip de energie pentru economia românească, fiind în conformitate cu politica energetică la nivel european, denumită „Planul 20-20-20”. Potrivit documentului, principalele obiective sunt:

- reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu 20% până în anul 2020, în comparație cu cele din anul 1990;
- creșterea ponderii resurselor regenerabile de energie în totalul mix-ului energetic, de la mai puțin de 7%, în anul 2006, la 20% din totalul consumului de energie al UE până în 2020;
- reducerea consumului global de energie primară cu 20% până în 2020.

În contextul în care resursele convenționale de energie sunt în continuă scădere la nivel național și internațional, România și-a propus să dezvolte capacitățile de energie nucleară, prin construcția

optimă pentru realizarea Unităților 3 și 4 de la CNE Cernavodă, înființarea unei Companii de Proiect formată din investitori locali și străini. În urma atragerii și selectării a șase companii internaționale de renume: Arcelor Mittal, ENEL Italia, CEZ Republica Cehă, Iberdrola Spania, RWE Germania și GDF SUEZ Belgia, în anul 2009, la data de 25 martie, a fost înregistrată la Registrul Român de Comerț compania de proiect, cu capital public-privat, sub denumirea SC EnergoNuclear SA și a fost desemnată echipa managerială.

În ciuda crizei economice care a determinat o reanalizare a strategiilor de investiție a marilor campanii, fapt ce a condus la renunțarea unor investitori la proiectul de la Cernavodă, statul român este angajat să continue lucrările alături de investitorii rămași și, eventual, să atragă noi parteneri. Prin strategia energetică a României, care se întinde până în anul 2020, se urmărește finalizarea Unităților 3 și 4 de la Cernavodă și eficientizarea sectorului de producție din România, astfel încât țara noastră să devină un „hub” energetic regional cu capacitate de export către țările vecine. Realizarea acestor obiective ar contribui la sporirea independenței energetice a României și la creșterea securității în aprovizionare.

INFEOSFERA

Tip\rit la S.C. STATUR COMIMPEX S.R.L.

ISSN: 2065 - 3395